

У нумары:

**Подзвігі Герояў
Савецкага Саюза**

«Вечны агонь Перамогі» —
новы творчы праект РВУ
«Літаратура і Мастацтва».

Стар. 3

**Лёс зямлі ў руках
кожнага...**

Слова пісьменнікам — удзельнікам
Вялікай Айчыннай вайны.

Стар. 5

Помныя старонкі

Новая кніга А. Дзятлава
«Чорная эмка» засведчыла
пераемнасць быкаўскага стылю.

Стар. 7

Вайна, пра якую я чуў

Для дзяцей, сведкаў тых падзей,
«вайна — найвялікшае зло
на Зямлі».

Стар. 12

Майскае сонца над Плаўэнам

Шчымлівыя ўспаміны
М. Даніленкі пра векапомныя дні.

Стар. 13

Са святам Перамогі!

Свята Перамогі — адно з самых вялікіх, па-сапраўднаму ўсенародных свят. Яно будзе адзначацца заўсёды, бо неімаверна вялікая цана заплачана беларускім народам. Да ўрачыстасцяў абавязкова дадаецца шчымлівая туга па тых, хто навечна застаўся на полі бою: пад Курскам... пад Сталінградам або Кёнігсбергам... З кожным годам удзельнікаў і сведкаў застаецца ўсё меней, але не спіхае боль, смяляць яшчэ раны ветэранаў апошняй вайны. Напярэдадні свята наш карэспандэнт сустрэўся з першым сакратаром Саюза пісьменнікаў Беларусі Віктарам Праўдзіным, каб пачуць адказ на пытанне: «Якія мерапрыемствы да Дня Перамогі, а таксама прысвечаныя 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, рыхтуюцца Саюзам пісьменнікаў Беларусі?».

— Я павінен сказаць, што ў нашай творчай арганізацыі на сённяшні дзень засталася дваццаць два ветэраны Вялікай Айчыннай вайны. Штогод рабіліся высілки, каб знайсці пэўную магчымасць аказання дапамогі гэтым людзям, не толькі маральнай, але і матэрыяльнай. Дзякуючы клопатам старшыні СПБ Мікалая Чаргінца дабіліся ад Міжнароднага літаратурнага фонду вылучэння пэўных сродкаў для ветэранаў. Пытанне практычна вырашана. Шэрагу ветэранаў плануем выдаць праз выдавецтва «Харвест» кнігі. Гэта ўжо доб-

рая маральная і, спадзяюся, матэрыяльная дапамога. Кожнае абласное аддзяленне СПБ будзе праводзіць мерапрыемствы: у школах, бібліятэках, навучальных установах. Мы запрашаем усіх ветэранаў прымаць актыўны ўдзел. Напрыклад, нядаўна гімназія № 7 горада Мінска правяла алімпіяду па веданні замежнай літаратуры, і на закрыццё запрасілі ветэранаў. Акрамя гэтага, Саюз пісьменнікаў Беларусі будзе ўдзельнічаць ва ўсіх дзяржаўных мерапрыемствах, нашы пісьменнікі-ветэраны заняты у шэсцях, сустрэчах на самых выскіх узроўнях.

У мінулым годзе двойчы праводзіліся сустрэчы ветэранаў у Расійскім пасольстве, дзе іх віншавалі ўжо на міжнародным узроўні. Заключана дамова з ветэранамі-кінематаграфістамі.

І трэба сказаць: першае, з чаго пачаў сваю дзейнасць Саюз пісьменнікаў Беларусі ў будынку на Фрунзе, 5, — адкрыццё мемарыяльнай залы, дзе ўсе ветэраны ўшанаваны. Гэта на карысць і ветэранам, і маладым пісьменнікам. Там цяпер рэгулярна праводзяцца сустрэчы.

Берлін яшчэ дыміўся і смурогзіў,
І гарам пах — і зблізку і здаля,
А недзе на радзіме,

як на спогзіў,

Зямлёй — і толькі! —

пахла ўжо зямля.

Сяўба, сяўба там!

Беляць лемех гоні.

Ралля халодзіць ногі.

Цешыць пот...

Здалося, заіржалі глуха коні

З тых Брандэнбургскіх

здымленых варот.

І гар перабіваючы, і порах,

Раллёй гарматы ўпахлі, як плугі.

Салгаты разумелі: скоро, скоро

Падсцелюцца пад ногі ім лугі.

Глядзелі з прагай

на жалезных коней,

І «кося, кося» грэлася — як пах.

І так свярбелі з несцерпу далоні, —

Нібыта лейцы —

вось яны! — ў руках...

Янка СІПАКОЎ

Нізкі паклон Вам!

— Віктар Аляксандравіч, думаецца, што мы адгэдзім невялікую, але важную даніну павагі пісьменнікам-ветэранам, узгадаўшы перад святам іх імёны.

— Я хацеў бы адзначыць ветэранаў нашай пісьменніцкай арганізацыі са словамі ўдзячнасці за іх ратны подзвіг у гады Вялікай Айчыннай вайны. І з павагай схіліць перад імі галаву. Сярод іх Аляксей Бажко і Васіль Гурскі, Ніна Давыдзенка і Анатоль Дзялендзік, Мікалай Іваню, Юрый Іваню, Аляксей Каўко, Ала Кірылава-Чорная, Анатоль Кузьмічоў, Васіль Ласковіч, Васіль Літвінчук, Уладзімір Федасеенка і Георгій Шыловіч, Васіль Маеўскі, Іван Муравейка, Аляксандр Сулаў, Аляксандр Шашкоў, Аляксей Савіцкі... Няхай даруюць мне, калі каго запамятаваў. Да гэтага спісу варта таксама аднесці і Анатоля Сульянава, генерала авіяцыі, які пасля вайны доўгі час служыў, даслужыўся да генерала.

Нізкі паклон гэтым людзям, якія захавалі над нашай Айчынай мірнае неба!

Анатоль КУДАСЕВІЧ

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2009 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 7390 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 9580 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 4950 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 7500 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Пункцірам

● На Вілейшчыне пачалося абсталяванне месца, на якім паўстане мемарыял памяці зніклых вёсак раёна. Праект прапанаваў старшыня раённага Савета дэпутатаў Яўген Ігнатвіч. А выглядаць гэта будзе так: на ўскрайку лесу каля вёскі Снежкава на вялікай паляне з'явіцца 14 камянёў. 13 з іх будуць адпавядаць колькасці сельсаветаў Вілейскага раёна. Яшчэ адзін камень, галоўны, паўстане ў цэнтры мемарыялу. Ён будзе сімвалізаваць сам горад. На кожным камяні пазначыць зніклыя паселішчы пэўнага сельсавета з датай. Мемарыял будзе адпавядаць карце Вілейскага раёна. Увогуле за апошнія 70 гадоў тут знікла каля 250 вёсак. Адны былі спалены фашыстамі падчас Вялікай Айчыннай вайны, іншыя зніклі пад хвалямі вадасховішча.

● Прайшло пасяджэнне камісіі па выяўленні, вяртанні, сумесным выкарыстанні і ўвядзенні ў навуковае і культурнае абарачэнне нацыянальных культурных каштоўнасцей, якія аказаліся па-за межамі Беларусі. На ім было вырашана ў чэрвені на пасяджэнні беларуска-польскай пагадзальнай камісіі абмеркаваць варыянт вяртання ў нашую краіну Лаўрышаўскага Евангелія XIV стагоддзя. Намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Уладзімір Грыдзюшка паведаміў, што рызыгэт можа вярнуцца з Польшчы ў электронным выглядзе, факсімільным выданнем альбо ў іншай форме. Евангеліе ў час Вялікага княства Літоўскага было вывезена ў Кракаў і сёння знаходзіцца ў бібліятэцы князёў Чартарыйскіх.

● З 23 па 26 красавіка ў Санкт-Пецярбургу прайшоў кніжны салон. Беларусь на салоне была прадстаўлена больш як 600 кніжкамі выдавецтваў "Беларусь", "Беларуская Энцыклапедыя імя П.Броўкі", "Вышэйшая школа", "Мастацкая літаратура", "Народная асвета", "Пачатковая школа", выдавецкага дома "Беларуская навука", Мінскай фабрыкі каляровага друку. На салоне, акрамя міжнароднага пісьменніцкага форуму, "круглых сталаў", праходзілі і мерапрыемствы, звязаныя з 200-годдзем Мікалая Гоголя.

● Для ўключэння ў спіс гісторыка-культурнай спадчыны ЮНЕСКА рытууюць дасье на фартыфікацыйныя пабудовы Брэсцкай крэпасці, драўлянае дойлідства беларускага Палесся, культуравыя пабудовы абарончага тыпу ў вёсках Сынковічы, Мураванка, Камаі, а таксама палацава-паркавы ансамбль у Гомелі. Цяпер у ЮНЕСКА знаходзяцца на разглядзе дасье на Аўгустоўскі канал і матэрыяльнае ўвасабленне духоўнай спадчыны Еўфрасінні Полацкай. Раней ужо ў спіс гісторыка-культурнай спадчыны гэтай сусветнай арганізацыі былі ўключаны запаведная частка Белавежскай пушчы, Геадэзічная дуга Струве, Мірскі замак і архітэктурна-культурны комплекс у Нясвіжы.

● 14 мая ў мінскім Палацы прафсаюзаў адбудзецца прэзентацыя дыска "Чатыры стагоддзі беларускай вакальнай музыкі". Чатыры стагоддзі — гэта XVII ст. барока, XVIII ст. класіцызму, XIX ст. рамантызму і XX ст. неарамантызму. На CD сабраны музыка ў выкананні айчынных артыстаў — тэнара Юрыя Гарадзецкага і сапрана Алены Золавай. Акампаніруюць на фартэ-піяна Таццяна Молакава і Таццяна Лойша. Стваральнік дыска прафесар Віктар Скоробагатаў.

Падрыхтаваў Павел РАДЫНА

Да 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у сталічным кінатэатры "Мір" адбыўся кіналекторый "І помніт мир спасённый". На яго былі запрошаныя навучэнцы мінскіх школ. Мерапрыемства ўключала ў сябе сустрэчу са старшынёй Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалаем Чаргінцом, ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны і эксклюзіўны паказ ваенна-прыгодніцкай стужкі "Вам — заданне" (рэжысёр — Юрый Бяржыцкі, аўтары сцэнарыя — Мікалай Чаргінец і Алена Калюнава).

Сустрэчы

А пачалося ўсё з прыняцця ў Беларускі рэспубліканскі саюз моладзі новых яго членаў. Ва ўрачыстай абстаноўцы членскія білеты юнаку і тром дзяўчынкам уручыў першы сакратар Партызанскага раённага камітэта грамадскай арганізацыі "БРСМ" Ігар Кірыленкаў. Старшыня СПБ Мікалай Чаргінец далучыўся да віншаванняў і зазначыў, што падчас Вялікай Айчыннай вайны маладое пакаленне разам з дарослымі нароўне змагалася на фронце, у тыле і ў партызанскіх атрадах. Таксама маладзь герайчына і самааддана працавала на абарончых заводах, бо ўвесь народ падняў-

Навучэнцам — пра вайну

ся на барацьбу з фашызмам. Мікалай Іванавіч шчыра падкрэсліў, што сучаснай моладзі пашанцавала бачыць толькі на экране ці чытаць у кніжках пра тое, што найважнейшы і пабачылі ветэраны. Ім давалося не проста рызыкаваць жыццём, а неслі адказнасць перад усім савецкім народам за тое, каб іх дзеці і ўнукі былі незалежнымі і самі стваралі сваю будучыню. Мікалай Чаргінец распавёў пра сваю творчасць, стварэнне кінастужкі, у падмурак якой леглі яго аднайменны раман "Вам — заданне", а таксама раман "За секунду да стрэлу". Прататыпам твораў і адпаведна

фільма выступіў рэальны чалавек — Уладзімір Міхайлавіч Свірыдаў, які ўжо даўно пайшоў на пенсію з пасады начальніка крмінальнага вышуку горада Мінска. Ён змагаўся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі спачатку ў партызанскім атрадзе, потым на фронце, дайшоў да Берліна. Мікалай Іванавіч адзначыў, што ў кнізе свайго героя ён выпісаў лепей, чым тое атрымалася ў кінастужцы. Таксама Мікалай Чаргінец распавёў пра сваё дзяцінства ў акупаваным Мінску, пра злычынствы фашыстаў, сведкам якіх ён быў, што на пачатку вайны ў сталіцы жыло каля

300 тысяч насельнікаў, а на момант вызвалення, па розных звестках, — ад 9 да 16 тысяч чалавек. У канцы выступлення М. Чаргінец заклікаў прысутных не помніць зло, бо цяпер усе асуджаюць фашызм, у тым ліку і Германія, але помніць пра тое, што такое вайна. А адзінае, што зараз патрабуецца ад школьнікаў, — гэта добра вучыцца, ганарыцца сваім народам і краінай. **Віктар КАВАЛЁЎ**
На здымках: на сустрэчы ў кінатэатры; старшыня СПБ Мікалай Чаргінец.
Фота аўтара

Ушаноўваючы герояў

Наш дзённік

З ушанавання памяці ўсіх загінуўшых вядучыя Аліна Плеваха ды Марына Галушкіна і пачалі літаратурна-музычную кампазіцыю, абазначаную радком народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча "Ты кажаш, я не ведаю вайны...", якую наладзілі на філалагічным факультэце напярэдадні Дня Перамогі Фундаментальная бібліятэка, Савет жанчын і кафедра беларускай мовы БДУ. Эрэшты, менавіта яны сталі і арганізатарамі конкурсу на лепшае сачыненне сярод студэнтаў пад гэтым самым дэвізам. Прытым праводзіўся ён не толькі на філфаку, аб чым засведчылі і яго пераможцы, узнагароды якім уручыў філфакаўскі намеснік дэкана Сяргей Важнік. Сярод узнагароджаных, у тым ліку і грашовымі прэміямі, — Дзіяна Ермакова, Насця Мігну, Галіна

У перадваенныя гады ў Беларускім дзяржаўным універсітэце, які меў шэсць факультэтаў і 33 кафедры, навучаліся 1337 студэнтаў і працавала паўтары сотні выкладчыкаў. Калі фашысцкая Германія напала на Савецкі Саюз, 450 з іх узялі ў рукі зброю. Яны ваявалі на розных франтах, у партызанскіх атрадах і ў падполлі. Многія за свае ратныя подзвігі атрымалі баявыя ўзнагароды, а 12 выкладчыкаў і студэнтаў былі ўдасцены высокага звання Героя Савецкага Саюза.

Шчэкала, Святлана Гайдук, Настасся Баярскіх, Кацярына Бабака, Надзея Андрэюк, Аляксандр Грыбаўскі і Настасся Албут. У імпрэзе "Ты кажаш, я не ведаю вайны..." таксама прынялі ўдзел прадстаўнікі розных факультэтаў: апроч гаспадароў-філолагаў, співалі песні ваенных часоў і чыталі вершы студэнты фізічнага, геаграфічнага, біялагічнага факультэтаў, факультэтаў прыкладной матэматыкі, радыёфізікі і міжнародных адносін, Інстытута журналістыкі і Дзяржаўнага інстытута кіравання і сацыяльных тэхналогій.

Цёпла быў сустрэты на гэтым свяце і даўні сябар Фундаментальнай бібліятэкі БДУ, які ўжо неаднойчы прымаў удзел у наладжаных ёй мерапрыемствах, загадчык аддзела прозы часопіса "Польмя" Анатоль Эзкаў. Але калі дагэтуль яго ведалі ва ўніверсітэце пераважна як лірыка і парадыста, то цяпер пачулі і як аўтара патрыятычных вершаў — менавіта яны склалі буклет "Сны з вайны", які паэт выдўаў напярэдадні Дня Перамогі і 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Наталія АЛЯКСАНДРАВА

Да знамянальнай даты

Ракурс

Вядучыя актёры Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага глядача сустрэліся ў сталічнай гімназіі № 61 са школьнікамі Маскоўскага раёна. Госці паказалі ўрыўкі са спектакля "А досвітки тут ціхія..." паводле аднайменнай аповесці Барыса Васільева ў пастаноўцы Наталі Башавай. Гэтая сустрэча, якая прысвячалася 65-годдзю вызвалення Беларусі ад гітлераўскіх захопнікаў, прайшла пад назвай "І памяць осталась жыва", стаўшыся неформальным дыялогам прадстаўнікоў тэатра са школьнікамі і педагогамі пра падзеі мінулай вайны ва ўспрыманні новых пакаленняў нашых суайчыннікаў. Знамянальнай даце калектыў ТЮГа пры-

свяціў і прэм'еру спектакля "Бліндаж" паводле п'есы Алены Паповай. Маладыя героі спектакля, апавананья "завіхрэннямі часу", трапляюць ва ўмовы вайны, пра якую ведалі толькі са школьных падручнікаў. І ў гэтых ірзальных часавых стасунках высвятляецца і прасочваецца тонкая, але невынішчальная, не залежная ад змены эпох і прасторавых акалічнасцяў, сувязь паміж асобнымі людзьмі, паміж

рознымі пакаленнямі. Над спектаклем "Бліндаж" працавалі Раіса Баравікова (пераклад п'есы на беларускую мову), рэжысёр-пастаноўшчык Наталія Башава, мастак-пастаноўшчык Вольга Мацкевіч. Паказ новай пастаноўкі тэатр прымеркаваў да Дня Перамогі.
Лана ІВАНОВА
На здымку: сцэна са спектакля "Эпартаж з пятлёй на шы".
Фота Анатоля Каляды

Канферэнцыі

Настаўнік, бібліятэкар і... школьнік

Навуковая канферэнцыя "Літаратура для дзяцей і юнацтва ў кантэксце сучасных адукацыйных і выхаваўчых праблем", прысвечаная праблемам выкладання і вывучэння мастацкай літаратуры ў сярэдняй школе і ў ВНУ, адбылася на філалагічным факультэце Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна. "Тэаграфічны абсяг" мерапрыемства быў вельмі шырокі — гасцямі кафедры метадыкі выкладання беларускай літаратуры і краязнаўства былі выкладчыкі, настаўнікі-практыкі, метадысты, аспіранты, магістранты, студэнты не толькі з Брэста, але і з Гродна, Гомеля, Баранавічаў, Мінска, Магілёва, Мазыра, Горака, іншых рэгіёнаў краіны.

Разглядаліся актуальныя пытанні гісторыі развіцця беларускай дзіцячай літаратуры, жанрава-стыльовага спецыфіка твораў для дзяцей і юнацтва, выхаваўчы патэнцыял твораў мастацкай літаратуры, роля твораў дзіцячай літаратуры ў працэсе навучання і выхавання вучняў пачатковых класаў, праблемы выкладання мовы і літаратуры ў школе і ВНУ.

Як адзначалася, мастацкі твор для дзяцей і юнацтва — заўсёды адметны, і яго адметнасць характарызуецца найперш асаблівасцямі адрасата, а сённяшні малады чытач патрабавальны, які валодае пэўным запасам ведаў, мае пэўны ўзровень адукацыі. Таму вялікая ўвага была нададзена даследаванню пазыткі мастацкага тэксту, прааналізаваны моўныя праблемы твораў дзіцячых пісьменнікаў, падрабязна разглядаліся творы беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай літаратуры з улікам тэндэнцый сусветнага літаратурнага працэсу. Выказана занепакоенасць тым, што часам у сярэдніх навуковых установах выкладанне беларускай, рускай, замежнай літаратуры ў пэўнай ступені падмяняецца выкладаннем іншых дысцыплін, мастацкія творы вывучаюцца ва ўрыўках, што недапушчальна. Закраналася таксама пытанне выдання сучасных падручнікаў па літаратуры, падкрэслівалася неацэнная роля настаўніка і бібліятэкара ў справе вывучэння найлепшых твораў сусветнай літаратуры.

Ініцыятыва

Дуброва Шаўчэнкі

Ля парку-помніка прыроды Гарні, што паблізу Ліды, актывісты грамадскага аб'яднання мясцовых украінцаў "Трэмбіта" пасадылі саджанцы чырваналісцевы дуба — дуброву ў гонар Тараса Шаўчэнкі. Лідскай "Трэмбіце" няма яшчэ і года, але яе ўдзельнікі ўжо стварылі нядзельную школу, бібліятэку, калектыў мастацкай самадзейнасці... Суполка адзначыла 95-годдзе з дня нараджэння Васіля Струменя, беларускага і ўкраінскага пісьменніка, які ў даваенны час жыў на Лідчыне і меў да канца свайго жыццёвага шляху.

Алесь ЖАЛКОЎСКИ

Марыя РУДОВІЧ

3 нагоды

Акцэнт на моладзь

У Дзень ваенных камісарыятаў Рэспублікі Беларусь у Цэнтральным доме афіцэраў грамадскае аб'яднанне "Беларускі саюз афіцэраў" наладзіла рэспубліканскую канферэнцыю пад назвай "Сучаснае ваенна-палітычнае становішча і аб'ектыўная неабходнасць узмацнення патрыятычнага выхавання насельніцтва Рэспублікі Беларусь, падрыхтоўкі моладзі да абароны Радзімы". У канферэнцыі ўзялі ўдзел прадстаўнікі ўсіх рэгіёнаў рэспублікі — і не толькі афіцэры Беларускай арміі, але і ваенныя пенсіянеры, ветэраны, работнікі сферы адукацыі і аховы здароўя.

Больш як 25 дакладчыкаў выступілі на канферэнцыі. Усе даклады былі прысвечаны пытанням патрыятычнага выхавання моладзі. Удзельнікі канферэнцыі паведалі, што робіцца ў гэтым накірунку, якія праграмы і праекты выконваюцца, якія ідэі і планы маюць быць выкананымі ў бліжэйшы час.

Як зазначыў памочнік міністра абароны па ідэалагічнай рабоце генерал-маёр Аляксандр Гура, дзеля патрыятычнага выхавання дзіцей і моладзі ладзіцца цэлы шэраг мерапрыемстваў: спартыўна-патрыятычныя лагеры, семінары, дні адкрытых дзвярэй у камісарыятах і ваенных частках, дні мужнасці, дні прызыўніка, спартыўна-патрыятычныя гульні "Бастыёны мужнасці", "Арлёнак", "Паланіца". На стварэнне іміджу і ўзмацненне цікавасці да ваеннай справы працуюць ансамбль Узброеных Сіл (150 канцэртаў штогод) і Тэатр Беларускай арміі.

Паводле метадыста Мінскага гарадскога турыстычна-экалагічнага цэнтра Лідзіі Жур, школьнікі з задавальненнем сустракаюцца з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны, удзельнічаюць у ярмарках і распродажах, для якіх самі вырабляюць сувеніры і малонкі, а сродкі ад іх рэалізацыі ахвяраюць на падтрымку адзіночых пенсіянераў. На канферэнцыі таксама было адзначана, што працу трэба весці і ў накірунках, цікавых для моладзі, — камп'ютэрныя гульні, Інтэрнет. Менавіта таму на базе сайта Міністэрства абароны была рэалізавана серыя моладзевых інтэрнет-праектаў: школа віртуальных пілотаў, праект "Дзесяць аб арміі". Што да традыцыйных друкаваных сродкаў масавай інфармацыі, то яны таксама становяцца больш мультымедыійнымі: напрыклад, разам з кожным нумарам часопіса "Армія" плануецца выдаваць мультымедыійныя прэзентацыі і фільмы патрыятычнага зместу на кампакт-дысках.

Ян АКУЛІН

"Вечны агонь Перамогі" — праект, прымеркаваны да 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Праект ажыццяўляецца намаганнямі Рэспубліканскага савета Беларускага грамадскага аб'яднання ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, Саюза пісьменнікаў Беларусі і рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва". Змест праекта можна акрэсліць так: група беларускіх літаратараў і журналістаў імкнецца данесці да ўсіх нас сутнасць подзвігу кожнага сапраўднага героя вайны — Герояў Савецкага Саюза, якія жывуць сёння на тэрыторыі Беларусі.

Навідавоку

Усе госці Беларусі, нашы блізкія і далёкія суседзі, адзначаюць, наколькі высока і годна беларускі народ захоўвае памяць аб Вялікай Айчыннай вайне. Нашы гарады абнаўляюцца, у іх растуць звышсучасныя будынкі, а помнікі героям Вялікай Айчыннай застаюцца цэнтральнымі кропкамі гарадскіх ландшафтаў. У нашай сьвядомасці яны — сапраўдныя адзінкі нашай незалежнасці і волі: мы перамаглі фашызм, перамога нашага народа вытрымала выпрабаванне часам. Мы перамаглі аднойчы і застаёмся пераможцамі!

Цэлы шэраг беларускіх літаратараў і журналістаў заняты працай над праектам "Веч-

Вечны агонь

ны агонь Перамогі". Чытачы часопісаў "Нёман" і "Польмя" ўжо амаль год сочаць за яго рэалізацыяй, бо менавіта гэтыя два выданні штомесяц друкуюць нарысы пра Герояў Савецкага Саюза, якія жывуць сёння на тэрыторыі Беларусі.

Днямі рэдакцыйна-выдавецкую ўстанову "Літаратура і Мастацтва" наведаў Іван Ільч Кустаў, Герой Савецкага Саюза, палкоўнік у адстаўцы, Ганаровы салдат 1-й мотастраковай роты 365-га асобнага мабільнага батальёна 120-й Рагачоўскай асобнай мабільнай брыгады. У 2005 годзе Іван Ільч Кустаў напісаў

прадмову да кнігі "Памятаем. Ганарымся!", якая выходзіла ў нашай установе да 60-годдзя Перамогі. Сёння ён сам стаў адным з цэнтральных герояў праекта "Вечны агонь Перамогі" — нарыс аб ім будзе надрукаваны ў пятым нумары часопіса "Польмя".

Марыя ШАМЯКІНА

На здымку: галоўны рэдактар часопіса "Польмя" Мікола Мятліцкі, Герой Савецкага Саюза Іван Кустаў і галоўны рэдактар часопіса "Нёман" Міхась Пазнякоў на плошчы Перамогі.

Фота Кастуся Дробава

За падзеяй

Перад тымі, хто імкнецца асэнсаваць гераічныя старонкі Другой сусветнай вайны, паўстаюць новыя задачы і адкрываюцца спрыяльныя магчымасці. Пашырыўся доступ да архіваў, што дазваляе на аб'ектыўнай дакументальнай аснове пераасэнсаваць асобныя падзеі мінулага без ідэалагічных догмаў.

Сведчаннем гэтага з'яўляецца і кніга "Чэрвеньскі світанак, Нюрнбергскі закат", аўтарамі якой з'яўляюцца ваенны гісторык, прафесар Анатоль Шаркоў і журналіст Юрый Бяствіцкі. Дакументальныя нарысы ўтрымліваюць багаты архіўны матэрыял, раскрываюць малавядомыя старонкі гісторыі. Гэта і так званы "парад пераможцаў" у верасні 1939 года, калі па галоўнай плошчы Брэста прапаршывалі савецкія і нямецкія салдаты, і трагічны лёс узятых у палон польскіх афіцэраў,

Старонкі памяці

таксама як і трагедыя тысяч вязняў спецставаў НКУС, якіх не змаглі эвакуіраваць на ўсход, і масавае знішчэнне цыган не толькі ў нацыскай Германіі, але і на тэрыторыях іншых краін, акупіраваных гітлераўцамі. Чытачы кнігі даведаюцца пра тое, што сталася з нашымі суайчыннікамі, якіх вайна застала як перасяленцаў на тэрыторыі Карэліі пасля сумнавай домай савецка-фінскай зімовай кампаніі і якія сталі вязнямі фінскіх канцлагераў (нарыс "Карэльскае "шчасце"). Рас-

кандыдат філасофскіх навук Г. Лянькевіч, а таксама ганаровы госць з Германіі Франц Масер. Прысутнічалі ў зале ўдзельнікі вайны, настаўнікі гісторыі, вучні-старшакласнікі, група сельскіх бібліятэкараў.

Праходзіла прэзентацыя ў чытальнай зале цэнтральнай раённай бібліятэкі. Пра гісторыю стварэння кнігі і яе тэматычную асаблівасць распавёў А. Шаркоў. Франц Масер, былы шэф паліцыі горада Гамбурга, пра якога ідзе гаворка ў заключным нарысе кнігі, зазначыў: "Беларускія ўлады нам заўсёды аказваюць падтрымку ў аднаўленні гістарычнай памяці".

Акрамя прэзентаванай кнігі, лагойскія бібліятэкары атрымалі ў дарунак яшчэ адну навінку — "Хатня. Трагедыя і памяць" (матэрыялы і дакументы).

Віктар НЕСЦЯРОВІЧ

На здымку: падчас прэзентацыі выступіла А. Шаркоў.

Вектар

Аляксея Кажамяку ведаюць як выдатнага летапісца ўсходніх раёнаў Магілёўшчыны. Ён з'яўляецца аўтарам шэрага артыкулаў, якія змешчаны ў гістарычна-дакументальных хроніках "Памяць" Клімавіцкага (1995), Касцюковіцкага (2000) і Хоцімскага (2003) раёнаў. Яму належыць брашура "Хроніка вызвалення Клімаўшчыны. Баявая дзеянні войск і работа мясцовых органаў улады на тэрыторыі раёна восенню 1943 года", выдадзеная ў Магілёве ў 2000 годзе.

Аляксей Мартынавіч — адзін з трох аўтараў-укладальнікаў зборніка "Успаміны клімаўчан-астарбайтэраў", які вытрымаў ужо два выданні — у 2005 і 2007 гг. Са сваімі калегамі-аднадумцамі Людмілай Андрушковай і Наталляй Баньшэўскай кразнаўца многа

папрацаваў, каб сабраць успаміны землякоў, якіх нямецкія акупанты выкарыстоўвалі на прымусовых работах у Нямеччыне. У кнізе змешчана шмат дакументальных пацвярджэнняў, фотаздымкаў і іншых ілюстрацый, ёсць таксама звесткі пра вывезеных на прымусовую працу па кожным раёне Магілёўскай вобласці.

У 2008 годзе ў абласной друкарні імя Спірыдона Собала выйшла новая кніга Аляксея Кажамякі "Немцы на Клімаўшчыне". Тут сабраны ўспаміны клімаўчан, якія перажылі ліхалецце гітлераўскай акупацыі раёна са жніўня 1941 г. па верасень 1943 г. Дарэчы, і сам Аляксей Мартынавіч дзесяцігадовым хлапчуком апы-

нуўся сведкам фашысцкага нашэсця, жывучы з бацькамі ў вёсцы Роськаў Клімавіцкага раёна. І гэтыя ўражанні таксама яскрава перададзены ў адным з эпизодаў у кнізе. Названы месцы расстрэлаў і пахаванняў землякоў, дакладныя звесткі аб месцах пахавання салдатаў і афіцэраў нямецкай арміі, якія загінулі падчас Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі раёна.

На працягу многіх гадоў пошукавай і літаратурнай працы Аляксея Кажамяку сустрэўся з сотнямі відавочцаў падзей Вялікай Айчыннай вайны на Клімаўшчыне, удакладняючы прыведзеныя потым у кнігах факты. Была, вядома, і скрупулёзная праца ў архівах і з рознымі іншымі

гістарычнымі крыніцамі. Таму і атрымаліся ягоньня кнігі і асобныя публікацыі даставернымі, прыйшліся яны па гусце і клімаўчанам, многія з якіх самі з'яўляюцца героямі гэтых твораў.

Акрамя гэтага, Аляксей Кажамяка падрыхтаваў рукапісы дзвюх новых цікавых кніг "Магілёўчана — стваральніка ракетна-касмічнай тэхнікі" і "Траваслаўныя архіпаствы Магілёўшчыны". Папярэднія кнігі пісьменніка выходзілі дзякуючы фінансавай падтрымцы Магілёўскага абласнога і Клімавіцкага раённага выканаўчых камітэтаў. Застаецца спадзявацца, што гэтая добрая традыцыя атрымае свой працяг.

Уладзімір ДУКТАЎ

3-пад пярэ

Міжнародны гэзень помнікаў і гістарычных мясцін быў зацверджаны ў 1983 годзе Асамблеяй Міжнароднага савета па пытаннях аховы помнікаў і славутых мясцін, заснаванага пры ЮНЕСКА. Да нас гэтая свята прыйшло пазней. У нашай краіне ўрачыстыя мерапрыемствы сёлета праводзіліся пяты раз.

Зберажэнне гістарычных і культурных каштоўнасцей — абавязковая ўмова прагрэсу і развіцця чалавечай і краіны. Таму адным з галоўных дакументаў у Беларусі з'яўляецца закон "Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны", які быў прыняты ў 2006 годзе. Міністэрства культуры актыўна ўдзельнічае ў адпаведных мерапрыемствах, што праводзіцца ЮНЕСКА і Саветам Еўропы. У нашай краіне арганізоўваюцца дні Еўрапейскай спадчыны, запланаваны выставы "Беларускае народнае майстэрства", акцыі па прапагандзе помнікаў, экскурсіі па Беларусі, якія ўключаюць фэст экскурсаводаў. Ідзе плённая праца над стварэннем навукова-папулярных фільмаў.

У Нацыянальным прэс-цэнтры адбылася прэс-канферэнцыя "Аб стане помнікаў і гістарычных мясцін Рэспублікі Беларусь".

Юлія ШАЎЧУК

У Нацыянальнай бібліятэцы

Беларусі адбылася ўрачыстая цырымонія перадачы кніг у дарунак ад Пасольства Рэспублікі Балгарыя ў нашай краіне. Ганаровую дзею выканаў Пасол Балгарыі ў Беларусі прафесар Петка Ганчав.

Па рашэнні савета дырэктараў асацыяцыі "Балгарская кніга" і з асабістай ініцыятывы П. Ганчова ў фонды бібліятэкі перадалі калекцыю кніг, якая прадстаўлялася на XVI Міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы "Кнігі Беларусі-2009". Дадзенае мерапрыемства з'яўляецца працягам культурнага супрацоўніцтва паміж краінамі і садзейнічае культурнаму абмену і ўмацаванню традыцыйных сяброўскіх адносін.

Штогод з Балгарыі ў НББ паступаюць 24 найменні перыядычных выданняў на балгарскай, англійскай, французскай мовах, а туды адпраўляецца 11 беларускіх выданняў (у тым ліку і ўласнае друкаванае выданне — штомесячны бібліяграфічны бюлетэнь "Новыя кнігі: па старонках беларускага друку"). За перыяд з 2004 года з Балгарыі атрымалі 392 кнігі і адправілі 403 беларускія.

Пераддзеньня ў дарунак кнігі (120 экзэмпляраў) увойдуць у кніжныя фонды і будуць прадстаўлены шырокаму колу чыгачоў. Сярод іх — 7 аўтарскіх прац Петкі Ганчова, кнігі па міжнародным прыватным праве, гісторыі дзяржавы і права Балгарыі, царкоўным праве, балгарскай адвакатуры...

Мастацкая літаратура ўвасабляе выбранае творы І. Пётрава ў 7 тамах, "Збор твораў" А. Дончова ў 15 тамах і кнігі некаторых іншых балгарскіх аўтараў.

Акрамя гэтага, перададзеныя гістарычная, мастацкая, вучэбна-метадычная літаратура, а таксама энцыклапедыі па мастацтве і культуры Балгарыі для бібліятэк Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка.

Ул. інф.

У Нацыянальным музеі

гісторыі і культуры Беларусі адкрылася выстаўка "Гісторыя мастацтва Ірана", арганізаваная сумесна з Пасольствам Ісламскай Рэспублікі Іран у нашай краіне. На ёй прадстаўлены дываны і дываны-карціны ручной работы, дываны, распытыя скурай, а таксама унікальны дыван, узрост якога складае каля 250 гадоў. Іх стварэнне — карпатлівая, дабайная ручная праца, якая патрабуе шмат часу.

Таксама ў экспазіцыі — прадметы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, выкананыя ў тэхніцы інкрустацыі, эмалі, чаканкі, мазаікі (маарак). Увазе наведвальнікаў — іранская мініяцюра і творы жывапісу іранскага мастака Махмуда Фаршчыяна. У творчасці гэтага мастака выразна прасочваюцца нацыянальныя традыцый персідскай мініяцюры, усходняга містыцызму, без якога, на яго погляд, іранскі жывапіс не можа дасягнуць сапраўднага развіцця.

Ул. інф.

Праграма тэлебачання на заўтра...

— Аляксандр Іванавіч, лагічна, што ва ўмовах колькаснага росту ў краіне тэлерадыёвяшчальных арганізацый асабліва актуальнасць набывае пытанне якасці тэлепраграм. Як складваюцца справы ў рэальнасці?

— Якраз цягам апошніх гадоў чатырох-пяці ўвага знятых у вытворчасці тэлепраграм да якаснага іх боку досыць заўважная. Зрэшты пацвярджае гэта штогод і Нацыянальны тэлевізійны конкурс "Тэлеяршыня", у якім на сённяшні дзень удзел бярэ ўжо больш чым 30 рэгіянальных тэлерадыёкампаній і тэлерадыёаб'яднанняў як дзяржаўнай, так і недзяржаўнай формы ўласнасці.

Колькасны паказчык з'яўляецца на "Тэлеяршыню" праца пераходзіць у якасны. Цяпер тэлекампаніі не імкнудца прадставіць як мага больш праца, як было раней, а выбіраюць самую лепшую і арыгінальную праекты. І ёсць шмат цікавых ідэй, відэачыны нестандартны падыход да раскрыцця тэм. Часам нават рэгіянальныя праекты бяруць верх над праграмамі відэачыны рэспубліканскіх тэлеканалў. Праграмы і фільмы, створаныя некаторымі з іх, размяшчаюцца нават у эфіры відэачыны тэлеканалў рэспублікі. Гэта таксама немалаважны факт. Менавіта рэгіянальнае тэлебачанне развіваецца сёння актыўна. Упэўнена заявілі пра сябе Ліда, Орша, Пінск, Паставы, сталі заўважныя маладзечанскія праграмы. Хаця тэхнічныя магчымасці ў

Пра сённяшні стан айчыннага тэлебачання, пра напрацоўкі беларускіх тэлеканалў апошніх часоў — наша гутарка з намеснікам міністра інфармацыі Беларусі Аляксандрам СЛАБАДЧУКОМ.

рэспубліканскіх тэлеканалў, бяспрэчна, лепшыя.

— Зрэшты, ці не варта пагаварыць пра рэспубліканскія тэлеканалы на фоне рэжымі? Беларускія тэлеканалы — іншая стылістыка, іншыя тэхнічныя магчымасці. Аднак, што неабходна для таго, каб беларускае тэлебачанне ўпэўнена трымавала аўдыторыю краіны каля сваіх тэлеэкранаў?

— Нельга праводзіць аналогію паміж тэлекампаніямі розных краін, таму што кожная з іх арыентавана, перш за ўсё, на сваю глядацкую аўдыторыю. А відэачыны рэспубліканскіх тэлеканалў на сённяшні дзень пяць: "Першы канал", "Лад", "Агульнанацыянальнае тэлебачанне", "СТВ", "Беларусь ТВ". Здаецца, па сённяшніх мерках не так і шмат. Але айчынае тэлебачанне дастаткова рознабаковае і разлічана на глядацкую аўдыторыю рознага ўзросту: гэта інфармацыйны і інфармацыйна-аналітычны

праграмы, шматлікія шоу, пазнавальныя і культурна-асветніцкія праекты... Чаго варты толькі такія з іх, як цыкл дакументальных фільмаў "Зямля беларуская" (Белтэлерадыёкампанія), "Святлыні Беларусі" ("СТВ"), "Адваротны адлік" ("АНТ"). Нельга сказаць, што яны не выклікаюць цікавасці ў глядачоў. Яны папулярныя! Увогуле наша тэлебачанне з кожным годам становіцца больш канкрэтным, дзелавым, я б сказаў, непуштапарожнім. І ў прафесійным сэнсе відэачыны рост тых людзей, якія закліканы ствараць праграмы.

Што ж датычыць утрымання глядацкай аўдыторыі ля экрану, то, на мой погляд, акрамя прафесійна зробленай змястоўнай перадачы, тут яшчэ многае залежыць і ад відэачыны менавіта ад таго, наколькі грамацка, цікава, проста і даступна яны доносяць да глядача інфармацыю, як выглядаюць на экране. Вось у гэтым кірунку нам трэба яшчэ

працаваць. Але ізноў падкрэслаю: відэачыны рост прафесійнага майстэрства і тэлежурналістаў, і тэлеведучых. Ім нават змена іміджу, які яны часта практыкуюць у эфіры, ідзе на карысць.

— Як, на вашу думку, наколькі запатрабаваны сёння агульнаасветніцкія праграмы? Калі тэлекампаніі па выніках сёлетняга конкурсу "Тэлеяршыня", то яны досыць распаўсюджаныя. Што гэта — свецчэнне аднаўлення цікавасці людзей да сваёй культуры і спадчыны?

— Сапраўды, цікавасць да тэлевізійных праграм культурна-асветніцкай накіраванасці апошнім часам значна ўзрасла. Існуюць найзмястоўнейшыя тэлевізійныя праекты, якія знаёмяць глядачоў з гісторыяй краіны, яе культурнай спадчынай — "У пошуках страчанага" (тэлепраграма "2і канал", г. Магілёў); "Уважрасенне класікі" ("СТВ"); "Архітэктурныя жамчужыны

Гродна" (тэлеканал "Гродна плюс") і многія іншыя. Якраз менавіта шматлікія пісьмы тэлеперадачы сталі падставой для стварэння падобных праектаў. Людзям надакучылі аднастайныя серыялы, "мыльныя оперы" і шматлікія баевікі, зводкі аб надзвычайных здарэннях, катастрофах...

— Набліжаецца пераход з аналагавага на лічбавое тэлебачанне. У чым яго перавагі? І ці не здарыцца так, што аўтаматычна выйграюць каналы, тэхнічна больш ўзброеныя?

— Так, сапраўды, на тэрыторыі нашай краіны ўкараняецца лічбавое наземнае тэлебачанне стандарту DVB-T. Асноўныя яго перавагі — магчымасць праглядаць вялікай колькасці тэлеканалў з найвышэйшай якасцю. А прычына таго, што лічбавое бачанне замяняе цяпер аналагавы сігнал у тым, што апошні па меры яго распаўсюджвання набывае некаторыя скажэнні, яны цалкам не аднаўляюцца на прыёмным баку, у глядача. А якасць лічбавога сігналу застаецца нязменнаю. Пераход на лічбавы тэхналогіі дазваляе на канале, прызначаным для бачання адной аналагавай праграмы, перадаваць 8-10 лічбавых тэлепраграм!

У 2005 годзе прынятая Дзяржаўная праграма ўкаранення лічбавога тэлебачання і радыёвяшчання ў Рэспубліцы Беларусь, якая прадуладжвае поўны пераход на лічбавое бачанне да 2015 года. Ёсць і пералік праграм, якія будуць

распаўсюджвацца ў лічбавым фармаце: "Першы канал", "Лад", "НТВ-Беларусь" (Белтэлерадыёкампанія), "Агульнанацыянальнае тэлебачанне" і "РТР-Беларусь" (ЗАТ "Сталічнае тэлебачанне"), "Мир" (Прадстаўніцтва МТРК "Мир" у Беларусі), "8 канал" (ЗАТ "8 канал").

Між іншым, сёння лічбавым тэлебачаннем вышчэннем ахоплены тэрыторыя, на якой жывуць 46,7 працэнтаў насельніцтва краіны.

— Як суседнічаюць у эфірнай прасторы старэйшыя "Першы канал" з маладзёжымі тэлеканаламі: "АНТ", "Сталічнае тэлебачанне", інш. У чым адметнасць кожнага з іх?

— Кожны з названых вамя тэлеканалў трымае заняў сваю нішу ў інфармацыйнай прасторы краіны. Вядома, пэўная канкурэнцыя паміж імі існуе. А як жа інакш? Менавіта канкурэнцыйны тэлепрадукт сёння найбольш запатрабаваны глядацкай аўдыторыяй. Усе прывыклі ўспрымаць "Першы канал" як найбольш сур'ёзны і самы "сталы" срод аічынных каналаў, яго візітная картка — лагоўны інфармацыйны выпуск краіны "Панарама", і, вядома, цыклы дакументальных фільмаў Агенцтва тэленавін. І гэта бясспрэчна. "Агульнанацыянальнае тэлебачанне" папулярна сваімі музыкальнымі і музыка-забаўляльнымі праектамі. "СТВ" — лагоўны вышчэннік навін сталічнага рэгіёна.

Гутарыла Ірына ТУЛУПАВА

Брэсткніга: «Мы працуем для беларускіх пакупнікоў»

— Святлана Мікалаеўна, што ўяўляе сабой гандлёвая сетка ААТ "Брэсткніга"? Ці праўда, што пакупнікі могуць "дастаць" у вас любое выданне?

— Сапраўды, у нашай гандлёвай сетцы можна знайсці ўсё, што вам патрэбна. У адным толькі абласным цэнтры знаходзяцца сем крам і дзевяць кіёскаў ААТ "Брэсткніга". Акрамя таго, тры крамы ёсць у Пінску і тры ў Баранавічах. Неабходна толькі звярнуцца туды ці непасрэдна да нас з заяўкай — і вам заўсёды падкажуць, у якой кнігарні ёсць патрэбнае выданне, альбо адправяць заказ у выдавецтва. Мы ніколі не адмаўляем нашым пакупнікам і сочым за кніжным асартымантам. "Брэсткніга" цесна супрацоўнічае з выдавецтвамі, і для ажыццяўлення бесперапыннага гандлю ў нашым будынку нават створаны склад адказнага захоўвання. Пры неабходнасці тут можна вельмі хутка знайсці тое, што трэба, не чакаючы, пакуль яно прыйдзе аднекуль здалёк.

— А з якімі выдавецтвамі супрацоўнічае ААТ "Брэсткніга"?

— У першую чаргу мы цесна супрацоўнічаем з дзяржаўнымі выдавецтвамі "Беларусь", "Беларуская навука", "Беларуская энцыклапедыя", "Вышэйшая школа", "Народная асвета", "Мастацкая літаратура". Яны дасылаюць нам тэматычныя планы, а мы ім — заказы. Практычна ўсё, што яны выдаюць, у нашых крамах ёсць. Хаця б па некалькі экзэмпляраў. Наладжана добрая сувязь і з выдавецкімі цэнтрамі вышэйшых навучальных устаноў (Белдзяржуніверсітэта, Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта, Нацыянальнага інстытута адукацыі). Таксама супрацоўнічаем з некаторымі камерцыйнымі выдавецтвамі, большасць з якіх знаходзіцца ў сталіцы. Так, шмат вучэбнай і вучэбна-метадычнай літаратуры

Некалі яшчэ старажытнарымскі філосаф Цыцэрон сказаў, што дом, у якім няма кнігі, падобны да цела, пазбаўленага душы. Вось чаму нават сёння, калі ў "сусветным павуцінні" можна знайсці практычна любое выданне, мы ідзем у кнігарні. Якая літаратура карыстаецца сярэд пакупнікоў найбольшым попытам, што новага прапаноўваюць нам выдавецтвы, як сёння "адчувае" сябе беларускамоўная кніга, наш спецыяльны карэспандэнт высвятляла ў намесніка дырэктара Адкрытага акцыянернага таварыства "Брэсткніга" Святланы ХУДЗІЦКАЙ.

атрымліваем ад выдавецтва "АБЕР-СЭВ", юрыдычнай і прававой — ад "Дикта" і "Амалфея". За зборнікі дыктантаў і вучэбна-метадычныя дапаможнікі для настаўнікаў і вучняў у першую чаргу дзякуем выдавецтву "ЮніПрэсМаркет".

— Што новага прапаноўваюць сёння выдавецтвы?

— У хуткім часе мы павінны атрымаць ад выдавецтва "Беларусь" кнігу В. Лабачэўскага "Повязь часоў — беларускі ручнік". Ад "БелЭН" чакаем "Папярковыя грошы Беларусі ад XVIII стагоддзя да нашых дзён". "Мастацкая літаратура" зараз перавыдае любімую ўсім намі аповесць Міхасы Лынькова "Міколка-паравоз". Думаю, гэта таксама добрая навіна для нашых пакупнікоў.

Шмат кніг, выдадзеных у РВУ «Літаратура і Мастацтва», паступае ў нашы бібліятэкі, у Брэсцкую абласную бібліятэку і цэнтралізаваныя бібліятэчныя сістэмы вобласці, а гэта ж усё ідзе праз нас. Імкнёмся пашыраць асартымент у межах тых сродкаў, якія можам сабе дазволіць.

— Як рэалізуюцца кнігі брэсцкіх аўтараў, крэзнаўчая літаратура, пра Брэсцкі рэгіён? Апошнім часам такіх кніг выйшла багата. Згадайма тую ж "Літаратурную Берасцейшчыну" В. Ляшук і Г. Снітко, альбо "Нямцрвічы. Сапраўдныя гісторыі" А. Гладшычука, "Палескую элегію" М. Купрэва...

— Натуральна, кожная кніга павінна знайсці свайго пакупніка, можа нават не адразу, але з ёю абавязкова павінны азнаёміцца чытач. Мы

самі зацікаўлены ў тым, каб больш літаратуры беларускамоўнай, гэта ж наш родны край, наша родная мова, нашы людзі...

— Вельмі цікава, якая ж літаратура ўвогуле карыстаецца найбольшым попытам і чаму...

— У першую чаргу — вучэбная літаратура, вучэбна-метадычная, навукова-папулярная, даведчаная, а ўжо потым навуковая і мастацкая, выданыя для дзяцей і юнацтва. Магу сказаць, што добра бяруць казкі за 30—40 тысяч рублёў. Часцей, відаць, у падарунак, бо попыт на гэтыя вялікія маляўнічыя выданні ў цвёрдым пераліце актывізаецца ў асноўным у перадсвяточныя дні. Цікаваць пакупнікоў і такія навукова-папулярныя выданні для дзяцей, як "Рассказы деда-природоведа" выдавецтва "Народная асвета" і "Будь бережливым" ад "Мастацкай літаратуры". Мы іх заказвалі ўжо некалькі разоў. У пачатку мая абітурыенты пачнуць актыўна шукаць зборнікі тэстаў. Думаю, сёння людзі імкнудца атрымліваць самаадукацыю, і добрую кнігу тут не замяніць нават "усемагутны" Інтэрнет. Кніга застаецца на будучыню. Калі трымаеш яе ў руках, лічу, нават запамінаецца лепш.

— А што вы можаце сказаць пра беларускамоўную кнігу?

— У нашых кнігарнях яна прадстаўлена ў дастатковым асартыменце і карыстаецца добрым попытам. Мы сочым за навінкамі, заказваем і тое, што выдавалася даўно, але застаецца запатрабаваным. Больш

шую колькасць кніг на беларускай мове ААТ "Брэсткніга" атрымлівае ад дзяржаўных выдавецтваў. Улічваючы, што ў нашай краіне двухмоўе, шматлікіх для лабараторных работ, напрыклад, заказваем як на рускай, так і на беларускай мовах. Першых, праўда, крыху больш, бо школа, дзе навучанне адбываецца па-беларуску, у Брэсце, Баранавічах і Пінску няма. Але мы ўлічваем, што ў нашыя кнігарні часта прывязваюць людзі з раёнаў, якім патрэбны беларускамоўныя сшыткі. Мы стараемся адразу дапамагчы ім. Пры неабходнасці звяртаемся ў выдавецтва.

Дастаткова запатрабаваны пакупнікам і "Глумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы". Таксама людзі праяўляюць цікавасць да выдання "Якуб Колас. Збор твораў у дваццаці тамах" (пакуль што ўбачылі свет толькі пяць). Бацькі добра бяруць для сваіх дашкалат малюнічы "Буквар" Анатоля Клышкі. Нядаўна ў продажы з'явіўся фотаальбом "Белавежскае дзіва" з тэкстам на беларускай і англійскай мовах, які паспеў ужо зацікавіць пакупнікоў. Дарчы, хутка ў кнігарнях убачыць яго варыянт на рускай і англійскай мовах. Часта пытаюцца ў нас пра энцыклапедычны даведнік "Музеі Беларусі" выдавецтва "БелЭН". Як бачна, добрая беларускамоўная кніга заўсёды запатрабаваная.

— З якімі праблемамі сутыкаецца сёння ААТ "Брэсткніга"?

— У гэтым годзе назіраецца спад пакупніцкай актыўнасці. Магчыма, гэта некалькі звязана з сусветным фінансавым крызісам. Людзі сталі больш траціць грошы на прадметы першай неабходнасці. Прыкметна знізіўся продаж па безнаўным разліку (мы ж, як вядома, гандлюем яшчэ і канцтаварамі). Таваразварот стаў меншым. Нават задумваемся пра гандаль спадарожнымі таварамі (напрыклад, сувенірамі). Стараемся закупаць літаратуру ў шырокім асартыменце па ўмераным кошыце. Думаецца, нейкае выйсце можна знайсці ў выязным гандлі, большым рэкламаванні кніжных навінак... Мы працуем для беларускіх пакупнікоў.

Алена ГАРМЕЛЬ
Фота Кастуся Дробава

Анатоль Сульянаў, заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь, член прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, генерал-маёр авіяцыі ў адстаўцы, прэзаік:

Той, хто ваяваў, хлусіць не будзе!

— Неяк Канстанцін Сіманаў сказаў, што надыдзе час і пра вайну пачнуць пісаць хлусню. Цяпер мы можам быць сведкамі падобнага. Са свайго боку хачу заўважыць, што, першае, усе, хто гавораць пра Перамогу, павінны памятаць не толькі пра май 1945 года, але і пра чэрвень 1941-га. Таму што пачатак вайны быў для нас сапраўды трагічным з-за памылак вышэйшага камандавання і кіраўнікоў адраджавы. На нас напала адна з самых моцных і падрыхтаваных армій свету, і мы павінны былі змагацца. Змагацца, калі большасць камандзіраў аказалася рэпрэсіравана, а частка звольнена ў запас. Няхай у 1939 годзе з 40 тысяч звольненых 12 тысяч вярнулі — яны зрабілі сваю справу. І ўсё ж такі... Падрутое, некаторыя гісторыкі сцвярджаюць, што ў 1941-м наша армія адступала. Так, адступала, але адступала з баямі! Дзякуючы пісьменніку Сяргею Смірнову народ адкрылася праду абарону Брэсцкай крэпасці, дзякуючы Сіманаву мы пачулі пра 24 дні гераічнай абароны Магілёва — нават тады, калі ўжо быў здадзены Смаленск, а колькі іх яшчэ існуе такіх прыкладаў! Вось ён — народны гераізм! Тым больш, што Чырвоную Армію не вучылі абараняцца — толькі наступаць. І гэта было памылкай. Але і ў цяжкі час людзі імкнуліся да творчасці — толькі за перыяд вайны было створана больш за восемсот музычных твораў, а акрамя іх яшчэ вершы, пэмы, жывапісныя палотны. Перад мастацтвам стаяла вялікая задача: узяць патрыятычны дух народа. Той жа Вялікі тэатр, не гавораць ўжо пра асобныя калектывы, неаднойчы вязаджаў на фронт! А чаго варты адзін толькі верш "Ждзі мяня"? Недзе напрыканцы 41-га, калі я быў яшчэ хлопцам і фронт пралягаў за два з паловай кіламетры ад вёскі Аксініна, у нашу хату прынёслі параненага чырвонаармейца. Ён нема крычаў. Медыстра рабіла яму перавязку, а мы, дзеці, плакалі. Добра памятаю, як з кішэнні яго гімнасцёркі раптам выпаў аркуш франтавай газеты. Я яго разгарнуў і адразу ўбачыў верш Сіманава "Ждзі мяня"... І па сённяшні дзень сваю місію бачу вельмі ясна: дапамагачу у выхаванні маладога пакалення. Я праводжу нядзельныя чытанні сярод курсантаў Ваеннай акадэміі Беларусі, выступаю ў войсках, сустракаюся з лётчыкамі, інжынерамі, тэхнікамі, салдатамі і расказваю ім як пра вайну, так і пра літаратуру, якая існуе пра яе, — пра творы Васіля Быкава, Канстанціна Сіманава, Юрыя Бондарава ды

Усё менш і менш застаецца людзей, якія ўдзельнічалі ў баях Вялікай Айчыннай вайны ці нават проста былі яе сведкамі. І таму іх успаміны і разважанні яшчэ больш каштоўныя для нас, сённяшніх нашчадкаў. Асабліва, калі гэтыя людзі — пісьменнікі. Напярэдадні Дня Перамогі сваімі думкамі і меркаваннямі аб уроках нялёгкага мінулага дзеяцца ветэраны-творцы.

Лёс зямлі ў руках кожнага...

іншых пісьменнікаў, што самі трымалі зброю ў руках. А той, хто ваяваў, хлусіць не будзе. На сённяшні дзень я бачу людскую праблему ў тым, што народ стаў менш чытаць. Так, шмат карыснага робяць і ваенны тэатр, дзе мастацкім кіраўніком Аляксей Дударуў, і "Белорусская военная газета". Аднак кнігу нішто не заменіць! І шчыра адно: людзям не хапае сапраўдных герояў. Такіх, якімі некалі былі Аляксей Марэсьеў ці Юрый Гагарын. У свой час мне папчасціла асабіста пазнаёміцца з гэтымі незвычайнымі людзьмі. І цяпер не толькі курсанты ці студэнты — школьнікі слухаюць пра іх, стаўшы дыханне! Значыць, у душах жыве імкненне да светлага і добрага. Проста прыкладаў адвадных няма. А яны так патрэбны!

Уладзімір Федасеенка, кавалер ордэна Чырвонай Зоркі, ордэна Айчыннай вайны I ступені, узнагароджаны медалём Францыска Скарыны, прэзаік:

Страшна было падчас падзвігу

— Я з 15 гадоў на вайне. Скончыў толькі восьм класаў школы ў вёсцы Мормаль, уступіў у камсамол. І тут пачалася Вялікая Айчынная вайна. Мой дзядзька Апанас Гаўрылавіч Мартынаў быў каласным старшынёй. Ён сябраваў з загадчыкам ваеннага аддзела Жлобінскага райкама партыі Георгіем Васільевічам Злынавым. Дзядзька завёз мяне да Злынава, якога прызначылі камісарам знішчальнага батальёна. Так я стаў разведчыкам гэтага батальёна. Адноўчы (я не ведаў, што ўначы быў бой і немцы прасунуліся на ўсход ад Жлобіна) толькі выйшаў з балота, як пачуўся крык "Хальт!" Немец наставіў на мяне аўтамат. Мяне схпілі і паставілі ўжо на расстрэл. Але страляць не сталі. Адвезлі ў барак з палоннымі чырвонаармейцамі, дзе я прасядзеў некалькі тыдняў. Праз нейкі час нас павезлі ў бабруйскі лагер для ваеннапалонных. Але па дарозе туды я змог уцячы. Вярнуўся на Жлобіншчыну, дзе звязуўся з падпольшчыкамі. Сам рабіў засады. У 1943 годзе стаў камандзірам дыверсійнай групы. Аднаго разу падчас

падрыву нямецкага эшалона я дапусціў памылку. З вагонаў пачалі выскокваць немцы. Я не вытрымаў і даў чаргу з аўтамата. І мяне з ахоўнай байніцы засекалі і накрылі з мінамёта. З раненнем быў накіраваны ў шпіталь. Як вылечыўся, паступіў у Гомельскі рачны тэхнікум. У ім і сустрэў Перамогу ў 1945 годзе.

Што было самым страшным на вайне? Відаць, мой першы падзвіг. Жлобінскі бургамістр быў жорсткім чалавекам. Часам у адзіночку рабіў засады. У партызан усё не атрымлівалася яго забіць. І тут я папрасіўся ў камандзіра на заданне па ліквідацыі бургамістра. Было мне 16 гадоў. Камандзір засумняваўся, але адправіў разам са мной двух хлопцаў. Вось сядзім мы ў засадзе ля дарогі ў воласць. Бачу, бургамістр адзін едзе. Але ён хутка прамчаўся на кані. Не паспеў я стрэліць. Тады пабег да валаснога будынка. З сабой былі вінтоўка і дзве гранаты. Але ў якое акно кідаць гранату, мяне ведаў. Наўгад калі кінуць, дык там выскоўцаў шмат было. А пакуль мы з хлопцамі сядзелі ў засадзе, мяне заўважыла мясцовая жанчына. Я думаў, што гэта наш чалавек і яна не выдасть мяне. А жанчына, як пасля даведаўся, аказалася сястрой мясцовага здрадніка. Яна расказала брату пра мяне, а той пайшоў папярэдзіць бургамістра пра небяспеку. Але не стаў пры людзях гаварыць, а паклікаў фашыста на двор. Я прыцэліўся і выстраліў чатыры разы ў бургамістра. Першы стрэл быў прыцэльны, астатнія — хаатычныя. Патрапіў і ў бургамістра, і ў здрадніка. Затым на кані выехаў да сваіх. Так я ліквідаваў ворага і прывёз нямецкія дакументы камандзіру. Страшна было, але за гэты падзвіг я атрымаў сваю першую ўзнагароду — медаль "За адвагу".

Алес Савіцкі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, прэзаік:

Трэба наблізіць кнігу да чалавека!

— Гэты год абвешчаны Годам роднай зямлі. Таму і Дзень Перамогі абвострана асвятляецца роздумам кожнага чалавека пра лёс роднага краю. Перамога 1945-га была

кажу вам, жывым: ваш лёс быў бы лепшым, калі б тыя, што ляглі тады, засталіся жывымі! Чалавек нараджаецца толькі дзеля таго, каб хахаць, гадаваць дзяцей, спаць пад дахам уласнага дома, каб есці хлеб, што заробіў уласнай працай. Усё астатняе — падман і лухта. А хто стане сцвяржаць нешта іншае — да яго трэба ставіцца як да вар'ята! Бо ад кожнага з нас залежыць, якім будзе заўтрашні дзень".

Васіль Гурскі, партызан, кавалер ордэна Айчыннай вайны II ступені, прэзаік:

Радасці не было межаў

— Два гады я змагаўся ў партызанах на Капыльшчыне. З вялікім жаданнем чакалі сустрэчы з чырвонаармейцамі. І радасная падзея была, як мы ўбачылі саветскі салдат падчас вызваленчай аперацыі "Баграціён". Гэта было 29 чэрвеня 1944 года. Але самай доўгачаканай падзеяй для нас стала заканчэнне Вялікай Айчыннай вайны. Радасці і веселасці тады не было межаў. Я ў той час знаходзіўся ў Кіеве. Мяне з фронту накіравалі ў Кіеўскае ваеннае вучылішча, дзе рыхтавалі танкістаў. Толькі я з баявымі таварышамі прыехаў у вучылішча, як нам абвясцілі, што вораг знішчаны. Перамога!

Падчас вайны быў стралком, падрыўніком, памочнікам камісара атрада імя Дунаева брыгады імя Чапаева. У партызанах хапала не менш жудасных момантаў, чым на фронце. Адноўчы мы ішлі на падрыў чыгункі на ўчастку Баранавічы—Мінск. Па дарозе спыніліся ў пасёлку Запруддзе. А раніцай вёску акружылі немцы. Завязаўся бой. Восем нашых партызан загінулі. І толькі двое выратаваліся, адзін з якіх быў я. Яшчэ памятаю такі выпадак. 7 лістапада 1942 года на Капыльшчыне каля вёскі Старыца мы трыбуну зрабілі, каб правесці святочны мітынг. А немцы акружылі і напалі на нас. Нават танкі пусцілі ў бой, які доўжыўся цэлы дзень. Але і тады мяне пашчасціла застацца жывым. Мяне дзiesiąткі разоў маглі знішчыць, але я сам знішчаў фашыстаў.

Як сёлага буду адзначаць Дзень Перамогі? Пра нас, ветэранаў, дзякаваць Богу, не забываюцца. Мяркую, што паеду ў раённы цэнтр ва Узду. Там прыму ўдзел у святкаванні. Абавязкова зборомся і ў нашай вёсцы Стальбоўшчына каля помніка. Нас засталося толькі двое партызан у жывых. Па сто грам наркамаскіх вып'ем. За Перамогу. Успомнім баявых таварышаў, якіх сярод нас даўно ўжо няма.

Запісалі Алена МІНЧУКОВА і Дзмітрый БЕРАЖНЫ

Наша Зоя

У жыцці бываюць моманты, якія ўпісваюцца ў памяць назаўсёды. Так здарылася падчас майго першага наведвання Краснапольскай сярэдняй школы. Тут якраз стваралі школьны музей. Так і адылося мае першае знаёмства з Леанідам Лабаноўскім, які стаў сапраўдным краязнаўцам Краснапольшчыны. Знаёмчы мяне са сваімі творчымі задумамі па адкрыцці музея Леанід Васільевіч засяродзіў увагу на тэме партызанскай барацьбы ў Краснапольскім краі. Наш край, з гордасцю адзначаў ён, стаў партызанскай зонай. І ціхая тылавая глыбінка не давала спакою гітлераўцам. Звярнуў я ўвагу на скульптурную выяву дзяўчыны-партызанкі. Леанід Васільевіч распавёў пра Паліну Цімашэнку, выхаванку Горкаўскай сямігадовай школы. Патрыётка-пакутніца вытрымала нечалавечыя катаванні, але не выдала месца размяшчэння партызанскага атрада. За мужнасць і адвагу народныя мсціўцы назвалі яе "краснапольскай Зояй". Выяву юнай гераіні ў дарунак будучаю музею стварыў скульптар К. Аляксеў.

Паліна добра разумела, што калі Айчына ў небяспецы, яе трэба ратаваць. Гэтаму яе вучыла родная школа-сямігодка, камсамол.

У чэрвені 1942 года на Краснапольшчыне стварыўся партызанскі атрад № 41. Патрыётка дапамагла Паліне ўстанавіць з ім сувязь і стаць партызанкай. Камандзір атрада С. Карзюкоў успамінаў, што Цімашэнка смела выконвала даручаныя заданні. Здабывала каштоўныя звесткі аб варажых гарнізонах і дзеяннях акупацыйных улад, прымапа актыўны ўдзел у баявых аперацыях атрада з фашысцкімі захопнікамі.

У ліпені 1942 года камандаванню атрада неабходна было здабыць дакладныя звесткі аб варажой сіле, узбраенні фашыстаў у Краснаполлі. У разведку пайшлі К. Дударуў — камандзір групы, І. Лемцігоў, А. Святанцаў і П. Цімашэнка. Выконваць заданне дапамагалі сувязныя, аднак Паліна вырашыла сама паглядзець, што робіцца ў Краснаполлі. Пад выглядам вясковай дзяўчыны мяняла яйкі на соль і мыла, пабывала ля раённай камедаттуры, зазірнула ў двор, дзе месціўся нямецкі гарнізон. Па ўсім было відаць, што немцы рыхтуюцца да якойсьці аперацыі. Вяртаючыся ў атрад, зрабіла супынак у вёсцы Беразьякі, дзе сустрэлася з другой групай разведчыкаў, у якую ўваходзілі партызаны Сцяпан Капота, Іван Пацёмкін і Антон Лондар. У Беразьяках жа ў той час знаходзіўся атрад карнікаў, якія з дапамогай мясцовых паліцаяў знішчалі сем'і народных мсціўцаў. Сярод карнікаў апынуўся паліцай, які пазнаў Паліну.

— Трымайце партызанку, — закрычаў варажы халуў.

Паліну гітлераўцы даставілі ў камандатуру. Дзяўчына на допыце маўчала.

Гітлераўскія каты нічога не дабіліся ад патрыёткі. Карнікі разведчыцу адправілі ў Струменск Кармянскага раёна ў свой штаб. І тут зноў допыт за допытам. Паліна нікога не выдала, слова не вымавіла ні пра атрад, ні пра месца яго размяшчэння. А на святанні карнікі расстралялі юную партызанку на вясковай ускраіне.

Як для Зой Касмадзям'янскай, для Паліны Цімашэнкі, якая паўтарыла яе гераічны падзвіг, надышоў час бессмяротнасці.

Хвалюючы аповед пра партызанскую разведчыцу змешчаны ў кнізе "Памяць. Краснапольскі раён" і ў кнізе Леаніда Лабаноўскага "Землякі". А юныя экскурсаводы народнага музея Краснапольскай сярэдняй школы раскажваюць пра яе падзвіг наведвальнікам, згадваючы мужнасць і адвагу землякоў.

Фёдар ФЭДАРАЎ

Якімі былі кіраўнікі БССР?

Кніжная паліца

Кніга вядомага беларускага гісторыка Эмануіла Іофе "От Мяснікова до Малофеева. Кто руководил БССР" уяўляе сабой біяграфічны даведнік аб жыцці і дзейнасці першых сакратароў Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі, старшынь Цэнтральнага Выканаўчага камітэта і Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, кіраўнікоў урада рэспублікі.

Дзякуючы выкарыстанню шматлікіх і разнастайных гістарычных крыніц (фонды архіваў і музеяў Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі, мемуары партыйных і дзяржаўных дзеячаў, матэрыялы перыядычнага друку і інш.) аўтар здолеў істотна дапоўніць звесткі аб кіраўніках БССР і выправіць недакладнасці, якія маюць месца ў артыкулах 6-томнай "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі" і 18-томнай "Беларускай энцыклапедыі".

Э. Іофе імкнецца падаць стандартныя біяграфічныя звесткі аб кіраўніках рэспублікі ў кантэксце палітычных, эканамічных і сацыяльных працэсаў, характэрных для перыяду дзейнасці пэўнага дзяржаўнага або партыйнага дзеяча (часам гэтыя пасадзі сумяшчаў адзін чалавек). Такі падыход набліжае чытача да разумення матывацыі ўчынкаў сакратароў ЦК і старшынь ЦВК. Аўтар не проста пералічвае этапы жыцця герояў кнігі — амаль у кожным артыкуле ён імкнецца паказаць умовы іх жыцця, раскрыць светапогляд, прадэманстраваць асаблівасці характару.

Характарызуючы дзейнасць большасці кіраўнікоў БССР, Э. Іофе намагаўся захоўваць аб'ектыўнасць. Пры гэтым характарыстыка іх асаблівых і прафесійных асаблівасцей паддзена даволі поўна. Напры-

клад, у артыкуле, прысвечаным М. Гусараву, адзначана, што "с іменем *Николая Ивановича связаны определенные успехи в развитии экономики, науки и культуры Белоруссии в 1947 — 1950-х годах...*". А ніжэй даследчык указвае на тое, што "работая *первым секретарем ЦК КП(б)Б, Николай Иванович очень редко советовался со своими соратниками. Он всегда считал свое мнение правильным и требовал слепого выполнения своих решений*". Нават распавядаючы пра В. Шаранговіча, які *руководил развертыванием в БССР компании массовых репрессий, травил своих соратников, а затем сам попал под "красное колесо"*, Эмануіл Рыгоравіч не працягвае да яго ніякай варажасці. Адлюстравваючы працоўны і жыццёвы шлях П. Панамарэнкі, даследчык паказвае ролю былога палітычнага лідэра краіны ў палітычных рэпрэсіях 1930-х гг., не забыўшыся пры гэтым адзначыць уклад Панцеляймона Кандратавіча ў арганізацыю падполля і партызанскага руху падчас нямецкай акупацыі, аднаўленне і развіццё народнай гаспадаркі Беларусі ў пасляваенны перыяд.

На жаль, аўтар не змог быць такім жа аб'ектыўным у ацэнцы палітычных працэсаў, што ў пачатку мінулага стагоддзя аказвалі значны (часта негатыўны)

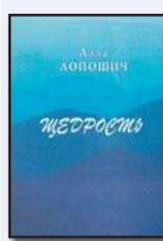
уплыў на жыццё народа. Распавядаючы пра дзіцячы перыяд жыцця А. Мяснікова, даследчык адзначыў, што маці будучага палітычнага і дзяржаўнага дзеяча была "женщиной патриархальной и отсталой". Такая характарыстыка ў выданні савецкіх часоў не выклікала б і кроплі здзіўлення. Патрыярхальнасць і адсталасць асобы тады атажсамліваліся з яе рэлігійнасцю, нацыянальнай свядомасцю і шэрагам іншых установак, якія вызначалі паводзіны чалавека ў грамадстве. Але што хацеў сказаць гісторык, звярнуўшыся да гэтых катэгорыяў у наш час, зразумець цяжка...

Незразумелым застаецца і адсутнасць звестак аб ролі асобных партыйных і дзяржаўных дзеячаў у знішчэнні духоўнай спадчыны беларусаў. Аналізуючы дзейнасць кіраўнікоў БССР у кантэксце гісторыі савецкага народа, гісторык чамусьці не звяртае ніякай увагі на ганенні ў дачыненні царквы, якія мелі месца на працягу амаль што ўсяго савецкага перыяду айчынай гісторыі. На думку Эмануіла Іофе, А. Чарвякоў — "живая история БССР, слава и гордость белорусского народа". Даследчык указвае на тое, што многія пазітыўныя працэсы, якія мелі месца ў сацыяльным і эканамічным жыцці краіны ў пачатку мінулага

стагоддзя (развіццё адукацыі, беларусізацыя і інш.), адбываліся ў значнай ступені дзякуючы Аляксандру Рыгоравічу. Але пра тое, што Чарвякоў, як і большасць дзяржаўных і партыйных кіраўнікоў савецкай дзяржавы, прымаў удзел у знішчэнні галоўнага падмурка духоўнасці беларускага народа — хрысціянства, гісторык нічога не напісаў. Між іншым, за год да смерці А. Чарвякоў разам з М. Галадзедам і М. Пікалам назіраў за разбурэннем Казанскай царквы ў Мінску, стоячы на балконе Дома урада...

Нягледзячы на наяўнасць у кнізе некаторых супярэчлівых момантаў, яна не губляе сваю карысць і як біяграфічны даведнік аб кіраўніках БССР, і як даследаванне гісторыі палітычнай думкі Беларусі савецкага перыяду. Зрэшты, аўтар кнігі і не ставіў мэту даследаваць усе сацыяльна-палітычныя працэсы, што адбываліся на нашых землях у азначаны перыяд. Тое, што Эмануіл Іофе пайшоў крыху далей, паказаўшы, што героі яго кнігі былі героямі свайго часу, звычайнымі людзьмі са станоўчымі і адмоўнымі рысамі характару, робіць яму гонар як даследчыку. Ды і тая акалічнасць, што працягваючы кнігу "От Мяснікова до Малофеева", пачынаеш задумвацца аб тым, кім былі кіраўнікі Савецкай Беларусі: апантанымі ідэалістамі ці крыважэрнымі вар'ятамі; змагарамі за шчасце народа ці "чырвонымі катамі", сведчыць аб вартасці і актуальнасці выдання.

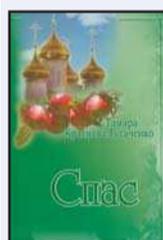
Сяргей НІКІЦЕНКА

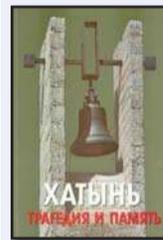
У Мінску пабачыла свет кніга паэзіі "Щедрость" Аляксандра Ляпоўшчыча. "Бера ў чалавечы розум і яго невычарпальныя магчымасці — бязмежная", — пазначана ў анатацыі. Прырода і жыццёвыя дарогі гераіні суіснуюць у адзінай гармоніі. Жывым нервам праходзіць скрозь сюжэт вершаў і вечная тэма кахання.

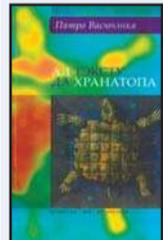
У мінскім выдавецтве "КОНФИДО" выйшла арыгінальная кніга вершаў Мікалая Сярова "Над озером Бельм". Зборнік складаецца з дзвюх кніг — "Над озером Бельм" і "Ночные дожди". Яны змяшчаюць вершы і паэмы, напісаныя ў апошні час. Як сведчыць з прадмовы: "У паэзіі Мікалая Сярова — шырокае поле філасофскай і лірычнай зацікаўленасці, а тэма Радзімы непадзельна з тэмамі Любові і Смерці".

Віцебская абласная друкарня выдала двухтомнік вядомай паэтыкі Тэма Гамарыч "Спас". "Асноўныя тэмы твораў паэтэсы — прырода, чалавек, любоў да Радзімы, вострыя сацыяльныя з'явы, якія закранулі яе душу і сэрца". У двухтомнік увайшлі новыя вершы і таксама творы з васьмі раней выддзены зборнікаў.

У Нацыянальным архіве выйшла ў свет кніга дакументаў і матэрыялаў "Хатынь (трагедия и память)". Складальнікі зборніка: І. Валахановіч, Н. Калеснік, Н. Кір'ялава, В. Селяменёў, В. Скалабан. "Складальнікі выдання вырашылі вынесці на суд чытачоў усе на сёння выяўленыя дакументы пра знішчэнне 22 сакавіка 1943 года фашысцкімі карнікамі беларускай вёскі Хатынь і яе жыхароў, а таксама пра ўзвядзенні на месцы трагедыі мемарыяльны комплекс, якому 5 ліпеня споўніцца 40 гадоў".

У выдавецтве "Галіяфы" выйшла з друку кніга артыкулаў, эса і п'ятрографіаў Пётра Васючэнка "Аг тэксту да хранатопы". Письменнік і навукоўца сузірае класіку беларускай літаратуры з пазіцыі сучаснасці, а таксама падсумоўвае шматгадовы досвед назіранняў за ліній жыцця літаратуры. У "Пятрографіах" — адмысловых крытычных мініяцюрах — сусветная літаратура паўстае як нязмушаны, жывы працэс у фрагментах і як цэлае", — пазначаецца ў анатацыі да выдання.

У Гомелі пабачыла свет выданне "Рэгіянальнае, нацыянальнае і агульначалавечы ў літаратуры". Гэта зборнік навуковых артыкулаў, з якімі выступілі на Міжнародных навуковых чытаннях, прысвечаных памяці Івана НАВУМЕНКІ, вядомыя і маладыя крытыкі і літаратуразнаўцы, сярод якіх С. Лаўшук, Т. Кабржыцкая, Т. Шамякіна, Л. Сінькова, І. Штэйнер ды іншыя. Друкуюцца ў гэтым выданні і тэксты, прысвечаныя праблемам сучаснай славянскай, рэгіянальнаму пачатку ў славянскіх літаратурах і перспектывам развіцця мастацтва класічнага тыпу ў эпоху глабалізацыі напісаныя прадстаўніцкамі літаратурных школ Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Славакіі, Македоніі, Сербіі ды Германіі.

А ісціна — даражэй...

Казімір Філіпавіч Канус нарадзіўся ў маі 1940 года ў вёсцы Раготна Дзятлаўскага раёна Гродзенскай вобласці ў шматдзетнай сялянскай сям'і. З цяжкасцю карэскаўся па жыцці. Вучыўся, працаваў. Найбольш яго прыцягвалі журналістыка і паэзія. Вершы пачаў пісаць з маленства і гэта — на ўсё жыццё. Піша на беларускай і рускай мовах. Раней выйшла ў свет яго кніга паэзіі "Мелодии любви". І вось зусім новы зборнік пад назвай "Шукайце ў жыцце з каханай валожкі".

Не трэба шукаць глыбокую філасофію на пустым месцы. Не ўсе выміраюць і не толькі ад віна, але і ад гарэлікі, самагонкі, ад дрэнных звычак, хваробаў, траўмаў і гэтак далей.

Што ж датычыць мініяцюр, то тут патрэбны глыбіня думкі пры бездакорнай літаратурнай форме. Вышэйшы клас. Каб у чатырох-васьмі радках сказаць больш, чым у сарака. Далёка не кожнаму паэту гэта пад сілу.

У вершах нярэдка збіваецца рытм. Гэтага лёгка было пазбавіцца, пераставіўшы суседнія словы ў радках месцамі. І ўсё стала б на свае месцы.

Часам даходзіць да недарэчнасцей:

*Вялікую глухую пушчу,
І як там шэпчацца зубры.*

Што гэта такое? Магутныя мясныя волаты — гэта ж не кошкі і не бабулькі, каб шаптацца.

Або: "Поют свиные: — «Хрю-хрю-хрю»".

З якога ж часу свінні пачалі спяваць? Нездаровая фантазія аўтара.

У беларускамоўных вершах сустракаюцца русізмы:

"Мой гружок палачу" — трэба: *сябрук*.

"Авец атару ён прымае" — трэба: *авечак статак ён трымае*.

Не раз сустракаецца штампаваная рыфма "сонца — ваконца".

Верш "Отец на фронт ушел солдатом" надрукаваны двойчы. Навошта? Ці памылкова? Як і верш "Шукайце ў жыцце з каханай валожкі"... ці не зашмат памылкаў? Паўтараюцца і некаторыя мініяцюры: і ў пачатку кнігі, і ў канцы. Бываюць і аднакарэнныя рыфмы, і нямаюць дзеяслоўных, якія не ўпрыгожваюць вершы.

Некаторыя паэты стараюцца ператварыць сваю кнігу ў сямейны альбом. Так і ў Казіміра Кануса. На вокладцы — яго партрэт. На тытульным лісце — яшчэ адзін. Далей — сяброўскі шарж. Ён жа паўтараецца і ў сярэдняй кнігі. На апошняй старонцы вокладкі — серыя здымкаў. З родзічамі. Многа здымкаў і пасярод кнігі. Некаторыя

з іх — на ўсю старонку і някасныя, зацягненыя.

І яшчэ адзін вельмі важны момант. Быў загадаў падрыхтаваны і надрукаваны ў кнізе ўступны артыкул старога паэта Анатоля Шаўно з ладнымі паэтычнымі вытрымкамі. Прывядзём некаторыя моманты з гэтай публікацыі.

"...На таком высоком творческом уровне, со знанием жизни, на таком дыхании написаны все стихи Казимира Кануса, спешите прочесть их. Ничего подобного в мировой литературе мне не встречалось.

...Вышедший из народа, из многолетней крестьянской семьи, хорошо знающий жизнь, поэт достоин звания народного".

Калі б далі волю Анатолю Шаўно, то ён многім надаў бы званне народнага — і вартым, і нявартым. А калі сам многа гадоў працаваў у адзеле літаратуры ў часопісе "Беларусь", то ставіўся да паэтаў вельмі строга і сурова... А тут чамусьці душа наросхрыст і паучыць праз край. І ніякіх яўных недахопаў не заўважыў. Тым самым зрабіў аўтару мяздведжую паслугу.

Прывяду яскравы прыклад шкоднасці ад залішняга захвальвання.

У свой час журналіст і трохі паэт без прэтэнзій Уладзімір Антускоў напісаў і даслаў у рэдакцыю часопіса "Вожык" байку. Прыходзіць адказ ад галоўнага рэдактара Уладзіміра Корбана: "Вы — першая ластаўка ў беларускай сатыры!".

— Ну, і што далей? — пытаемся мы ў Валодзі.

— Далей, — адказвае ён, — я зусім кінуў пісаць сатыру.

Нягледзячы на выказаныя крытычныя заўвагі, можна сказаць, што кніга Казіміра Кануса адбылася як з'ява. Калі б ён больш уважліва і акуратна паставіўся да складання і падрыхтоўкі зборніка, гэтых заўваг было б пазбегнуць. Што ж, сяброўская і прынцыповая крытыка дапаможа яму пры падрыхтоўцы трэцяй кнігі, якую ён мяркуе выдаваць.

Мікола ВЯРШЫНІН

Вершы разнатэмныя — Радзіма, каханне, прырода, прысвячэнні і родзічам, і арганізацыям, і сябрам. І грамадзянскае гучанне, і філасофскі погляд на жыццё. І светлая лірыка, і трохі сатыры, гумару. І аб'ёмныя творы, і мініяцюрыя.

Вось верш "Жыве матуля-Беларусь!":

*Зямля Скарыны і Купалы,
Дзе сінявокіх шмат Марусь,
Азёр, балот дзе ёсць нямаля,
Завецца міла: Беларусь.*

Святое паучыць — каханне. Ва ўсе ўзросты і гады. І простыя людзі, і вялікія ім заўжды натхняліся. І ў мірны час, і пры суровых выпрабаваннях. Верш "Вы — яркае святое сонца...":

*Каб з Ваших вуснаў,
як з палеткаў,
Зрываць усмешкі, нібы кветкі.
У час прыемнага спаткання
Хай здзівіць гэта параўнанне.*

Сябры бываюць розныя: і верныя, і вечныя. Адны могуць здрадзіць нам, іншых пакідаем мы, калі спазнаём іх сапраўдную сутнасць, — здраеца, праз гады і дзесяцігоддзі. Паэт успрымае ўсё гэта чуліва і нават хваравіта:

*Кожнаму — свой крыж, свая дарога...
І не поле перайсці — пражыць.
На Зямлі сяброў — не вельмі многа,
Роўна смерці — аднаго згубіць.*

Мы з Казімірам Філіпавічам Канусам — аднагодкі, нарадзіліся ў адзін дзень. Жывём на суседніх вуліцах. Даўно сябруем. Пры сустрачак гамонім пра рознае. Канечне ж, і пра творчасць. Ён прысвячаў вершы мне, а я — яму. Часта жартаваў:

— Давай, пан Казімеж, разам адзначайце юбілей, круглыя, паўкруглыя даты і дні нараджэння. І выдаткі на дваіх.

— Давай, Міколка! — згаджаўся ён з усмешкай.

Але так не атрымлівалася, бо ў мяне — свае родзічы, сябры, калегі, суседзі, а ў яго — свае. Можна быць нестыкоўка.

Аднак хочацца трохі перафразіраваць адно вядомае выслоўе і сказаць: "Мне Казік сябра, ды ісціна даражэй!" Дзеля карысці аўтару.

Пройдземся крытычным пяром па зборніку. Трэба зазначыць, што не ўсё там роўназначнае.

Вось гучная, але зацяганая назва — "Ваду збан носіць да пары...":

*Ёсць семдзсят! Да хвосцік тры.
Ваду збан носіць да пары.*

Што тут да чаго? Да таго ж, канцоўка двухрадоўя паўтарае назву.

*Люди рождаются с вином,
Но чья это вина,
Что вымирают косяком
Опять же от вина?*

Помныя старонкі

Думаю, наўрад ці пакрыўдзіцца хоць-кольвечы Алесь Дзятлаў, калі адкрыта скажу, што працуе ён у манеры і стылі, блізкімі да творчай практыкі Васіля Быкава. Мала таго, што прэзаік піша пра вайну і ваеннае ліхалецце, сваіх герояў ён ставіць, як гэта рабіў і яго вялікі папярэднік, у такія экстрэмальныя, трагічна-драматычныя ўмовы і абставіны, з якіх, здаецца, нельга выбрацца, і ў кожную хвіліну, нават імгненне жыццё героя можа скончыцца пагібельлю. І тым не менш, часцей за ўсё яны застаюцца жывымі, выходзяць з бяды пераможцамі. А калі і гінуць, то маральная перавага застаецца на іх баку.

зручны момант выдаць акружэнцаў ворагам. Бо якраз у гэты момант яны наязджаюць у вёску на матацыклетах. Лейтэнант і баец хаваюцца пад рачным мастком у чаканні таго, што вось-вось жанчына прывядзе да іх акупантаў. Але да нямецкай машыны кідаецца не яна, а Міхей, і акружэнцы бачаць, як ён паказвае рукой у бок школы, дзе толькі што ён гаварыў з імі. Немцы працэсваюць наваколле, і толькі па шчаслівай выпадковасці не знаходзяць камбата і байца.

Цікава, куды, у які бок паверне і павядзе далей свой апавед А. Дзятлаў? Яго героі робяць тое, што вымагае логіка паводзін акружэнцаў у экстрэмальнай сітуацыі. Лейтэнант прымае рашэнне пакараць Міхей, чалавек з двайным дном: "Ён не мог, не меў права пакінуць у жывых здрадніка, які хацеў знішчыць і яго, Трацякова, толькі за тое, што ён змагаецца супраць ворагаў". Выканаўшы прысуд, камбат гаворыць напарніку: "Не перажывай, ён нас не шкадаваў. Шкада толькі апошняга патрона".

Другая апавесць у кнізе "Хутар" — таксама пра вайну. Але яе героямі ўжо з'яўляюцца партызаны, якія змагаюцца ў тыле ворага. Сюжэт твора надзвычай востры і "закручаны" па ўсіх дэтэктыўных законах настолькі ўмела, што старонкі пра суровы і трагічны лёс персанажаў чытаюцца на адным дыханні. Трэба сказаць, што "Хутар" — знарок ці гэта супадзенне? — А. Дзятлаў пачынае з таго эпизоду, якім заканчваецца апавесць Васіля Быкава "Круглянскі мост". Герой В. Быкава Сцяпка сядзіць у зямлянцы і чакае прыезду ў атрад камісара, які павінен вырашыць яго лёс. Персанажа А. Дзятлава, партызана Кавалевіча, які прасядае ўсю ноч пад пільнай вартай, раніцай вядуць да камандзіра і камісара. У іх руках яго жыццё. Калі павернецца, што ён не вінаваты ў тым, што з задання не вярнуўся яго напарнік Пятро Баркун, ён застанеца жывым. Не павернецца — яго чакае адно,

расстрэл. Кавалевічу шанцуе. Начальства ведае: ён чэсны і адважны партызан і не мог кінуць у бядзе баявога таварыша. Таму яму даручаюць зноў пайсці ў разведку, але ўжо ў якасці радавога байца, і з заданнем — захапіць жывога "бобіка" і адначасова даведацца, што сталася з Баркуном: загінуў ён ці трапіў у лапы паліцаяў?

выразных мастацкіх штрыхоў і фарбаў А. Дзятлава ўдалося сказаць уласнае слова пра перадавення гады ў сельскай мясцовасці, абмаляваць жахлівую атмасферу таго часу, калі з-за аднаго неасцярожнага слова, дробязнай правінкі ці па ілжывым даносе супрацоўнікі НКУСа маглі схпіць і кінуць за краты чалавека. Сімвалам злавеснай і драпеж-

Трэцяя апавесць "Чорная эмка" — самая ўдалая і таленавітая рэч. Пры дапамозе строгіх і выразных мастацкіх штрыхоў і фарбаў А. Дзятлава ўдалося сказаць уласнае слова пра перадавення гады ў сельскай мясцовасці, абмаляваць жахлівую атмасферу таго часу, калі з-за аднаго неасцярожнага слова, дробязнай правінкі ці па ілжывым даносе супрацоўнікі НКУСа маглі схпіць і кінуць за краты чалавека.

Інтрыга паглыбляецца, закручваецца. Амаль усю увагу пісьменнік аддае дробязям, якія гавораць пра тое, што адчуваюць у той ці іншы момант героі твора. Матэрыялу, як кажуць, хапіла б на цэлы раман. Алесь Дзятлаў здолеў умясціць яго ў невялічкага памеру апавесць. Характары персанажаў, іх паводзіны пададзены праўдзіва і псіхалагічна абгрунтавана, чытачы вераць кожнаму іх слову, міміцы і жэсту. Алесь Дзятлаў, як і Васіль Быкаў, не быў у партызанах, не мог ведаць партызанскага побыту, таго жыцця, якім яны жылі, тактыкі і стратэгіі змагання народных масаў, але яму ўдалося перадаць і ўзнавіць мастацкім словам партызанскі быт, ваенную небяспеку, якае падпільнае гала і запамінальна, што, здаецца, аўтар быў сведкам усяго гэтага. Безумоўна, пісьменніку дапамагала памяць дзяцінства, сустрэчы з былымі партызанамі. Але самае галоўнае, гэта ўяўляная фантазія і талент, што і з'яўся пачынальнікам уладу ўдачы і каштоўнасці твора.

Трэцяя апавесць "Чорная эмка" — самая ўдалая і таленавітая рэч. Пры дапамозе строгіх і

най сілы аўтар робіць "чорную эмку", якая пад вечар бясплупна выпаўзае з-за царквы і кіруе па вуліцы мястэчка. З вокнаў сваіх хат за ёй назіраюць людзі, у тым ліку і дырэктар школы Родзіч. З газет ён ведае, што па ўсёй краіне ідуць судовыя працэсы, на якіх выкрываюць ворагаў народа. Прыглядаюцца нкусаўцы і да мясцовых сялян. І ў адну ноч яны арыштоўваюць старшыню калгаса Рагулю, а праз некалькі дзён хапаюць настаўніка.

Аповед аўтар вядзе нетаропка, не прапускаючы ніводнай дробязнай, але важкай і значнай дэталі ў паводзінах сваіх герояў, з якімі сустракаецца Родзіч як у школе, так у сельсавеце, куды заходзіць па дарозе дамоў. Празаік, як умелы і спрактыкаваны ткач, штрых да штрыха, нібы нітку да ніткі, тчэ мастацкае палатно, знаходзячы і ўплываючы ў яго ўсё новае і новае крэскі і рыскі, тым самым паказваючы душэўны стан сваіх персанажаў. Канва аповеда разгортваецца настолькі проста і натуральна, чаргуючыся з цікавымі развагамі і высновамі герояў твора, што, здаецца, іх бачыш і чуеш наяве. Чытачы ад-

чуваюць і гнятлівую атмасферу тых жахлівых дзён, напружаныя адносіны паміж людзьмі, калі кожны стараўся адасобіцца, замкнуцца ў самім сабе. Да гонару А. Дзятлава, ён, як той слявак, узяўшы, толькі яму ўласціваю ноту, вядзе яе роўна і ўпэўнена, не дапускаючы рытмічнага збою і фальшу.

Хаця пісьменнік не паказвае ніводнага нкусаўца, мімаходзь толькі, кінуўшы, што "з кабіны выціснуўся высокі, падцягнуты вайсковец і хутка ўзбег па прыступках ганка, другі застаўся сядзець за рулём", мы чамусьці яскрава ўяўляем гэтых людзей, бачым іх суровыя твары, здагадваемся пра характары. Можна, гэтак дапамагае знешні вобраз "чорнай эмкі", якая пад прамым прэзаікам становіцца жывой і разам з гэтым жудаснай істотай, якая адным сваім выглядам наводзіць на людзей неймаверны жах. А хіба "чорная эмка" і вайскоўцы, якія прыязджаюць у ёй і кожны раз хапаюць каго-небудзь, сапраўды, не адно і тое, цёмнае і страхатлівае, што сімвалізуе сабой здзек і беззаконне?

Заканчвае апавесць Алесь Дзятлаў нечакана і арыгінальна. Ён гаворыць пра калону толькі што мабілізаваных людзей, без формы і зброі, якую перахпілі на дарозе нямецкія матацыклісты і ва ўпор расстралялі яе перадавыя рады. Быў тут і Родзіч. Але яму ўдалося схвацца ў жыццё і дабегчы да ўзлеска, пакуль немцы дабівалі астатніх. Выснову аўтар уклаў у вусны Родзіча: "Шукалі ворагаў народа, спявалі песні, славілі вялікага і мудрага — і праспалі страшную бяду. А ворагі — вось яны: у куртатых зялёных мундзірчыках, з закасанымі рукавамі, у касках, з аўтаматамі і кулямётамі. І патронаў не шкадуюць".

Як ужо было сказана вышэй, у кнізе змешчаны і творы іншага жанру: апавяданні і навелы. Некаторыя з іх — пра вайну ці падзеі, блізкія да яе, астатнія — пра мірныя дні і жыццё звычайных рабочых і сялян, а таксама прадастаўнікоў інтэлігенцыі, характары і звычкі якіх прэзаік добра ведае.

Кніга Алеся Дзятлава "Чорная эмка" — чарговая ўдача аўтара, якая сведчыць пра тое, што талент яго мацнее, набіраецца новых сіл і магчымасцей і, нягледзячы на ўзрост, пісьменнік стаіць на парозе новых мастацкіх адкрыццяў.

Васіль МАКАРЭВІЧ

І шттыком, і пярком...

"Салдатамі былі ўсе" — кніга ўспамінаў удзельнікаў абароны летам 1941-га, падпольшчыкаў у час фашысцкай акупацыі, вызваліцеляў горада ў літаратурнай апрацоўцы Пятра Шасцерыкова.

Помню, як Пётр Паўлавіч працаваў над гэтай кнігай. Калі б ні зайшоў у абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў (П. Шасцерыкоў быў тады адказным сакратаром аддзялення), ён карпеў над рукапісам аўтараў. А калі літаратураў запрашалі чытачы ў школу, тэхнікум ці рабочы інтэрнат, Пётр Паўлавіч расказаў не толькі пра свае творы, але і пра сустрэчы з многімі аўтарамі кнігі — маршалам Кліментам Яфрэмавічам Варашылавым, нашым земляком маршалам Іванам Ігнацьевічам Якубоўскім, камісарам 172-й стралковай дывізіі Леонціем Канстанцінавічам Чарнічэнкам...

І вось, нарэшце, у 1968 годзе кніга пабачыла свет: не зважаючы на вялікі тыраж, адразу ж стала бестселерам. Праз нейкі час на Магілёўшчыне праводзіліся Дні беларускай літаратуры. У ліку сувеніраў пісьменнікам-удзельнікам сакратар абкома партыі Глеб Аляксандравіч Крывулін уручыў па экзэмпляры кнігі "Салдатамі былі ўсе". Мінскія госці былі вельмі задаволены.

Неяк пазваніў мне добры знаёмы — настаўнік гісторыі: ці не выручы кнігай "Салдатамі былі ўсе". Вырашылі правесці ў школе вечар, прысвечаны Дню Перамогі. Вядома, не абмінуць жа абарону і вызваленне роднага Магілёва.

А неўзабаве заходжу да Пятра Паўлавіча, а ён зноў заняты рукапісамі для кнігі "Салдатамі былі ўсе".

— Знайшліся дататковыя каштоўныя матэрыялы, эпизоды, адгукнуліся яшчэ некаторыя ўдзельнікі баёў, — патлумачыў Пётр Паўлавіч.

Другое, дапоўненае выданне тыражом 75000 экзэмпляраў з'явілася ў 1972 годзе і зноў жа хутка знікла з паліц кнігарніў.

Я пазнаёміўся з Пятром Паўлавічам задоўга да першага выдання зборніка "Салдатамі былі ўсе". Дакладней, пазнаёміўся спачатку з ягонай кнігай — "Камемень за камнем". Я тады вучыўся ў Мінску. Сябра па інтэрнацкім пакоі з захапленнем чытаў апавесць. Ну і я разгарнуў. І не закрыў, пакуль не дачытаў. Адразу зразумеў, аповед вядзецца пра маіх землякоў, магіляўчан.

Вайна пакінула пасля сябе на беларускай зямлі спусташэнне, разруху. Пазбавіўшыся фашысцкай няволі, ста-

рыя жанчыны, дзеці расчышчалі руіны; пажарышчы. Вярталіся ў родныя мясціны франтавікі. Пасляваеннаму аднаўленню і прысвечана апавесць.

Другі твор Пятра Шасцерыкова на рабочую тэму — "Сонечны прамень" — знайшоў чытачоў перш за ўсё сярод моладзі, якой пісьменнік і адрасаваў свой твор.

Для Пятра Шасцерыкова як пісьменніка характэрна, што ў аснове ўсіх яго твораў — жыццёвы матэрыял. Гэта і зразумела. Дэмабілізаваўшыся пасля вайны, ён шмат год працаваў уласным карэспандэнтам газеты "Звязда", рэспубліканскага радыё, быў, можна сказаць, у самай гушчыні працоўнага жыцця.

А свае першыя апавяданні Пётр Шасцерыкоў — студэнт педінстытута — змяшчаў у абласной газеце "Камунар Магілёўшчыны" (сённяшняя "Магілёўская праўда"). Толькі скончыў інстытут, як грывнула вайна. Разам з

сябрамі-выпускнікамі — таксама будучымі пісьменнікамі Міколам Гарулёвым і Эдуардам Валасевічам — уступіў у апалчэнне, абараняў родны горад, вырываўся з акружэння.

Вайну Пётр Шасцерыкоў закончыў у штаце дывізіённай газеты. І ў мірны час застаўся журналістам, а затым стаў і пісьменнікам. Па яго ініцыятыве ў 1960 годзе ў Магілёве было створана першае ў рэспубліцы пісьменніцкае аддзяленне, якое ён і ўзначальваў, дарэчы, першыя паўтара года — на грамадскіх пачатках. І сёння нельга з удзячнасцю не прыгадаць, з якой увагай, чуласцю адносіўся да выхавання літаратурнай змены, дапамагаў пачаткоўцам, маладым выйсці на пісьменніцкую дарогу. У бытнасць яго кіраўніком аддзялення ў пісьменніцкі Саюз былі прыняты паэт Ігар Шклярэўскі (у 1964 г.), прэзаік — я, Іван Аношкін (у 1965 г.), Міхаіл Шумаў (1967 г.) і Аркадзь Кандрусевіч (у 1970 г.), крытык-літаратуразнаўца Мікола Луфераў (у 1971 г.). Выдалі першыя вершаваныя зборнікі Віктар Ракаў і Васіль Карпечанка, якія пазней таксама сталі членамі Саюза пісьменнікаў СССР.

У сакавіку 1994 года, не дажыўшы ўсяго паўтара месяца да свайго 75-годдзя, Пётр Паўлавіч назаўжды сышоў ад нас. Да апошніх дзён вайны, журналіст, пісьменнік быў у творчых пошуках, здзяйсненнях.

Іван АНОШКІН

Вацлаў ХАДАСЕВІЧ**Ветэраны**

Над плошчай зноўку сонца устае,
І марш іграюць трубы, барабаны.
А снег вайны ніяк не растае
На скронях і галовах ветэранаў.

Сышлася памяць ад усіх краёў —
Вялікіх гарадоў і ціхіх станцый,
Каб праг абліччам
франтавых сяброў
У вернасці сваёй паспавядацца.

Салдат і генерал немалады
Аднапалчанаў абдымуць за плечы.
І побач — старшыня, які сюды
Штогод адзін прыходзіць
на сустрэчу.

Агні цюльпанаў апякуць граніт —
Нібыта кроў салдатаў забруціца.
А тых, хто не прыйшоў да гэтых пліт,
Дасюль яшчэ ніяк не далічыцца.

Уладзімір МАЦВЕЕНКА**У дзень перамогі**

Мой Мінск, ты войны перанёс
І ворагаў нашэсце.
Дасюль маўклівым сведкам ёсць
Траецкае прагмесце.

Ты бачыў шмат пакут і слёз
Балелі доўга раны.
І твой, і мой нялёгка лёс
На ўсё жыццё з'яднаны.

Ад Свіслачы плыве туман
Да камяніцаў новых.
Спіць шмат салдат і партызан
На могілках Вайсковых.

Ты маладзееш, родны Мінск.
А вуліцы-гарогі
Вядуць туды, дзе абеліск
На плошчы Перамогі.

Васіль ЖУКОВІЧ**Дзень
вызвалення**

Які ён трывалы,
наш дзень вызвалення!
Так многа ён зведаў
шляхоў адступлення
Пакутліва-горкіх і доўгіх —
Да самае матухны Волгі.

Пад Курскам, на Волзе баі не забыты
У памяці ўсе пераломныя бітвы
І попел усіх беларускіх Хатыняў, —
Дагэтуль ад жаху кроў стыне.

У памяці ўсе перажытыя грамы
І слёзы ўдавы, і нявесты, і мамы...
Ахвярны наш дзень вызвалення,
Святы ён для ўсіх пакаленняў.

**Расстраляны
світанак**

Грымнуў гром над заходняй граніцай,
Абрываючы воінаў сны.
Гэта не навальніца,
не навальніца,
А пачатак вялікай вайны.

Б'юць гарматы,
за рэчкаю — танкі,
Самалёты ляцяць чарадой.
Расстраляны світанак,
наш ціхі світанак
Заваёўнікаў чорнай ардой.

Крэпасць Брэсцкая контратакуе,
Крэпасць Брэсцкая
трапна б'е ў цэль.
Так нязваных гасцей частую
Самым шчодрым
агнём цытадэль...

**Людзей жыта
ратавала**

На шляху
салдат пагводы
"Месершміт" бамбіў.
І на брыючым палёце
Кулямётчык біў.

Коні ледзьве не шалелі,
Падалі ад ран.
І з дарогі ўбок ляцелі
Там вазы сялян.

І сяляне пракліналі
Страшную вайну.
І хавацца-ратавацца
Беглі ў збажыну.

На людзей ішла навала —
Вораг люты быў.
Людзей жыта ратавала
Для жыцця і барацьбы.

Крылатая зорка

(Балада пра лётчыкаў)

Па нашай адвечнай зямлі,
Злачынна ўзаранай снарадамі,
Варожыя танкі паўзлі,
Імчалі
машыны
армадамі.

Над нашай гаротнай зямлёй,
Прапахлай варожым порахам,
Крылатая зорка стралой
Імкліва
ляцела
на ворагаў.

У зоркі той сэрца было
І ў дыме чарнюткім, у полымі
Імкненнем адзіным жыло —
Каб людзі былі нашы вольнымі.

Каб ноч не прыходзіла днём,
У небе каб лёталі ластаўкі...
І зорка смяротным агнём
Упала на чорную свастыку!

**Заручоны
з вайной**

Дзе шумеў клён з калінай,
Там юнак, сам не свой,
Разлучыўся з дзяўчынай,
Заручыўся з вайной.

І, натхнёны каханай,
Смела ён ваяваў,
Ды з глыбокаю ранай
Ў час атакі упаў.

У ваенным шпіталі
Мужна ён паміраў,
Вусны імя шапталі —
Ён каханую зваў.

Санітарка-дзяўчына
Да байца падышла.
Пагзівіўся хлапчына:

— Як мяне ты знайшла?
Пацалуў мяне, Ніна,
І забудзь пра мяне...
Цалавала дзяўчына
Першы раз на вайне.

Палымнела, як рана,
Ў гальнім небе зара.
З пацалункам каханай
Радавы паміраў.

Матчына трывога

Сын мой, сыночак,
я ў думках з табою
Кожны дзянёчак, родненькі мой!
Стаў ты трывогай і верай маёю,
Горкаю доляй маёй.

Шчыра малюся
ўсім сэрцам матулі,
Так непакоюся я!
Хай ад бяды маё сэрца атуліць,
Хай дапаможа малітва мая!

Божа вялікі, маю днём і ночкай:
Злітуйся, злітуйся Ты,
Слёзна прашу:
зберажы мне сыночка,
Злітуйся, Божа святы!

Можа, цябе я залішне трывожу?
Сэрца збалела маё.
Дзе мой сыночак,
Божа мой, Божа?!
Шчасця не сніў яшчэ ён.

З аблавы карнікаў

...Бяжы, хлапчанё, уцякай,
Хай родны ўратае край,
Збяжы ад агню і ад куль,
Не ўбачаны ты пакуль.
Хутчэй уцякай, хутчэй
Ад нелюдзяў — да людзей.

У вёсцы страшэннае гора:
Лютые узброены вораг.
Не ўстане твая матуля,
Не возьме цябе, не прытуліць,
Да сэрца свайго не прыгорне!
У чорным агні яна, ў чорным!

Не ўстане твой дзед, не парадзіць,
Табе галаву не паглядзіць
І не парадзе казкай:
Забілі чужынцы, што ў касках.
Нікога няма ўжо дома,
Ўся вёска гарыць, як салом!

Бяжы, хлапчанё, бяжы ты,
У жыта бяжы, за жыта:
За жытам, за збажыною
Там лес паўстае сцяною,
А ў ім з партызанамі тата,
Агпомсціць фашысцкім ён катам!

Беларусь-партызанка

Браў пякельны агонь
Твае нівы і хаты —
Паўставала з яго
І нязломнай была ты.

На зямлі на лясной
Узнікалі зямлянкі
У цябе, сувязной,
У цябе, партызанкі.

Вораг вёз на франты
Зброю і батальёны.
Ты ўзрывала масты,
Цягнікі, эшалоны.

"Смерць за смерць!
Кроў за кроў!" —
Клятвы не забывала,
Разам з сілай франтоў
Перамогу кавала.

Адам ГРЫНКЕВІЧ**Балада пра хлеб**

(Партызанскі ўспамін)

Ля печы сялянскай шчыруе яна,
Рыхтуючы хлебнае цеста.
Дачушка з іголкай сядзіць ля акна,
Мурлыкае коцік пярэсты.

Жанчына ўвіхаецца —
кроплямі пот
Сцякае з прыгожага твару.
Знаёмая справа:
каторы ўжо год
Па звычцы васьм так гаспадарыць.

Майстрыхаю вёска яе наракла —
Любая работа па сіле.
— Глядзі,
колькі хлеба для іх напакла —
Для мсціўцаў — бо вельмі прасілі.

Дачку яе шчыра сустрэў камандзір
І дзякаваў шчыра за працу.
— Як будзеш вяртацца,
будзь пільнай, глядзі,
З чужынцамі каб не спаткацца.

Выходзячы з лесу, паскорыла крок.
І раптам насустрач, з узгорка —
Патрульная варта. Бязлітасны змрок
І чутна чужая гаворка.

І ў вёску фашысты дзяўчо прывялі
І бачаць — замок на той хаце.
Дальтвалі, білі яе патрулі:
— Куды твая дзелася маці?

А тую кабету суседзі тайком
У склепе таемным схавалі.
(Фашысты б яе самапраўным судом
Пры ўсіх земляках расстралялі).

Раз'юшаны кат падышоў да страхі,
З нянавісцю чыркнуў запалкай:
— Так будзе і іншым за вашы грахі,
Паселішча знішчым мы цалкам.

Назаўтра аб зверствах
варожых атраг
Дазнаўся: прабілі трывогу.
Зачытаны быў партызанскі загад
І рушылі хлопцы ў дарогу.

Да лесу наблізіўся карнікаў строй.
І знак партызанскай ракеты
Узрушыў нямы наваколя спакой —
Надоўга запомніцца гэта.

Па фрыцах страчыў
не адзін кулямёт,
Цалялі угала гранаты.
Узняты ў атаку
праціўніка ўзвод,
Касілі чаргой з аўтаматаў.

Няведама, колькі працягваўся бой.
Закончыўся ж ён — перамогай!
У лес партызаны прывезлі з сабой
Трафеяў захопленых многа.

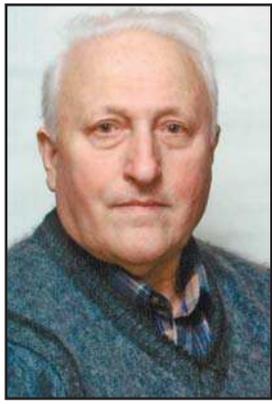
У мсціўцаў народных у гэтым баі
Былі чалавечыя страты —
Паранены трое,
і столькі ж сваіх
Не ўсталі ад куль супастатаў.

Мінулі гады. Але памяць тых дзён
Ніколі не згіне. Так трэба.
Разбіты так быў
не адзін гарнізон.
Бо людзі дзяліліся хлебам.

Фота Віктара Кавалёва

Грэх салдата

Васіль ШАБАЛАС

Апавяданне

разбярўца потым, што гэта не я, мяне ж пасадзіць могуць!

— Ты, татка, не хвалойся, успомні. Вайна ж была, а ты быў хлопец малады, прыгожы, няўжо ні ў адну немачку не закахаўся?

— Я такім паскудствам не займаўся!

...Клава адчувала, што бацька саромеецца гаварыць праўду. Ён амаль усю ноч не спаў, часта выходзіў на двор курыць. А ў галаве — мяшанка з ўспамінаў. "Няўжо гэта тое дзіцяне? — падумаў нечакана. — Не, не можа быць!"

Падчас вайны, у хвіліны зацішкаў перад баямі, той ці іншы хлопец часам расказваў, што яму пашанцавала сустрэцца з жанчынай. Балбатыны апавядалі падрабязнасці, слухачы ж чухалі патыліцы, усміхаліся, каўталі ад зайздасці сліну. У Івана такі выпадак таксама быў, яго нечакана спакусіла адна палячка. Гэта быў яго першы вопыт з жанчынай. Потым надарыўся яшчэ адзін выпадак. На гэты раз сапраўды была немачка. Але ўсё "каханне" гэтак не цягнулася і паўгадзіны, сышліся і разбегліся, нават імёнаў адно аднаго не ўведлі. А здарылася гэта напрыканцы вайны, у прыгарадзе Берліна, на пачатку мая. Узвод, дзе служыў Іван, завалоў ацалелым трохпавярховым домам і вёў прыцэльны агонь па іншых аб'ектах, дзе заселі фрыцы. Іван, разгарачаны боем, пабег па двары і яму падаліся падазроныя дзверы, што вялі ў падвал. Не інакш, як там схаваліся гансікі, падумаў ён. І раптам пачуў плач жанчыны. Асмялелы, пачаў спускацца ўніз. У размытым шэрым змроку ўбачыў доўтую, нізенькую лавачку, на якой шчыльна, нібы ластаўкі на дроце, сядзелі немаладыя жанчыны, усе ў чорных апратках. Іван прабегаў позіркам па іх строгіх, нібы гіпсавых тварах, ніводнага маладога сярод іх не было. Сабраўся выходзіць, але пад адной са спадніц раптам нешта заварушылася.

— Ауфштэйн! — уладарна загадаў ён жанчыне.

Немка паднялася. Пад яе шырокай спадніцай аказалася маладзенькая, дзяўчына. У яе вачах зусім не было страху, яна толькі вінавата пасміхалася і міргала доўгімі вейкамі.

— Ком, — загадаў салдат, і, узяўшы дзяўчыну за руку, пацягнуў яе за сабой. Тая не супраціўлялася, дробна перабіраўла ножкамі прыступкі, і калі яны апынуліся на двары, ужо не ён, а дзяўчына пацягнула Івана за сабою ў адну з ацалелых пабудоў. Узняўшыся на другі паверх, яны апынуліся ў пакоі, дзе стаялі два ложка. І тут дзяўчына кінулася да салдата, абхапіла хлопца тонкімі цёплымі ручкамі. "Паміраць, дык з музыкай", — падумаў той, скідаючы з сябе салдацкую вопратку, пасля таго, як недзе недалёка, у двары разарвалася міна. Там было суцэльнае пекла: усё грывела, бухала, ды так, што са стэла нават час ад часу сыпалася тынкоўка.

"Ды яна ж, хоць і маладзенькая, а такая ж галодная, як і я", — паспеў падумаць Іван у ложку, лежачы побач з гарачым, поўным жадання целам дзяўчыны... Пазней, калі яны апраналіся, немачка павісла ў салдата на шыі і не адпускала яго. Але Іван, узяўшы яе на рукі, спусціўся ўніз, у падвал. Калі дзяўчына зноў апынулася пад спадніцай сваёй маці, Іван узяў халодную руку фрау, пацалаваў яе і сказаў ёй "данке".

А на трэці дзень пасля гэтай нечаканай сустрэчы Кужаль выявіў прапажу дакументаў — у яго знікла чырвонаармейская кніжка, дзе ляжаў яго фотаздымак. Аб тым, што яны выпадакова выпалі з кішэні гімнасцёркі там, у нямецкай спальні, ён падумаць не здагадаўся. Івану выдалі новую кніжку, і ён пра гэты выпадак забыў назаўсёды.

...Перад ад'ездам на праграму "Жди меня" дачка бацьку так прыхарошыла, што хоць ты яго пад вянец вядзі. У Маскву паехалі ў мікрааўтобусе, які курсіраваў паміж Бабруйскім і расійскай сталіцай.

Калі сядзелі ў зале чакання тэлестудыі, Кужаль адчуваў сябе, як студэнт перад экзаменам. Бачачы бацькава хваляванне, дачка час ад часу паіла яго загады прыгатаванымі валярыянкай і карвалалам. Што адбываецца ў галоўнай зале, глядзелі па маніторы.

Хутка прагучалі словы Ігара Квашы:

— Іван Андрэевіч, выходзьце, вас тут чакаюць.

Падняўшыся, адчуў, што ногі яго зусім не слухаюцца. Узяўшы сябе ў рукі, нібы ў густым тумане, пайшоў да выхаду. Смеласці надавала дачка, што ішла побач. Што было потым, ён памятаў з цяжкасцю. Ачомаўся толькі тады, калі падобная на Клаўку, жанчына пасля абдымкаў і пацалункаў, падала яму ў рукі... калісьці згубленую ім у Берліне чырвонаармейскую кніжку. У галаве былога салдата, напэўна, нібы ў камп'ютэры, штосьці пстрыкнула, і ўсё стала на свае месцы. "Дык вось як мяне вылічылі", — падумаў ён.

— Татачка, дакумент нельга губляць. Мая маці Анхен гэтую паперку захоўвала 52 гады. І калі ёй зрабілася зусім дрэнна, паклікала мяне і папрасіла вас знайсці. І вось я тут. — Жанчына зноў прыціснулася да бацькі. Выціраючы з вачэй слёзы, яна нечакана павярнулася да залы і, звяртаючыся да прысутных, сказала:

— Людзі добрыя! Я зараз не сірата, у мяне ёсць бацька і сястра. Гэта вельмі добра мець жывога тату!

Разам з новай дачкой, 54-гадовай Эльзай, прыехалі яе муж Курт і ўнучка Эма, якой споўнілася 16 гадоў. Калі Іван Андрэевіч упершыню зірнуў на ўнучку, здзівіўся яе падабенству з той немачкай. Такая ж бялявая, белабрысая з кучаравымі завітушкамі прыгожых валасоў вакол вяснушчатага тварыка.

Іван Андрэевіч гэты спектакль перанёс з цяжкасцю. Нічога бацькоўскага, душэўнага да нечаканых родзічаў у сэрцы яго пакуль не нарадзілася. На ласку і пяшчоту нават да блізкіх сваіх дзяцей, як многія бацькі, ён быў скупы. Сачыў, каб яны былі апранутыя, абутыя, накормленыя. Усё астатняе ім давала маці.

Паўнаватая Клава ў блакітнай сукенцы пазірала на бацьку і думала: а татка мой калісьці быў яшчэ той свавольнік. І ваважаць паспяваў, вунь колькі ордэнаў і медалёў з вайны прывёз, і немачак хахаў.

***

Задумліва глядзячы ўдалачыні, ён не заўважыў як з-за спіны да яго падышла Эльза. Паклаўшы руку на плячо, яна ласкава прамовіла:

— Пайшлі, тата, пара вячэраць.

Ён да яе пяшчотнай дабрыні ніяк не мог прывыкнуць, саромеўся і пачуваў сябе няёмка.

Чаму яго знайшлі і так добра з ім абыходзіцца? Але такая была апошняя воля іх маці, а гэта для немцаў святое. Такія думкі не давалі старому Кужалю сну і спакою, ён не мог з чыстым сумленнем глядзець сваім новым сваякам у вочы.

Таму аднойчы не вытрымаў, знайшоў зручны момант, калі Эльза адна была дома і рашыў з ёю пагаварыць, тым больш, што гаварыла па-руску яна кепска, але разумела ўсё.

— Дачушка, — сказаў ёй лагодна. — Дазволь мне табе нешта сказаць.

Жанчына са здзіўленнем паглядзела на бацьку.

— Вы, ты і Курт, напэўна, дрэнна пра мяне думаеце, што калісьці так надобра абыхоўся з тваёй маці. Ну-у, груба, паварварску. Не думайце так пра мяне, усё здарылася інакш, па згодзе, яна вельмі пяшчотная і ласкавая была, пухам ёй, нябожчыцы, зямля.

У адказ Эльза весела засмялася і сказала:

— З чаго вы ўзялі, што мы дрэнна думаем? Маці пра вас толькі харошае гаварыла, асабліва перад смерцю. Перажывала, што не зможа з вамі сустрэцца, на картачку вашу ўвесь час пазірала. Не супакоілася, пакуль я не дала ёй слова вас знайсці. Так што выкіньце з галавы дрэнныя думкі, я вас вельмі паважаю, вы ж падаравалі мне жыццё.

...Сядзіба ў новаспечанага зяця Курта была ладная. Трохпавярховы жылы дом з мноствам пакояў, вакол якога раслі дэкаратыўныя дрэвы. На пастаяннай рабоце тут працавалі чатыры туркі — гасстарбайтэры. Самі гаспадары фізічнай працы таксама не цураліся. Уставаў ў 5 гадзін раніцы, пілі каву, снедалі ў полі. Іван Андрэевіч папрасіў, каб і яму далі якую-небудзь працу. Але старому ветліва адмовілі, казалі, што ў ягоным узросце трэба толькі адпачываць. Пасля лячэння адчуваў ён сябе значна лепей, знікла задышка, хадзіў без кавенькі. Таму абышоў усё наваколле. Дзівіўся нямецкай акуратнасці: усё роўна, чыста, нібы намалевана на карціне. І хоць добра жылося пажылому беларусу на Нямецчыне, а сэрца не пераставала сумаваць па роднай Купалінцы, па асірацелай вясковай хаце.

"Не, не змагу я тут доўга, хошці, загасцяваўся, — накіроўваючыся да маёнтка, падумаў Кужаль. — Чужы я тут, і ўсё чужое".

І калі ўнук Алег у чарговы раз прыехаў у Германію за таварам (ён гандляваў у Бабруйску дробнымі бакалейнымі вырабамі), Кужаль рашыў: паеду з ім.

Эльза даведалася пра яго задумку і заплакала.

— Ты чаго, дачушка? — спытаў лагодна. — Я ж толькі на лета, а зімой зноў да вас прыеду.

...Унук руліў па аўтабанах, а дзед глядзеў у акно машыны і думаў: вась нацыя, разбілі іх ушчэнт, а яны адрадыліся з попелу і жывуць, як у раі. І ўсё таму, што працаваць не лянуюцца. Разумныя галавы, залатыя рукі, умненне складаваць капейку да капейкі. Але ў тым, што вернецца сюды, у нямецкі маёнтак яго выпадковай ваеннай дачкі, не быў упэўнены. І яшчэ адной з прычын, што прымушала Кужалю пакідаць Германію, была думка: калі парам — мяне ж тут, у гэтай чужой зямлі закапаюць. Не, такога дапусціць нельга.

Яго скроні, галаву, бараду абсыпаў белы снег старасці, у жыцці наступіла зіма, якую яшчэ нікому не ўдалося перажыць.

цябе такія думкі? — спытаў Іван Андрэевіч.

— А ў час вайны ты ў Германіі быў?

— Ну а як жа, ты ж ведаеш — нават Берлін браў і на рэйхстагу распісваўся, — з гонарам адказаў бацька.

— І там у цябе была сям'я? — зноў гнула сваё Клава.

— Што ты гаворыш, дачушка? Ты, напэўна, з глузду з'ехала? Як толькі аб'явілі перамогу, нас распусцілі па патах, я прыехаў у Купалінку, а праз паўгода ажаніўся на тваёй мамцы. І раптам на твар яго наплыла хмарка задумненасці і ён сказаў:

— Пачакай, пачакай, такія пытанні бацьку без прычыны не задаюць. Гавары, што здарылася.

Клава, нічога не гаворачы, дастала з сумкі прывезены з Бабруйска "відзік", злучыла яго правадымі з тэлевізарам. Пстрыкнула ўключальнікам, і на экране тэлевізара з'явіўся вядучы расійскай тэлепраграмы "Жди меня" Ігар Кваша. Ён пра нешта гаварыў, потым камера была накіравана на Машу Шукшыну, якая з мікрафонам у руках праводзіла апытанне прысутных у зале.

І вось перад камерай апынулася немаладая, але яшчэ даволі прыгожая жанчына гадоў пад сорок.

— Я прыехала з Германіі, — на ламайнай рускай мове пачала гаварыць яна. — Мяне завуць Эльза Браун. Мая маці памерла 3 гады таму. Перад смерцю яна аддала мне гэты здымак рускага салдата і сказала, што ён мой бацька. Мне трэба яго знайсці. Тата, я вельмі хачу цябе бачыць. Мы цябе чакаем.

І тут жа апэратар паказаў буйным планам такія ж фотаздымак, які трымала ў руках дачка Клава.

А на экране з'явіўся тэкст: "Грамадзянка Германіі Эльза Браун шукае свайго бацьку Кужалю Івана Андрэевіча з Беларусі".

— Перадачу "Жди меня", я гляджу заўсёды, — патлумачыла дачка. — Вось і ў апошні панядзелак глядзела. Прамільгнуў гэты тэкст так хутка, што я і не паспела апамятацца. Ведаючы, што на наступны дзень праграма паўтараецца, я папрасіла сына яе запісаць.

Тое, што пабачыў Іван Андрэевіч па тэлевізары, яго спачатку амаль не ўсхвалявала. Ён падумаў, што гэта звычайнае супадзенне. "Трэба ж, прозвішча, імя і імя па бацьку — усё супала. Але ж адкуль уззялася мая фотакартка? — пачаў думаць стары.

— Татачка, сёння ў нас 2000-ы год, больш за паўвека прамінула з дня Перамогі. Маці нашай ужо даўно няма, раўнаваць не стане. Я толькі рада буду са сваёй нямецкай сястрыцай пазнаёміцца. Ды і ты б туды з'ездзіў, падлячыўся крыху, там жа медыцына не тое, што ў нас.

— Што ты нясеш? — узлаваўся стары. — Калі я на гэтую памылаковую прыманку кліну,

Іван Андрэевіч Кужаль, васьмідзесяцігадовы стары з акуратна падстрыжанай сівой бародкай, у чорных сонцахоўных акуларах сядзеў у плеченым крэсле пад квітнеючай вішняй і глядзеў удалечыню. Быў пачатак чэрвеня, у паветры пахла мёдам, пад дрэвамі мітусіла лёталі пчолы і дробная жамыра. Тут прырода была амаль такой, як у Беларусі, у яго роднай вёсцы Купалінцы, якую ён пакінуў паўгода таму. А дыхаў Іван Андрэевіч цяпер нямецкім паветрам, глядзеў на чужое гарачае сонца, галаву яму закрываў саламяны капялюш. Калі б яго, такога, у акуларах і капелюшы, убачылі аднавіскаўцы — колькі б было кпінаў! Таму што быў Іван Андрэевіч яшчэ нядаўна зусім не такі — неахайны, амаль запушчаны, здаралася, не галіўся тыднямі, вопратка ж была, як у бамжа. Ды і яно не магло быць інакш, бо Кужаль раптоўна страціў жонку, яна нечакана памерла ад інсульту. А галоўная частка ўсіх хатніх клопатаў ляжала на ёй, гаспадыні. Праўда, раз на тыдзень з Бабруйска прыязджала да бацькі дачка, са з'яўленнем якой у хаце святлела, чысцела і смачна пахла прыгатаваным з рознымі прыправамі супам. У такія гадзіны плечы ў дзёда выпростваліся, у вачах з'яўляўся бляск, хацелася жыць.

І вось здарылася нешта такое, чаго ён і ў сне не мог прысніць. Ён добра ведаў, якое хітрае на выдумкі жыццё, іншы раз такія нечаканы згігз зробіць, што потым доўга прыходзіш у сябе. Але на гэты раз яго нібы падхапіў моцны віхор, пакрыціў высока ў паветры і асіраджа апусціў на чужую, зусім незнаёмую зямлю — нямецкую.

І Іван Андрэевіч ажыў, нібы зноў на белы свет нарадзіўся. Да гэтага, у Беларусі, яшчэ пры жыцці жонкі, старога часта забірала "хуткая дапамога". Калі было зусім кепска, яго клялі ў бальніцу. А што ў той бальніцы? Паколяць абязбольваючыя, паставіць некалькі кропельніц для падтрымкі сэрца... І ідзі, дзед, кульгай далей па жыцці. "А тут... Хэх, маць тваю!" — параўноўваючы нямецкую і беларускую медыцыну, вылаяўся моўчкі дзед Кужаль. А так думаць ён меў усе падставы. Яго тут абследавалі, на два дні паклалі ў бальніцу, з дапамогай рознай апаратуры, зусім без болю, нібы трубы забітай каналізацыі, прачысцілі крывяноснасныя сасуды сэрца. І галоўнае, без усялякай хірургічнай аперацыі, без наркозу. Паклалі на стол, уставілі ў бок нейкі катэтар. Паляжаў пасля гэтага дзень і акрыяў.

"Вось такая яна, медыцына, у разгромленай намі дзяржаве. А ў нас, пераможцаў, толькі многа рэкламы ды звону, а на самай справе — надзьмутыя капшукі. Зробяць якую-небудзь адну рэдку хірургічную аперацыю і давай па тэлевізары хваліцца. Выратуюць аднаго чалавека, а сотні ў гэты час паміраюць", — з сумам думаў пра родную Беларусь Іван Андрэевіч.

Здарылася ж з Іванам Андрэевічам вось што.

Неяк у суботу, у чарговы раз прыехала з Бабруйска адведаць бацьку дачка. Нічога не гаворачы, паставіла сумку, а сама, не распранаючыся, пачала нешта шукаць у шафе. Знайшла альбом, села і стала перабіраць фотаздымкі.

— Вось яна, знайшлася, — Іван Андрэевіч убачыў у руках дачкі сваю франтавую фотакартку, дзе ён, дваццацігадовы, стаіць у ваеннай форме пры сяржанцкіх пагонах. Высокі, стройны, з-пад пілоткі на галаве выбіваецца непаслухмяны чуб.

— Тата, ты на нашай мамцы другі раз жанаты? — нарэшце спытала дачка, уважліва глядзячы на бацьку.

Іван Андрэевіч аслупянеў: — Ты што гаворыш, адкуль у

Выбраў музыку

Думаю, што для кожнага творчага чалавека, пісьменнік гэта ці мастак, спявак ці кампазітар, сустрэча са сваімі прыхільнікамі — падзея важная і адказная, як своеасабліва справаздача на прафесійную годнасць. Такая сустрэча-канцэрт адбылася і ў Віктара Шавякова, выкладчыка Віцебскага музычнага вучылішча імя І. Салярцінскага Віцебскага філіяла Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Яго імя вядомае не толькі ў родным горадзе, а і за межамі Беларусі. Яго п'есы для баяна ўваходзяць у абавязковую праграму шэрага конкурсаў. Песні, якія піша Віктар Іванавіч, гучаць на канцэртных пляцоўках, па радыё і нават у застоллях, а гэта ўжо самы высокі паказчык прызнання.

— Віктар Іванавіч, гэта чацвёрты ваш творчы вечар, на якім прысутныя атрымалі найвялікшую асалоду ад канцэрта, даведаліся нямала цікавага пра вас. А ўсё ж колькі вы напісалі п'ес, рамансаў, песень?

— Спецыяльна я ніколі не падлічваў свае творы. Мабыць, назбіраецца каля сарака рамансаў, больш як сто песень. Не так даўно выйшаў зборнік маіх п'ес для баяна.

— А наогул, хто ці што падштурхнула вас пісаць музыку?

— Мне здаецца, да напісання ўласнай мелодыі падштурхнулі аднойчы вершы: лірычныя, паэтычныя, змястоўныя. І так захацелася тым словам надаць музычнае абраменне, каб яны яшчэ больш зазвялі, зазіхацелі, заспявалі. Гэта па-першае, а па-другое, было жаданне самавыказацца мовай музыкі.

— А наогул, хто ці што падштурхнула вас пісаць музыку?

— Мне здаецца, да напісання ўласнай мелодыі падштурхнулі аднойчы вершы: лірычныя, паэтычныя, змястоўныя. І так захацелася тым словам надаць музычнае абраменне, каб яны яшчэ больш зазвялі, зазіхацелі, заспявалі. Гэта па-першае, а па-другое, было жаданне самавыказацца мовай музыкі.

ўдзячны Якаву Касалапаву за тое, што ён змог ува мне разгледзець нейкія здольнасці. Потым, калі Якаў Ягоравіч памёр, маім настаўнікам стала Ніна Усцінава. Яна здолела памяняць кірунак маёй кампазітарскай дзейнасці з амаатарскага на прафесійнага і параіла паступаць у Маскоўскую дзяржаўную кансерваторыю. Але я ўжо тады вучыўся ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, і ў мяне была сям'я — двое сыноў, якіх гадала жонка Наталля, таксама музыкант: ахвяравала сабой, каб я атрымаў вышэйшую музычную адукацыю. А першай сваёй прафесійнай песняй лічу "Песню пра Радзіму" на словы Міхаіла Ісакоўскага. Напісаў яе падчас службы ў войску, знымым Ансамблём песні і танца Беларускай ваеннай акругі.

— З якімі паэтамі ў вас наладзілася супрацоўніцтва?

— Для песень я браў розныя вершы рускіх і беларускіх аўтараў, які самодзейных паэтаў, так і прафесіяналаў, але перавагу аддаваў тым тэкстам, дзе была вобразнасць, адчуваліся рытм і мілагучнасць. Апошнім часам я працую з віцебскімі паэтамі Тамарай Красновай-Гусачэнкай, Аленай Крыклівец, Барысам Беляжэнкам, Любоўю Нікіфаровай, Давідам Сімановічам. З Давідам Рыгоравічам увогуле цікава супрацоўнічаць, бо ён прафе-

сіянал і шчыры чалавек. На яго творы ў мяне найбольш напісана рамансаў і песень.

— Віктар Іванавіч, калі вы слухаеце выкананне сваіх песень, пра што думаеце?

— Што мала "наязджаю" на выканаўцаў. Мне шкада песні, калі я чую, што спявак не трапляе ў ноту. Не можа раскрыць песню, прапусціць праз сябе і словы, і музыку, як гэта рабілі, напрыклад, Валерый Абадзінскі, Анатоль Падгайскі...

— Ведаю, што вы бралі ўдзел у розных конкурсах, якія праходзілі ў Віцебскай вобласці, у краіне. Неаднойчы становіліся лаўрэатам. А ці даводзілася вам прадастаўляць музычную інтэлігенцыю Беларусі за мяжой?

— Летась я ўдзельнічаў у міжнародным конкурсе кампазітараў-прафесіяналаў, які адбыўся ў Польшчы. Было прыемна, што мяне туды запрасіў Лех Уладзіслаў Пухноўскі, прэзідэнт Асацыяцыі польскіх акардэністаў, віцэ-прэзідэнт Сусветнай баянна-акардэоннай асацыяцыі. Пан Пухноўскі ведае маю творчасць. Трэба сказаць, што я не толькі ўдзельнічаў як аўтар, але і працаваў у журы. Былі прыемныя стасункі з польскімі калегамі. У іх цікавыя праекты, разнастайныя курсы, музычныя семінары. З Польшчы я вяртаўся лаўрэатам.

— А што вы можаце сказаць пра сваіх вучняў?

— Магу сказаць шмат добрых слоў. Ёсць у нашым вучылішчы, у акадэміі музыкі цудоўныя таленавітыя маладыя людзі. Але найбольш я ганаруся Аляксеем Кузняцовым, які заканчвае Пецярбургскую кансерваторыю, і Валодзем Кузняцовым, які працуе ў нас. Валодзя — адмысловы майстра па настройцы аргана. Ён таксама грае са мною ў трыо баяністаў. А які я педагог, пра гэта трэба спытацца ў студэнтаў. Хаця, у мяне свой падыход і сваё меркаванне наконт выкладання і падрыхтоўкі спецыялістаў. Нельга навучыць чалавека, які не хоча вучыцца. Асабліва ў музыцы. І самы выдатны выкладчык нічога не зможа зрабіць, калі студэнт гультай. Само сабой, не магчыма навучыць музыцы чалавека, які не мае ні сыху, ні пачуцця рытму, ні інтэлекту, не можа адаптавацца на сцэне.

— Віктар Іванавіч, а вашы дзеці таксама музыканты?

— Не музыканты, але ў свой час закончылі школу па класе фартэпіяна. Музыка прывучае да ўсёадзінаці, працы, і вельмі сур'ёзнай, пашырае круггляд. Я лічу, што кожны чалавек павінен хоць трохі ўмець гуляць у шахматы, валодаць музычным інструментам, танцаваць — усё гэта стварае гармонію ў развіцці.

— А вы не назвалі яшчэ адзін від мастацтва, які таксама ўзбагачае ўнутраны свет чалавека, — маляванне. Вы ж самі з яго пачалі шлях ў творчы свет.

— Так. Але выбраў дарогу да музыкі. Цяпер амаль не маюю. Фарбы ляжаць. Няма часу, бо ён распісаны літаральна па хвілінах. Тэмп жыцця стаў імклівы. Хачу шмат чаго зрабіць. Вось і нядаўна я знайшоў у адным з паэтычных зборнікаў Давіда Сімановіча цікавы верш. Думаю над яго музычным уваабленнем. Але не будзем забягаць наперад...

Настасся ЛАЗЕБНАЯ
член Беларускага саюза
журналістаў, рэдактар
газеты "Мы і час"
г. Віцебск
Фота аўтара

Радуюцца разам

Майстар пейзажу і партрэтчыст, аўтар сакавітых нацюрмортаў і ўражлівых сюжэтных-тэматычных палатнаў, у тым ліку на тэмы мінулай вайны, вызвалення беларускай зямлі, Вялікай Перамогі, Леанід Дударэнка — спадкаемца рэалістычнай школы айчынных жывапісцаў. Прыхільнік развіцця гуманістычных традыцый у творчасці, ён перакананы: "Трэба, каб група мастакоў, аб'яднаных адной ідэяй, не імкнулася да захавання аджылых мастацкіх форм, а праз творчасць спрыяла далейшаму развіццю майстэрства, мастацкай культуры, любові да чалавека...". Нарадзіўся і жыве Л. Дударэнка на Маладзечаншчыне. Наколькі шануе і рамантызуе ён родныя мясціны, асвечаныя імем Янкі Купалы, можна было пераканацца пару гадоў таму падчас персанальнай выстаўкі, што ладзілася ў межах Нацыянальнага фестывалю Беларускай песні і паэзіі. А ўзорам таго, наколькі Л. Дударэнка любіць вандраваць і ўмее захапляцца падарожнымі ўражаннямі, сталася экспазіцыя яго работ у нашым Нацыянальным мастацкім музеі — "Расія вакамі беларуса". Амаль 60 карцін — і незлічона чарада назіранняў, пачуццяў, вобразаў, увасобленых творцам, які наведваў Урал, Сібір, Далёкі Усход, рускую Поўнач, Якуцію, Краснадарскі край...

На сталічны вернісаж Міколы Аўчыннікава прыехала цэлая дэлегацыя з Маладзечна — земляка падтрымаць. Зрэшты, радасць знамага акварэліста і педагога, чыя персанальная выстаўка разгарнулася ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, падзялілі і гамільчане

(нарадзіўся М. Аўчыннікаў у вёсцы Гарадзец, што на Гомельшчыне), і віцябляне (мастак скончыў мастацка-графічны факультэт колішняга Віцебскага педагагічнага інстытута, вучыўся ў славуных Ф. Гумена ды І. Сталарова), і жыхары Магілёва (у тамтэйшым абласным мастацкім музеі імя П. Масленікава ёсць яго работы), і мінчукі (сярод іх столькі калег, аднакашнік, сяброў!). Але сваё жыццё ён звязваў менавіта з маладзечанскай зямлёй, пра якую з асаблівай цэльнасцю ўспамінае падчас даволі частых вандровак па Беларусі ды за яе межамі. З тысячы сваіх твораў мастак адабраў для экспазіцыі крыху больш як 50. Тут і тонкая лірыка родных краявідаў, гістарычных помнікаў, мясцін, звязаных са славетнымі імёнамі Бацькаўшчыны ("Дарога ў Германавічы", "Ранні снег у Ракуцёўшчыне", "Касцёл у Вішневе", "На досвітку"), і экспрэсія абстрактна-абалюльненых, мстычных вобразаў як вынік філасофскіх і творчых пошукаў мастака на пачатку новай эры ("Час поўны", "Забудны час № 3"). Умоўны ідэяна-стылістычны падзел работ М. Аўчыннікава адлюстроўвае назва экспазіцыі: "Блізкае і далёкае".

Да сярэдзіны мая працягнуцца гастролі балетнай трупы Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі ў Егіпце і Сірыі. На сцэнах Каіра, Александрыі і Дамаска нашы артысты паказваюць балеты "Спартак" А. Хачатурана і "Рамэо і Джульета" С. Пракоф'ева ў пастаноўцы Валянціна Елізар'ева. Дарэчы, не так даўно калектыву НАВТ разам са шматлікімі прыхільнікамі харэаграфіі адзначыў 35-годдзе аднаго з лепшых і ранніх балетаў В. Елізар'ева — "Кармэн-сьюіта" на музыку Ж. Бізе — Р. Шчадрына. З дня прэм'еры гэты спектакль не страціў ні сваіх яскравых мастацкіх вартасцей, ні папулярнасці.

Лана ІВАНОВА

На здымках: карціна Л. Дударэнка "Ферапонтаўскі кляштар"; мастак М. Аўчыннікаў і прыхільнікі яго творчасці.

Фота Святланы Берасцень

Сябры «Ліра-фэсту»

Ліра — не проста старажытны музычны інструмент, які суправаджаў дэкламацыі на грэчаскіх форумах. Гэта сімвал адвечнага сэрцабіцця музыкі. Сёння ёсць у нас і свая ліра...

Распачалі канцэрт мілагучныя, глыбока лірычныя і эмацыянальныя музычныя кампазіцыі ў выкананні гаспадароў свята — ансамбля "Лірыца", які ў 2008 годзе ўвайшоў у дзесятку лепшых інструментальных калектываў свету. І ў гэты вечар беларускія цымбалы Алены Сочневай не засталіся ў адзіноце. Наш госць Валерый Кашкавал парадаваў публіку непаўторным гучаннем маладзёўскіх цымбал. Пасля заканчэння Кішынёўскай акадэміі музыкі і Гамбургскай вышэйшай музычнай школы ён па-

спяхова сумяшчае кампазітарскую і выканальніцкую дзейнасць.

Выпускнік знакамітай маскоўскай Гнесінскай акардэніст Боян Ёванавіч прадстаўляў Сербію. У творчай скарбніцы артыста — выступленні ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў і канцэртнай зару "Расія", гастролі ў сіdneyскай "Opera House" (Аўстралія), ўдзел у вядомых тэлепраектах Андрэя Макаравіча. Фантастычны этна-кактэйль у выкананні Бояна Ёванавіча, дарэчы, вельмі нагадваў музыку з кінафільмаў Эміра Кустурыцы.

У тым, што з'яўленне на канцэртнай сцэне палкоўніка "не стане пачаткам вайсковых дзеянняў", пераканаў дэант Маскоўскага ваеннага інстытута заслужаны артыст Расійскай Федэрацыі Венямін Мясцадаў. Ён — сапраўдны чалавек-аркестр. Са складнікаў яго музычнага "арсенала" на сыху толькі саксафон і шатландская валынка, астатня ж — вельмі экзатычныя, старадаўнія еўрапейскія духавыя інструменты: французскі шаломо — родны бацька кларнета, італьянская акарына, украінская сапінка. І гэ-

та далёка не поўны спіс. Старадаўняя шатландская мелодыя «Карлінгфорд», якая, зразумела, выконвалася на валынку, і стары добры блюз, які В. Мясцадаў прысвяціў Гомелю, безумоўна, скарывалі слухачоў. Як і парадавала выслае папурна на тэмы рускіх народных песень, якім пачаў сваё выступленне малады расійскі гарманіст Міхаіл Каламьшаў. Нарадзіўся музыкант у Арлоўскай вобласці, на зямлі, шчодрой на творчыя таленты. Вучыцца яму пашчасціла ў заслужанага дзеяча мастацтваў Расійскай Федэрацыі, прафесара Я. Дзярбенкі, які перадаў М. Каламьшаву сакрэты валодання "самым рускім" музычным інструментам. Слухачы не спыталіся развітацца з расійскім артыстам, шмат-кроць выклікалі яго на "біс".

"Ліра-фэст" набывае новых сяброў. І прыемна чакаць наступнай сустрэчы з музыкантамі.

Яніна ЧАРПУХІНА-АНДРЭЕВА
г. Гомель

Мастак. Дзіця вайны

Дзеці вайны Вялікай Айчыннай. Іх засталася няшмат на гэтым свеце. Летась увосені споўнілася 10 гадоў, як спынілася сэрца аднаго з іх — Івана Стасевіча. У яго было шмат рэгалій, якіх дамогся напружанай вучобай і працай. Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў (выкладаў там 40 гадоў), аўтарытэтный жывапісец, член Саюза мастакоў. «Іван Стасевіч — са Старых Дарог». Так аднойчы напісаў ён, старадарожскі хлапец, на будынку рэйхстага...

Родам ён з вёскі Мядзведзя, што на Старадарожчыне. Менавіта Старадарожскаму раённаму гісторыка-этнографічнаму музею падараваў мастак 104 свае карціны і 293 эскізы. Частка іх з нагоды 10-годдзя з дня яго смерці экспанавалася ў Слуцкай галерэі мастацтваў. А наведвальнікі старадарожскага музея могуць пабачыць і ўзнагароды Івана Стасевіча — як ваенныя, так і працоўныя.

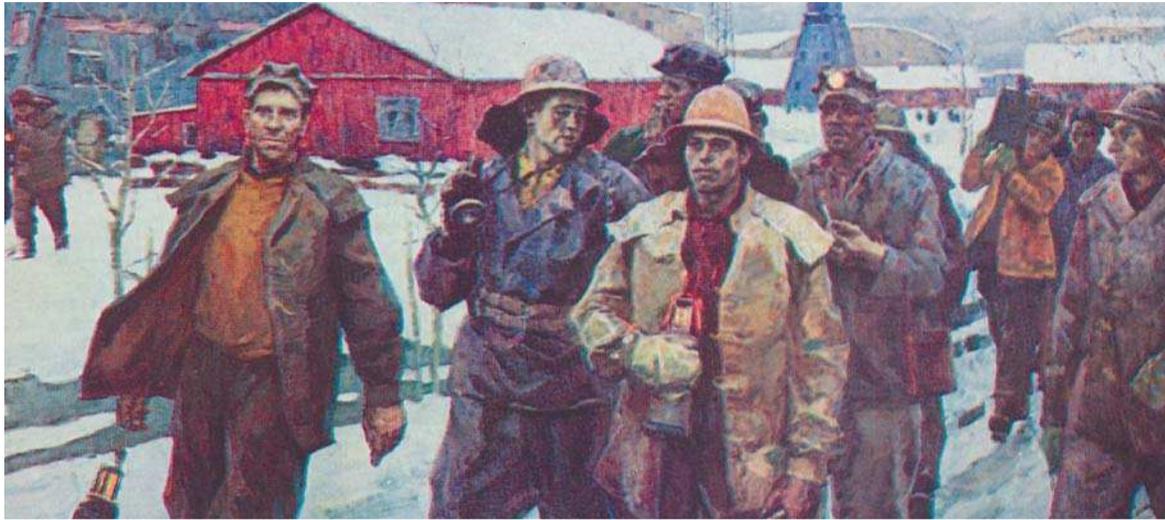
Аднойчы на рэспубліканскай выставе І. Стасевіч спыніўся перад фотаздымкам вагона з салдатамі. Здзіўліўся: сюжэт падаўся да болю знаёмым. Падобны плакат «Мы — из Берліна» ён намаляваў, а яго самога паставілі глядзець на свет менавіта ля дзвярэй вагона, які вяртаўся ў вайсковым эшалоне з Берліна ў Маскву. Знаёмы людзям яго пакалення партрэт І. Сталіна, які ён у логаве фашыстаў намаляваў на дзвярах вагона. Вайсковая начальства тады ўважліва агледзела партрэт і дало «добро»: «Падобны». Паверх партрэта павесілі зялёны вышы...

«Дык вось жа я, — схямануўся Іван Нычпаравіч. — Вось, хлапчук у пилотцы! Бывалыя, вусатыя франтавікі пасадзілі яго на ганаровае месца: «Ты малады, але залацены. Ад Беларусі прайшоў у Германію. Глядзі, вывучай прыроду: спатрэбіцца ў жыцці!»

Вось і рукі жанчын — як тады, у Брэсце, калі спыніліся на 20 хвілін, каб памяняць паравоз. Жанчынны з кветкамі прапугурваліся да салдат. Большасць кветак трапіла яму, 16-гадоваму салдату. Так якраз на фотаздымку.

І ўспомнілася Івану Стасевічу яго няпростае жыццё. Вось ён

Як склаўся лёс вясковага падлетка, што распісаўся на рэйхстагу

хлапчук у сям'і вясковага сталара на Старадарожчыне. Акрамя яго, старэйшая сястра і малодшыя сястра і брат.

Яму было 12, калі пачалася вайна. Употаі даглядаў параненага нашага салдата, пакуль маці не прасачыла, куды прападае сын. Тады ўжо разам з маці жылі і хавалі параненага Мікалая.

Дапамагаў партызанам — збіраў зброю. Немцы пачалі назіраць за домам Стасевічаў. І вось ён 15 кастрычніка 1943 года стаў радавым партызанскага атрада імя Кірава брыгады № 95 імя Фрунзе. Хадзіў разам з дарослымі ў разведку, неяк прынёс з таварышамі кулямёт, які знялі са збітага самалёта.

Аднойчы камандзір заспеў яго за малаваннем партызан. Пачаў «разбірацца»: навошта?

Прызналі яго мастацкім здольнасці ды пакінулі незадаволеннага хлапчука пры штабе маляваць. Маўляў, і гэта патрэбна. А цікавыя ўлётка ці малонак — як добры стрэл, бо б'юць без промаху. І стараўся: дарослыя партызаны спяць, а Іван піша ўлётку, якую возьмуць яны раніцай.

Колькі радасці было, калі хлапчук палаваў партызанскі сцяг, прымаючы прысягу! І гэта ў 14 гадоў.

Калі ж партызаны злучыліся з Чырвонай Арміяй, адпусцілі яго дамоў: «Ты сваю справу зрабіў. Вучы-

ся! Пойдзеш у сувораўскае вучылішча. Наведайся толькі дадому!».

А дома — нікога: маці, браціка і дзвюх сяціёр, бацьку забралі фашысты заложнікамі. Адпомсціць бы за іх! Але як, калі не бяруць у армію? І вось аднойчы падышоў да сапёраў, якія пісалі дарожныя паказальнікі. Прапанаваў сваю дапамогу. Не паверылі хлапчуку, але пэндзаль далі. І спадабалася салдатам, як ён малюе, папрасілі камандзіраў аджунуцца на просьбу былога партызана — і стаў Іван сынам сапёрна-дарожнага палка 1-га Беларускага фронту. Так дайшоў ён ад Старых Дарог да Берліна. Падраздзяленне рамантавала, будавала масты, пераправы ля Варшавы, Берліна. Іван Стасевіч маляваў дарожныя паказальнікі кірункаў руху на Берлін. І плакаты, сярэд якіх: «Дойдём до Берліна».

У польскім горадзе Седзец яго прымалі ў камсамол. У нямецкім Ландсбергу ўручалі Ганаровую граматы ЦК ВЛКСМ за ўзорнае выкананне вайсковага абавязку ў умелую падрыхтоўку нагляднай агітацыі на франтавых дарогах. А таксама за чытанне верша М. Ісакоўскага «Русской женщине» ў напаліўразбураным тэатры перад жанчынамі — былымі ахвярамі канцлагераў.

Распісацца на рэйхстагу Івану Стасевічу дапамаглі аднапалчане Мікалай Іваноў, Міхаіл Бародзін. Мажныя хлопцы паднялі Івана з фарбамі на плечы, і ён вывёў пэндз-

лем прозвішчы, дату — 8 мая 1945 года і распісаўся за траіх.

Накіравалі І. Стасевіча з аднапалчанамі ў Маскву. Яго — на вучобу ў вайсковую школу. Падаравалі акварэльныя і алейныя фарбы, пэндзлі, паперу. А яшчэ ў Берліне ён маляваў плакат «Мы — из Берліна» і партрэт Сталіна.

Вайсковы цягнік ішоў 300 вёрст не спыняючыся. Памятае, як падбегалі полькі, кідалі вызваліцелям кветкі...

Калі ж набліжаліся родныя мясціны, Іван паслухаўся сваіх аднапалчан: маўляў, яму трэба не ў вайсковую школу, а вучыцца на мастака. І пайшоў у Варшаве да камандзіраў. Тыя падтрымалі хлопца, выпісалі дэмабілізацыйныя дакументы да Старых Дарог, нават прадставілі да ордэна Чырвонай Зоркі (які так і не атрымаў). Выдалі новую амуніцыю, дакументы да ўзнагарод медалямі. Мала таго: эшалон зрабіў незапланаваны крук і заехаў у Старыя Дарогі. Спыніўся тут а 4-й гадзіне раніцы на некалькі хвілін, каб Іван Стасевіч сьшоў. На станцыі, вядома, ніхто яго не сустракаў. А ён пастаяў на рэйках, пакуль быў бачны дым паравоза...

Здарыўся кур'ёз. Атрымаў у райваенкамаце медалі «За перамогу над Германіяй», «За вызваленне Варшавы», «За ўзяцце Берліна». Райваенком пачапіў іх на грудзі ма-

ладага франтавіка, які выйшаў задаволены на вуліцу, а тут міліцыянер: «Ты дзе іх узяў?» І забраў хлопца ў міліцыю. Разабраўшыся, папрасілі прабачэння і ўжо з цікавасцю глядзелі на бывалага франтавіка.

А 1 верасня 1945 года ў 5 класе Горкаўскай школы з'явіўся пераростак-франтавік. Наганяў упушчанае: за два гады прайшоў курс сям'годкі. Хадзіў у школу штодня па 7 вёрст толькі ў адзін бок. Але быў прывычны: колькі прайшоў партызанскімі ды франтавымі дарогамі!

Пасля была вучоба ў Мінскім мастацкім вучылішчы, Маскоўскім мастацкім інстытуце імя В. Сурыкава. Пісаў карціны на партызанскае, франтавае, працоўнае тэматыку. Уражаны партызанскай блакадай перанёс пазней у дыпломную работу «У партызанскіх балотах». Гэтае палатно было адзначана дыпломам на Усеаюзнай мастацкай выставе «40 год ВЛКСМ».

У партрэтнай серыі работ мастака ўвасоблены пераважна вясковыя працаўнікі, рабочыя, будаўнікі. Падчас студэнцкай практыкі пабыў у розных кутках СССР, напісаў вялікую колькасць эцюдаў, якія сталі потым асновай для маштабных карцін. Любіў маляваць лірычныя пейзажы, якія поўняцца цёплым, паветрам і святлом.

Я ўспамінаю сваю адзіную сустрэчу з І. Стасевічам. Тады я, рэдактар раённай газеты «Навіны Старадарожчыны», па просьбе з райвыканкама рыхтаваўся напісаць пра гэтага нашага шанюўнага земляка. Чалавек даволі заняты, Іван Нічпаравіч прызначыў мне сустрэчу ў сталіцы, ля кнігарні па вуліцы Карла Маркса. З цікавасцю я глядзеў на высокага мужчыну з саліднай барадой. Ён уважліва слухаў мае пытанні, цікава адказваў, а яшчэ перадаў для Старадарожскага гісторыка-этнографічнага музея дзве кнігі пра дзіцяці вайны, дзе былі артыкулы і пра яго. Просьбу І. Стасевіча я выканаў. Які мне падалося, мой суразмоўца быў нечым усхваляваным. Я высветліў, што Іван Нічпаравіч рыхтаваўся да сур'ёзнай планавай аперацыі і перажываў за яе зыход. Дарэчы, ён фатальна быў настроены на горшае — і неўзабаве пасля аперацыі яго не стала...

Шмат зрабіў ён і для Беларусі, і для Старадарожчыны як мастак і педагог. І мог яшчэ зрабіць!

Як памяць пра Івана Стасевіча ў Старадарожскім раёне ёсць стыпендыя яго імя для лепшых навучэнцаў мастацкіх навучальных устаноў, яго імя ганараваны раённы цэнтр дзіцячай творчасці «Святліца».

Анатоль БАРЫС
г. Старыя Дарогі

Тэатр прасты — і жывы

3 нагоды новай антрэпрызы

Колькі разоў даводзілася чуць нараканні на адсутнасць у Беларусі свайго шоу-бізнесу. І колькі «талентаў» з гэтай прычыны апраўдваюць уласную нерэалізаванасць. У галіне масавай музыкі справа яшчэ некай рухавецка: мы ўсё ж маем сваю «гламурную» эстраду, няхай і замяшаную на савецкіх традыцыях з моцным уплывам расійскай папсы. Але ў галіне тэатральнай відовішчнасці лёд амаль не крапаецца, і яркія прыватныя антрэпрызы, што з'явіліся за апошнія гады, можна пералічыць па пальцах. Наладжванне шоу-індустрыі ў нашай краіне з'яўляецца неабходнай умовай для развіцця сучаснага мастацтва, таму кожную праўленую ў гэтым плане ініцыятыву варта вітаць і ўсяляк ухваляць.

Гэтай вясной на сцэне Рэспубліканскага Палаца культуры прафсаюзаў двойчы была паказана антрэпрыза паводле п'есы Андрэя Курэйчыка «Выканаўца жаданняў». Імпрэза была зладжана намаганямі прадзюсера Ігара Аўсяніка, які прадстаўляе таварыства з дадатковай адказнасцю «Тэатр Блефа» і прадзюсерскі цэнтр «Другое искусство». Пастаноўшчыкам выступіў цяперашні галоўны рэжысёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага Сяргей Кавальчык. У аснове спектакля п'еса, паводле якой напісаны сцэнарый папулярнай расійскай кінастужкі «Любовь-морковь», — а гэта нядарэнная пастава завабіць народ у тэатр. Але я ўсё адно не чакаў, што гэтая свежая, не асабліва раскручаная пастаноўка збярэ амаль поўную 600-мясцовую глядацкую залу,

што з'яўляецца нячастым выпадкам для беларускага сцэнічнага мастацтва. Ды сутнасць і не ў колькасці, а ў тым, як глядач прымаў прадстаўленне — а рабіў ён гэта жыва, у раскаванай атмасферы, смеючыся ад душы. Хаця належнага піетэту да «культуры спажывання» тэатра гэтая публіка, на жаль, не выяўляла.

У чым сакрэт поспеху спектакля? Не думаю, што імя А. Курэйчыка сталася брэндам для айчыннага глядача, але ж пэўныя яго дасягненні прыцягнулі ўвагу прафесійных тэатралаў і прадзюсераў, якія здолелі зладзіць нядрэнны камерцыйны праект. Ды і нельга адмаўляць у вартаснях самому драматургічнаму матэрыялу: ён просты, лёгкі, разлічаны на самую шырокую аўдыторыю, заснаваны на тэме ўзаемаадносін палюў. Як будзе адчуваць сябе мужчына, апынуўшыся ў жаночым целе, і, наадварот, жанчына

— у мужчынскім? Здавалася б, бязглуздая сітуацыя, а на самрэч мы бачым псіхалагічна тонкую камедыю з сучасным каларытам і нязгаснай праблематыкай. Безумоўна, гэта не твор высокага мастацтва, а забаўляльнае, можна нават сказаць, папсоее відовішча. «Калгасны» акцэнт, з якім размаўляе па-руску персанаж Анатоля Голуба Багдан, рэжа слых інтэлігентнага глядача. Але ў цэлым гэта далёка не пустое відовішча, у адрозненне, скажам, ад сённяшняга расійскага кінематографа. Імпрэза пакідае свой след у душы глядача, прымушае ўсміхнуцца над штучна створанымі праблемамі ва ўзаемаадносін мужчыны і жанчыны, дае магчымасць падумаць і лепш зразумець адно аднаго. Такую імпрэзу варта наведваць разам са сваёй паловай — для абаіх гэта будзе карысным і, галоўнае, ня сумным урокам.

Сцэнаграфія, прапанаваная Алясця Сарокінай, — яркая, рознакаляровая, папсавая, але не гламурная, — адлюстроўвае побыт сучаснай беларускай сям'і, прадстаўнікоў сярэдняга класа. Ружовы, жоўты і аранжавы колеры дамінуюць як у дэкарацыях, так і ў касцюмах. Ролі ў акцёраў не сказаць каб складаныя, але маюць пэўную псіхалагічную далікатнасць, што патрабуецца пры перайманні рыс, характэрных для супрацьлеглага полу. Важна, што такія камічныя пераўвасоблены персанажаў пададзены з тонкім гумарам і не ператвараюцца ў клаунаду. Дзеянне пад канец спектакля падаецца трохі зацягнутым, а развязка (эпізод з урачом і г. д.) не зусім абгрунтаваная, але гэтыя недахопы кампенсуюе своеасабліва камедыйна дынаміка спектакля.

Імпрэзу «Выканаўца жаданняў» можна вінаваціць у патуранні нізкім густам, папсавасці і мяшчанстве (прыгадаўшы колішняе крытычныя «наезды» А. Курэйчыка на спектакль Беларускага рэспубліканскага ТЮГа «Тарас на Парнасе», асабліва на конт плебейскага характару самой класічнай пазмы), але, тым не менш, калектыў пастаноўшчыкаў стварыў жывое сучаснае відовішча, якое сталася даспадобы рознаму глядачу. І няхай жыве такі камерцыйны тэатр!

Алесь СУХАДОЛАЎ
Фота аўтара

Яна ўпершыню пачула песню "Подмосковные вечера" на Сусветным фестывалі дэмакратычнай моладзі і студэнтаў у 1957 годзе ў Маскве. Але для яе засталіся дарагія не толькі маскоўскія вечарыны, а і старадарожскія, бо жыццё яе звязана ў асноўным з развіццём культуры на Старадарожчыне.

А ёй дарагія — старадарожскія вечары

Пасля заканчэння вучылішча Тамара Пінчук папрасілася накіраваць яе на радзіму, у Беларусь. Просьбу ўважылі, і яна трапіла ў 1951 годзе ў горад Старыя Дарогі, пачала працаваць арганізатарам-метадыстам культуры на-масавай работы раённага Дома культуры. Арганізоўвала мерапрыемствы, семінары, конкурсы, вечарыны. Літаральна праз год пасля прыезду выйшла замуж за загадчыка агульнага аддзела мясцовага райкама партыі Яўгена Рэўтовіча. Ён любіў расказваць пра партызанскае юнацтва, як набіраў уручную ў падпольнай друкарні раённую газету "За Советскую Родину". У партызанах была і яго маці Кацярына Мікалаеўна.

А вось Тамара з мужам пражыла разам 25 гадоў, выхавалі дваіх дзяцей: дачку Іру — адпрацавала ўсё жыццё фельчарам "хуткай меддапамогі", а стаўшы пенсіянеркай — там жа дыспетчарам. Сын Алег жыў у Мінску і трагічна загінуў, а яго дзеці часта наведваюць бабулю, прыязджаючы са сталіцы.

Тамара паспела без адрыву ад вытворчасці закончыць Мінскі педінстытут па спецыяльнасці "Бібліятэкар-бібліяграф". 10 гадоў загадвала дзіцячай раённай бібліятэкай, 8 — аддзелам культуры райвыканкама.

На ўсё жыццё запомніўся Тамары тыдзень, праведзены ў Маскве на шостым Сусветным фестывалі дэмакратычнай моладзі і студэнтаў у жніўні ў 1957 годзе. Дэлегацыя ад Старадарожскага раёна была з шасці чалавек. Тамара Сцяпанавіч паказвае фотаздымак. На ім — дэлегацыя іхняга раёна з кітайскай артысткай, прозвішча якой ужо не памятае, бо было яно незвычайнае. Запомніліся ў тых памятных дні і вечары ў Маскве сустрэчы з маладымі паэтамі і пісьменнікамі, кампазітарамі і акцёрамі. Сярод іх — Радж Капур з Індыі, пачынаючая тады Эдзіта П'еха, амерыканскі піяніст Ван Кліберн.

Шмат вольнага часу забірала работа загадчыцай аддзела культуры. Ездзілі па

вопыт у суседнія раёны: Любанскі, Асіповіцкі — і дзяліліся сваім. Напрыклад, арганізацыяй фальклорных груп, агітбрыгад.

Працавала Тамара Пінчук і ў райгазеце "Поступ Кастрычніка" загадчыцай аддзела пісьмаў. І тут яна, не ведаючы да гэтага беларускай мовы, вывучыла яе самастойна і пісала на роднай мове.

Былы камандзір партызанскага атрада імя Фрунзе партызанскай брыгады № 100 імя Кірава Фёдар Брусенскі, з якім перапісваўся Яўген Рэўтовіч, даведаўся пра смерць сябра і запрасіў удаву наведваць Адэсу. Сам удавец, ён знайшоў для сябе падобную душу ў асобе Тамары Рэўтовіч. І ў Адэсе Тамара стала ўжо Брусенскай. І таксама не сядзела без справы: працавала ў цэнтральнай гарадской дзіцячай бібліятэцы бібліяграфам, пасля там жа загадчыцай аддзела кадраў, затым кантралёрам у Музеі Марскога Флоту СССР (яшчэ адзін з такой назвай быў у Піцеры). І толькі пасля заўчаснай смерці другога мужа, старшыні савета ветэранаў горада Адэсы, вярнулася зноў на Старадарожчыну. З-за адсутнасці вопытных журналісцкіх кадраў у сваёй "раёнцы" амаль да 75 гадоў зноў працавала ў рэдакцыі загадчыцай аддзела пісьмаў і масавай работы.

Цяпер радуецца поспехам унукаў і праўнукаў.

— Для дзяцей і іх нашчадкаў я і жыву цяпер, — падсумоўвае свой аповед Тамара Сцяпанавіч. — Пра іх у мяне сёння клопат. І засталіся ўспаміны, фотаздымкі пра даволі няпростое маё жыццё. У Старых Дарогах я прыжылася, маю сябровак, знаёмых, з якімі працавала, якія і падтрымлівалі ў горы, і радаліся ўдачам.

Анатоль БАРЫС

На здымках: Т. Брусенская; на сусветным фестывалі дэмакратычнай моладзі і студэнтаў (Масква, 1957 год).

Вайна, пра якую я чуў

Вайны я не бачыў. На шчасце. Але пра вайну чуў з самага дзяцінства. Вайна была самай жаданай гульнёй для мяне і маіх сяброў. Я залазіў з драўляным кулямётам пад высокую падлогу на летніку (куды мы прыязджалі на лета з горада адпачываць) і там страчыў з яго па ўсім бачным і нябачным ворагам. Кулямёт мне зрабіў бацька, пазней замест драўлянага з'явіцца жалезны, сапраўдны "максім", пафарбаваны ў зялёны колер,

ён гучна "страляў" з дапамогай трашчоткі. Ды гэтыя моцныя гукі перашкаджалі маёй бабулі і маці, таму бацька вымушаны быў зрабіць мне ў лесе амаль сапраўдны бліндаж, дзе мы з сябрамі гулялі ў вайну на працягу некалькіх гадоў ды ні пра што іншае і не марылі. Словам, дзяцінства праятала за гульнямі ў "партызан" і "немцаў" з "паліцаямі", да якіх траплялі "партызаны", якіх "немцы" жорстка дапытвалі.

універсітэце, адслужыў у войску — толькі яшчэ раз пераконвае ў тым, што вайна гэта "найвялікшае зладзейства на Зямлі". Дарэчы, гэтыя словы напісаў беларускі мастак Язэп Драздовіч у сваім "Дзёніку" ў 1934 годзе. Яму давялося самому ўдзельнічаць у Першай сусветнай вайне на працягу 1914—1916-х гадоў у якасці ваеннага фельчара, у шпіталі шмат давялося пабачыць вынікаў вайны, а два разы ён ледзь не памёр ад тыфу.

Напярэдадні святкавання 65-й гадавіны вызвалення Беларусі чамусьці ўзгадваюцца некалькі бацькоўскіх успамінаў пра вайну. Вытлумачыць сутнасць тых падзей нават і сёння цяжка.

Мой бацька Леанід Дзмітрыевіч, 1928 года нараджэння, пачаў партызанскае жыццё чатырнаццацігадовым хлапчуком — пасля таго, як нейкі здраднік выдаў немцам ягонага бацьку Зміцера Малаша, які быў партызанскім сувязным і працаваў у Мінску. Днём 1943 года у хату прыйшлі чацвёрта немцаў, якія загадалі Зміцэру збіраць рэчы. Выйсця няма — няспешна пачаў збірацца, але раптоўна схаліў табурэт, ударыў ім у шыбу і скокнуў у акно. Але немцы

паспелі ўхапіць яго за ногі. Праз нейкі час дзед здолеў пераслаць з турмы невялічкую запіску, практычна гэта была шыфроўка для партызан, якія праз нейкі час забралі яго жонку і двух дзяцей у лес...

Болей пра Зміцера Малаша звестак не было... Толькі ў 1980-я майго бацьку выклікалі ў КДБ, дзе яго пазнаёмілі з дакументамі допытаў Зміцера Малаша ў немцаў, таксама яму паказалі ліст, які напісаў здраднік на ягонага бацьку. З дакументаў было зразумела, што Зміцер ніякіх імёнаў не назваў. Хутчэй за ўсё яго расстралялі. У тых ж 1980-я да бацькі тэлефанавала нейкая жанчына, з якой яго пазнаёмілі ў КДБ. Яна ўпарта сцвярджала, што не выдавала Зміцера немцам. Але чамусьці голас яе дрыжаў. Пасля такіх тэлефонных размоў майго бацьку моцна трасло і ён жадаў справядлівай помсты. Тая жанчына на той час ужо "адсядзела" ў лагера каля 20 гадоў.

Кожны год Дзевятага мая мы з бацькам прыходзілі на Плошчу Перамогі і ўскладалі кветкі да Вечнага агню. Вось ужо васемнаццаць гадоў, як бацькі няма побач. Але ягоныя ўсхваляваныя ўспаміны пра жыццё ў партызанскім атра-

дзе, бамбёжку, карніцкія паходы немцаў, голад, а пасля пра будаўніцтва разбуранага Мінска надоўга застануцца ў памяці. Гэтак жа, як застануцца ў памяці паездкі з ім у Брэсцкую крэпасць, калі ехалі мы на матацыкле, начавалі ў лесе ў палатцы, варылі ежу на вогнішчы, ды слухаў я незвычайныя яго расповеды пра вайну...

Не абмінула тая вайна і маю маці — Еву Міхайлаўну Малаш: у дзяцінстве ёй давалося паспытаць нямецкія ўколы ў г. Чэрыкаве Магілёўскай вобласці... Вынікам гэтых ўколаў стала цяжкая хвароба — экзэма, якая звыш дваццаці гадоў разбурала арганізм і перашкаджала здароўю і нават звычайнаму жыццю маладой дзяўчыны. Пазней, яшчэ маладая, маці саромелася выйсці з хаты — з-за хваробы, якая выдавала сябе на яе працавітых руках і прыгожым твары...

Ці прыйдзе на Зямлі час, калі грамадства ў свеце здолее жыць без войнаў, забойстваў, тэрарыстычных актаў ды з павагаю ставіцца да людзей, якія непадобныя адзін да другога?

Юрый МАЛАШ

Мне заўсёды падабалася трапляць у палон да "немцаў" ці "эсэсэаўцаў", а на допытах упарта цягнуць розныя "катаванні", якія выдумлялі яны. Прыемна было адчуваць сябе пераможцам пасля ўсіх допытаў на якіх я так нічога і не адказваў сваім "ворагам". Магчыма, так загартоўвалася ўпартасць і сіла волі, якая пазней неаднойчы дапамагала мне ў жыцці.

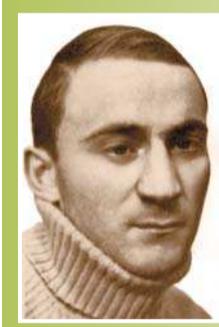
Безумоўна, што большасць кніг, якія працягаў у дзяцінстве, былі кнігі пра вайну. Памятаю, як разам з бацькам наведваў Брэсцкую крэпасць у сярэдзіне 1960-х, а пазней у 1970-я, калі там адбываліся святочныя мерапрыемствы. Якім вялікім падарункам для мяне стала фатаграфія крэпасці, якую падпісаў мне яе абаронца капітан Філімонаў.

Дні пачатку вайны ці Перамогі ўспрымаюцца звычайна, як урачыстыя мерапрыемствы. Але для некаторых людзей, гэтыя падзеі застаюцца няўцешным смуткам болю. Гэтыя падзеі і сёння не сталі асэнсаваннем велізарнай катастрофы для людзей усяго свету, незалежна ад таго, хто перамог у вайне, а хто падпісаў "перамір'е". Магчыма, трэба зразумець сёння, што ў вайне не можа быць пераможцаў. Я пачаў асэнсоўваць гэта толькі ў 1980-я гады, калі пабачыў цынкавыя труны. Труны, якія вярталіся з Афганістана. Асабліва, калі паразмаўляў з тымі, хто вярнуўся жывым адтуль. Той непераможны, гераічны вобраз воіна-вызваліцеля і пераможцы ў барацьбе з капіталістычнымі ворагамі праз нейкі час стаў знікаць з маёй патрыятычнай дасведчанасці...

Праўда вайна надзвычай жорсткая і незразумелая, нават калі ведаеш шмат абставін пра тое, "чаму" і "як" адбылася тая вялікая трагедыя. Колькі новых фактаў з'яўляецца кожны год у даследчыкаў і пісьменнікаў, але часам і тое, што давялося мне пачуць ад бацькі і маці пасля ўжо таго, як закончыў навучанне ва

Горад Плаўэн у Германіі. Тут — так званая дэмілітарызаваная зона. Непадальк праходзіць дэмаркацыйная лінія (мяжа з пагранічнікамі яшчэ не паспела "асталявацца"). Пачатак мая. У гародчыках каля цагляных дамоў з востраверхімі чарапічнымі дахамі, ля кірхаў згінаюцца галінкі пахучага бэзу. Ён надзіва моцна тады пахнуў. Здавалася, нялёгка Вялікая Перамога, здабытая крывёю і пакутамі, цяпер прыродай узнагароджвалася ўсюды пахамі. І — сонцам над галавой.

У «Вянок...» паэту-земляку

Яшчэ не скончыўшы ўкладанне "Вянка Аляксею Пысіну", я ўзяўся за "Вянок Анатолю Сербановічу", майму земляку, якога бачыў у Радзішчыне пяцігадовым хлапчуком ля бацькоў-настаўнікаў Ксеніі Сямёнаўны і Станіслава Пятровіча. Яны адразу пасля вайны працавалі ў пачатковай школе маёй вёскі. Мой малодшы брат Анатоль, яго цёзка, вучыўся разам з будучым паэтам у Ардацкай васьмігодцы, яны сябравалі. У 2003 годзе чарнавы варыянт "Вянка Анатолю Сербановічу" быў гатовы. Можна, і добра, што мне не ўдалося яго надрукаваць, бо ў перыядыцы адна за другой пайшлі пра земляка публікацыі, і зборнік дапоўніўся грунтоўна. А нядаўна хоцімскі краязнаўца Міхаіл Ласоўскі, які ўведаў пра рукапіс "Вянка...", даслаў на мой адрас фотаздымак паэта, які мне ні разу не давялося бачыць. М. Ласоўскі сцвярджае, што гэта, хутчэй за ўсё, апошні здымак паэта. Я папрасіў Міхаіла Аляксеевіча, каб ён прыслаў нататку пра свае сувязі з Анатолем Сербановічам. Мяркую, што слова М. Ласоўскага ў "Вянок..." Сербановічу будзе цікавым і для чытачоў газеты "ЛіМ".

Некалькі слоў пра аўтара нататкі. М. Ласоўскі — ветэран Вялікай Айчыннай вайны, ён першы сельскі бібліятэкар на Магілёўшчыне, які атрымаў вышэйшую спецыяльную адукацыю, краязнаўца ад Бога, унесены ў даведнік "Сучасныя беларусы краязнаўцы", які ў свой час друкавала "Краязнаўчая газета". Шкада, што ліст у Трасціно ад паэта Анатоля Сербановіча не захаваўся. Ён згубіўся пасля таго, як М. Ласоўскі перадаў яго разам з іншымі краязнаўчымі паперамі новаму загадчыку бібліятэкі. Частка каштоўных папер разам з непатрэбшчынай апынулася ў макулатуры. Часта можна пачуць: "Рукапісы не гараць". Можна, і так. Але што ў макулатуры яны гінуць бясплёдна, то гэта адназначна. Не шкодзіла б у навучальных установах культуры больш карпатліва выходзіць у будучых культуролагаў ашчаднасць і клопат да краязнаўчых залацінак.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ

Неабыкавыя згадкі

У другой палове мінулага стагоддзя я працаваў загадчыкам Трасцінскай сельскай бібліятэкі Хоцімскага раёна. Як краязнаўца арганізаваў у бібліятэцы "Краязнаўчыя куткі", у цэнтры якога былі кнігі пісьменнікаў магілёўскай зямлі: Аркадзя Куляшова, Аляксея Пысіна, Віктара Карамазова, Пятра Прыходзькі, Івана Чырнына, Васіля Хомчанкі і інш. Праз адраснае бюро даведаўся адрас паэта Анатоля Сербановіча са Шклоўшчыны і даслаў яму ліст. Хутка ён мне адказаў. У лісце паведамаў, што ахвотна выконвае просьбу высласць фотаздымак, прасіў прабачэння: фатограф зафіксаваў яго сумны позірк, а па натуре ён жывіцца любіць. Кнігі з аўтаграфамі абядаў прыслаць пазней. Зды-

Майскае сонца над Плаўэнам

Гэтаму здымку 64 гады. Углядаецца ў хлапчы (па сутнасці яшчэ ў дзіцячы) твар і міжволі здзіўляецца, што такім юнакам давялося ўвесці ўвесь цяжар вайны.

Чаму — не Жукаў? Георгій Канстанцінавіч, як ёсць, — запярэчыў капітан, падыходзячы да партрэта. Але калі адышоўся крыху, дык і ён за сумняваўся. Тады і я прызнаў у душы, што мастак з мяне не атрымаўся.

Карацей кажучы, злашчасны партрэт старшыня схаваў некуды далей ад вока начальства, а я пачаў (мусіць, па штатным раскладзе) афармляць насценную газету...

А праз нейкі час з далёкай Рэчыцы мне прыслалі даведку — аркушык у лінейку з вучнёўскага сшытка. Даведка за подпісам дырэктара педвучылішча Раманоўскага і сакратара Глевай пацвярджала, што я ў 1940—41 навучальным годзе скончыў Рэчыцкае педвучылішча "з прысваеннем звання настаўніка пачатковай школы". (Даведка гэтая цудам захавалася ў мяне — пажаўцелы аркушык паперы). Тады была пастанова ўрада, каб людзей, што маюць педагагічную адукацыю, у першую чаргу дэмабілізавалі з арміі... Так я развітаўся з сябрамі Аблезавым, Дуднікам, Пятрухнам, Шаймардзенавым, сяржантам Мікалаем Сыркінным, з якімі сустракаў той далёкі Дзень Перамогі ў маленькім нямецкім горадзе Плаўэне.

...Нямела сэрца, калі ўбачыў бльняг па плечы чаабека, чорныя коміны печы на месцы былой маёй вёскі Ястрабка на Лоеўшчыне. Я ішоў з салдацкім рэчымшжом за плячымі (нёс трохі мукі, рулончык паркалю ды яшчэ таго, што нам выдзелілі на складзе ў нейкім нямецкім горадзе) і разумеў: гэта трэба было літаральна ўсё ўзняць з попелу. Крыху палятчэла, калі на канцы вуліцы пачуў удары сякеры.

— А, Пятроў сын? — здзіўляўся мужчына, які сядзеў на зрубце. — А казалі, што ты загінуў... Маці твая памерла, не дачакалася. Ідзі: бацька мусіць, дома — абрадуецца...

У мяне захаваўся калектыўны здымак навучэнцаў другога курса Рэчыцкага педвучылішча. Юнакі і дзяўчаты — па сутнасці яшчэ дзеці — з наіўнасцю, яснымі вачыма глядзяць у фотааб'ектыў. Мы не ведаем, што праз год пачнецца самая страшэнная вайна. Пасля яе з усіх выпускнікоў-юнакоў з нашага класа у жывых застануцца толькі двое...

Міхась ДАНИЛЕНКА
На здымку аўтар артыкула

— Перамога, братва! — не пераставаў выкрыкваць непаседлівы сяржант Аблезаў.

Ён быў родам з татар. Сябраваў са мною, дзяліўся запаветным.

— Вайна закончылася. Думаю, хутка паедзем па дамах. Прыязджай пасля, як абжывёмся, у мой Крым. Ах, якое там мора! Гару Ай-Петры табе пакажу.

(Мінуць гады, і калі я ўжо дэмабілізуся і прыеду на маю родную Лоеўшчыну, атрымаю адзінае пісьмо ад Аблезава, дзе ён у асцярожных выказваннях напіша: усю яго радню даўно выселілі ў Сібір).

Як толькі мы апынуліся ў горадзе Плаўэне, я паслаў салдацкае пісьмо ў Рэчыцу, дзе прасіў (калі можна) пацвердзіць, што перад пачаткам вайны я закончыў мясцовае педвучылішча. Атэстатаў мы не паспелі атрымаць. Шчыра кажучы, не верыў, ці атрымаю станоўчы адказ. Мы толькі здолі апошні выпускны экзамен, як пачалася вайна...

Але пакуль быў май, вясна, і мы адчувалі сябе пераможцамі. На вуліцах гэтага невялікага нямецкага гарадка (яго зусім не кранула дыханне вайны) часцей можна было ўбачыць рускіх салдат, чым мясцовых жыхароў. Тыя пазашываліся па норах. П'янке светлае слова "Перамога" кружыла нашы маладыя галовы.

— Пойдзем, сябры, сфатаграфуемся, — прапанаваў Мікалай Шаймардзенаў. — Фатографа з-пад зямлі выпарам.

Той здымак таксама цудам захаваўся ў маім архіве. Вось мы стаім (Шаймардзенаў сядзіць) перад аб'ектывам нямецкага фатографа. Салдаты-аднапалчане: Петрухна, Шаймардзенаў і Дуднік. Рухом Шаймардзенава ў куточку здымка нават прыпісана: горад Плаўэн, 8 гадзін вечара...

Значыць, здымкі нам уручыў фатограф перад вечарам: зайздросная аператыўнасць! А да таго мы гулялі паміж прыгожа пастрэжаных клумбаў, уяўлялі, як кожны з нас увойдзе ў новае мірнае жыццё. Чаго граху таіць: браў і рот і не вельмі моцнага нямецкага шнапсу...

Шчыра кажучы, пасля нас здорава муштравалі па ўзводах. Кожны дзень — вучэнні ў палых умовах. ("Вайна закончылася, — разважалі мы, — дык навошта поўзаць з поўнай выкладкай вайсковага рыштунку?). Але, відаць, камандаванне хацела, каб салдаты "не размагнічаліся". Заняткі праходзілі па строга заведзеным распарадку. Праўда, нашым узводам камандаваў малодшы лейтэнант, які асабліва на тое не звяртаў увагі. Ён адводзіў нас далей у поле ад людскога вока, сам лажаўся на разасланы шынель (пакутаваў язвай страўніка), аддаваў нам свой трафейны пісталет. І мы — па чарзе — выпускалі кулю за куляй у пастаўленую мішэнь...

Вечарам салдаты змораныя — у мокрым абмундзіраванні — вярталіся ў казармы. Абсуньпыцца не было дзе: памяшканні амаль

Сустрэча ўразіла

Традыцый для ваеннаслужачых 361-й базы аховы і абслугоўвання цэнтральных органаў вайсковага ўпраўлення сталі нядзельныя ранішнія агенчыкі, на якія запрашаюцца Героі Савецкага Саюза, удзельнікі вайны, навукоўцы, алімпійцы, вядомыя творцы. Найбольш частыя і любімыя госці — паэты. Вось і нядаўна...

...На сцэну ўзнімаецца жанчына, элегантна апранутая, прыязна ўсміхаецца і пачынае дэкламаваць свае вершы. У зале — цішыня. Зрэшты, яна добра чаргуецца з гучнымі апладысмантамі. Вайскоўцаў чакала нямаля сюрпрызаў, адзін з іх — той факт, што, акрамя рускамоўных твораў, паэтэса Наталля Ільшчына мае на

сваім творчым рахунку вершы на англійскай мове, напісала іх сама, выдатна валодаючы гэтай моваю, адзін з такіх твораў і прачытала. Вялікую цікавасць у воінаў выклікала і казка пра вожыка, змешчаная ў зборніку "Сказкі бабушкі Ежыхі".

Наталля Ільшчына прадстаўляла Рэспубліку Беларусь на шостым Міжнародным паэтычным турніры ў Дзюсельдорфе і стала яго прызёрам. На яе паэтычныя творы пішуць музыку кампазітары Алена Атрашкевіч і Аліна Безенсон. А па яе казцы пра вожыка збіраюцца ў далёкім замежжы зняць мультфільм.

Вобразнасць і цэпльна яе паэтычнай мовы не можа не ўражваць, не хваляваць. Сустрэча з ёю ў сэрцах армейцаў пакінула і пяшчоту, і пацупці любові да людзей, да Радзімы і прыроды.

Ніна ЯЦКОЎСКАЯ, бібліятэкар

Міхаіл ЛАСОЎСКІ
На здымках: Анатоль Сербановіч; Аркадзь Куляшоў з загадчыкам Трасцінскай сельскай бібліятэкі Міхаілам Ласоўскім, 1972 год.

«Беларускія шведы» — ВОСЬ ЯНЫ!

Падчас пошукаў шведаў у Беларусі з Віцебска прыйшоў ліст ад Ірыны Грачышнікавай. Яна пісала пра сваю прыналежнасць да скандынаўскага народа. І вось тут мне ўспомніліся ўсе скептыкі, якія прадракалі марнасць маіх задум. Ды калі верыць у тое, чым займаешся, заўжды будзе плён.

Ірына Грачышнікава пенсіянерка. Яе дзядзёчае прозвішча — Ругаль. Жанчына сцвярджае, што па сямейнай легендзе прозвішча трансфармавалася ў Ругаль з Роголін. А першым уладальнікам яго быў шведскі жаўнер, які пасля Паўночнай вайны (1700—1721) застаўся жыць у Беларусі — у вёсцы Воўкавічы на Талачыншчыне.

— Калі ў 1976 годзе памёр мой бацька, — распавядае Ірына Сямёнаўна, — на пахаванне прыезджала яго родная сястра Кацярына, якая пасля заканчэння Другой сусветнай вайны жыла ў Данбасе. Я запытала ў цёткі, чаму наша прозвішча такое рэдкае. Бо ніззе акрамя Талачынскага раёна я яго не сустракала. А яна расказала, што прозвішча гэта шведскага садагата, які пасля Паўночнай вайны застаўся працаваць у пана ў Воўкавічах. З часам садагат ажаніўся з беларускай. Цётка спасылалася на словы, пачутыя ад свайго бацькі. Мой тата нічога такога не распавядаў. Хаця я думаю, што і ён ведаў гэтую гісторыю. Але ў той час было небяспечна расказваць пра свае замежныя карані. Тым больш, бацька быў партыйным.

У Сямёна Ругаля было два браты і дзве сястры. Адзін брат памёр, не стварыўшы сям'і. У другога сям'я была. І цяпер павінен яшчэ жыць яго сын. Ён адзіны, хто з'яўляецца прамым нашчадкам гэтай галіны Ругаляў/Роголінаў. Але адшукаць яго пакуль не атрымалася. Забягаючы наперад адзначу, што знайшлася яшчэ адна галіна гэтага роду.

Воўкавічы—Багрынава

Працягваючы папярэдняю практыку, каб адшукаць новыя звесткі, адправіўся ў Талачынскі раён. У сямі кіламетрах ад

У папярэдніх нумарах наш карэспандэнт Сяргей Макарэвіч знаёміў чытачоў з пошукамі нашчадкаў шведаў на Чэрвеньшчыне і Астравеччыне. Калі папярэднія экспедыцыі не прынеслі жадаемага выніку, то цяпер аўтар знайшоў таго, хто называе сябе "беларускім шведам".

аднайменнай чыгуначнай станцыі знаходзіцца вёска Воўкавічы. Расклад аўтобусаў да вёскі складзены такім чынам, што прыехаўшы ў 9.39 на электрычцы з Мінска, аўтар мусіў ісці ў Воўкавічы пешкі. Першы аўтобус ад'ехаў паўтары гадзіны таму, а наступны — толькі праз тры гадзіны. Але прайсціся праз лес, падыхаць свежым паветрам — ішчасце для жыхара тлумнай сталіцы.

Вядома, што шведскае войска на чале з генералам Адамам Людвікам Левенгаўптам з 1 жніўня па 16 верасня 1708 года прайшло ад Анікшты да Талачына. З Талачына ўжо 18 верасня вершнікі Левенгаўпта скіраваліся ў Магілёў. А сам генерал з астатнім войскам 23 верасня падышоў да Шклова (нагадаю, што пра сучасных шклоўскіх шведаў пісаў Віктар Арцём'еў у артыкуле "Дым без агню не бывае", "ЛіМ" № 7 2009 год). Вось падчас пераходу

да Шклова хтосьці з жаўнераў мог адстаць і застацца на Талачыншчыне.

У Воўкавічах сёння яшчэ жывуць Ругалі. Але яны ўжо з іншай галіны роду. Да сям'і Ірыны Грачышнікавай калі і маюць дачыненне, то пра іх роднасную сувязь было вядома хіба дзядзюці прапрадзедам. На жаль, гэтыя Ругалі нічога не змаглі расказаць пра гісторыю сям'і. А тым больш пра сувязь са шведамі.

У двух кіламетрах ад Воўкавіч знаходзіцца вёска Багрынава. Там, як падказалі, жыве яшчэ адзін прадстаўнік Ругаляў. Перад тым, як яго адшукаць, прыйшлося двойчы прайсці ўздоўж вёскі. Здаецца, хат не так і шмат, але расцягнуліся яны ланцужком на які кіламетр. Міхаіл Мікалаевіч Ругаля сустрэў на падворку ягонаў сядзібы — ён прыбіраў снег. Мужчыну — 70 гадоў. Ён самы старэйшы жыхар Багры-

нава. Гэта цяпер яго падворак знаходзіцца ў Багрынаве. А раней тут была асобная вёска, якая называлася Сіўцава. Як людзей засталася мала, дзве вёскі аб'ядналі.

— Гэта яшчэ адтуль, калі са шведамі вайна была. Прапрадзед тады ваяваў, — кажа Міхаіл Мікалаевіч пра час з'яўлення Ругаляў. Але адзначна сказаць, на чым баку ваяваў продак, не можа, хоць і схіляецца больш да пятроўскай арміі. — Я адзін Ругаль застаўся ў гэтай вёсцы. Агюль, з Сіўцава, паходзілі і дзед, і прапрадзед. А адкуль прапрадзед? Хто кажа, што немец, хто — паляк. Не беларусы дакладна. Раней жа можна было і з гэдама Іванам Мікітавічам пагаварыць. Ён памёр толькі гадоў сем таму. Але я не цікавіўся.

Міхаіл Мікалаевіч не змог праясніць сітуацыю. Але сам факт, што, пачуўшы пра шведаў, ён адразу ўзгадаў пра ўдзел свайго продка ў руска-шведскай вайне, сведчыць пра верагодную датычнасць Ругаляў да гэтага паўночнага народа. Мо мужчына нешта такое і чуў у дзяцінстве, але ў памяці адклаліся толькі асобныя факты.

Роголін і Трыбуль

Гісторык Андрэй Катлярчук падказаў, што ў Швецыі сёння ёсць толькі дзевяць шведаў з прозвішчам Роголін. І пяцёра з іх — сваякі ды пражываюць у адной вобласці — Ostergotland.

Адрас аднаго з іх атрымалася знайсці. Гэта Clas-Inge Rogalin. Але на момант, як ліст прыйшоў у Швецыю, Clas-Inge ужо памёр. Яго сын звязваўся з Андрэем Катлярчуком. Апошні паведаміў наступнае: "Роголін цікавіцца генеалогіяй і хоча ліставацца. Пра Беларусь не ведае. Пытаў, ці мяжуе яна з Фінляндыяй. Чаму? Бо іхні род прыбыў у Швецыю ў XIX стагоддзі менавіта з гэтай краіны. У час вайнаў Карла XII Фінляндыя была часткай Швецыі, і тамтэйшыя жаўнеры таксама ваявалі на тэрыторыі Беларусі". Але спадар Катлярчук піша, што Роголін, гэты — этнічны швед (у Фінляндыі і сёння 5 працэнтаў ад насельніцтва складаюць шведы). Ліста ад Роголіна пакуль не было. Ёсць спадзяванне, што ён вядзе свае пошукі, каб даць станоўчы ці адмоўны адказ на пытанне адносна дачынення ягоных продкаў да Беларусі.

Ірына Грачышнікава пры сустрэчы таксама паведала, што ў яе цёткі па мужы было прозвішча Трыбуль. "Мо і яе муж з'яўляецца нашчадкам шведаў?", — запыталася Ірына Сямёнаўна. У Швецыі адшукалася адна сям'я з такім прозвішчам. Гэта Некап і Emma Tribell. Некап напісаў ліст, у якім распавёў наступную гісторыю. Калі два гады таму ён збіраўся ажаніцца, то з Эмма вырашылі прывесці прозвішча, якога ў краіне няма (у Швецыі за пэўную суму грошай гэта дазволена рабіць). Так яны прывядулі Tribell. Але пасля высяля сям'і патэлефанавала з ЗША жанчына, якая называлася спадарыняй Трыбуль. Яна шукала сваякоў па ўсім свеце. Нічым дапамагчы, праўда, Некап не змог. Але гэты выпадак пацвярджае, што Трыбуль — замежнае прозвішча.

Пакуль аўтар наведваў Віцебск і Талачын, прыйшлі весткі пра шведскія карані некаторых насельнікаў вёсак на Салігоршчыне, Гомельшчыне і Пружаншчыне. А яшчэ ў мінулым матэрыяле паведамлялася, што сваёй чаргі чакае "экспедыцыя" на Случчыну. Таму, шануючы чытачы, чакайце наступных матэрыялаў пра "беларускіх шведаў".

Сяргей МАКАРЭВІЧ

На здымках: Ірына Грачышнікава; Міхаіл Ругаль; в. Воўкавічы.

Фота аўтара

Прысніўся мне Васіль Лук'янчык. Праз тоўшчу часу, як у жыцці бачу да болю знаёмы твар без хмурынкі, ды з вачыма нябеснага блакіту.

І як тады — з адзінай просьбай: "Дай, Фёдар, пафарціць у флэцкім бушлаце..."

...На яго долю не выпала вайсковай службы. З жартам наракаў на сябе: "Ні ў салдаты, ні ў матросы, толькі загвоздка ў калёсы".

Кажу яму: "Бяры і фарсі, Васіль Анісавіч. І памятай, што бушлацік гэты напоўнены непаўторнымі пахамі Мотаўскага заліва, настоеных на водарасках, ды з траскавай асалядай і пахам марскіх вожыкаў. Фарсі, браце, колькі хопіць сіл перад роднай жонкай, ды непаўторнымі мсціслаўскімі кабетамі".

А той Мотаўскі заліў ля паўвострава Рыбачага ў моры Баранцавым.

Шмат чаго расказаў свайму старэйшаму сябру са шчырай душой і сэрцам паэта. Пра незабыўныя часіны работы нашага "старажавіка" са сваімі "гібельнымі" падлодкамі. Хлопцы называлі "хрэновіна з марковінай" тыя невядомыя шумлякі, з якімі мы ладзілі сувязь, рыхтуючы надзейны заслон праціўніку на паўночных рубяжах нашай краіны.

Калі распавядаў Васілю пра паўвостраў Рыбачы, не мог не ўспомніць пра "Даліну смерці", якая там захавалася з шасцідзесятых мінулага стагоддзя. Тут нашы маракі паказалі "заваёўнікам свету" па чым фунт ліха. Слухаючы мой апавед, Васіль Анісавіч, як бы незнарок, прапел: "растаял в далёком тумане Рыбачый, родимая наша земля..." Я яму пра флот, а ён мне пра паэзію.

Колькі было ў яго ўзнёсласці, аздобленай тымі вершамі. А колькі было той непаўторнай пчырынкі ў яго вачах пры сустрэчы з Максімам Танкам. Калі той прачытаў яго вершы, запрасіў члена літаратурнага аб'яд-

Журналіст з сэрцам паэта

нання пры Крычаўскай раёнцы да сябе ў Саюз пісьменнікаў. Не ішоў, а птушкай ляцеў дзядзюці хлапчына да дзядзюкі Максіма. Параіў творца Васілю набрацца моцы ды нязгаснай волі да вучобы. Адна справа — параіць, а вось патрэбна была сіла і для дапамогі маці на калгасным полі за тые "палачкі" пасляваеннага жыцця і для вядзення гаспадаркі на асабістым падворку, каб той быў не горшы як у іншых вясцоўцаў.

Пасля школы змяніў маці на ферме, вершы дасялаў у раёнку. З цягам часу добры дзядзюка Ягор Бяспалаў, рэдактар Крычаўскай раённай газеты, адчуваючы Васілёву цягу да паэтычнага радка, запрасіў яго бліжэй да сябе, на працу ў друкарню. Няхай хлопца ў справе друкарскай, маўляў, руку набівае, ды з паэтычным словам побач будзе.

А час ляцеў. Сам ужо друкаваў газету. І як было цудоўна на душы, калі першы чытаў свае вершы на газетнай старонцы, ад якой яшчэ пахла друкарскай фарбай. Як мае быць, вадзіў сяброўства з газетчыкамі. А тыя вучылі рэдакцыйнага сына майстэрству пісаць заметкі. Так стаў Васіль Лук'янчыкаў літрабам са сваім вясковым псеўданімам "Васіль Лук'янчык". Стаў на ўсё жыццё. Па волі Боскай і рэдактарскай парадзе апынуўся ён у адным пакоі з адказным сакратаром Віктарам Карамазавым. З якім потым, па праўдзе кажучы, не адзін пуд солі злізлі. Радасць і ліха дзялілі пароўну.

Пасля нядоўгай работы ў рэдакцыях Мсціслаўскай і Чавускай газет прызвалі мяне на чатыры гады на Паўночны флот. Падчас адпачынку лёс зноў звёў мяне з Васілём Лук'янчыкам у адноўленай Мсціслаўскай раёнцы. Вось тады і папрасіў мяне Васіль даць яму пафарсіць флэцкім бушлатам і прымерыць бесказырку. Затым дасялаў яму рэцэнзіі на працяганыя кнігі, свае нягэлыя гумарэскі. Апошнія трапілі ў газету пасля добрай праполкі Васілёвым пяром.

А пасля, улетку 1965 года, атрымаў належны адпачынак з флэцкай службы больш, чым на два месяцы. Дзякуючы турботам роднай душы, каб без справы не бадзюся, на месяц прыладзілі "літрабам" у Мсціслаўскай раёнцы. Вядома, з дазволу рэдактара І. Шахновіча. Стараўся, як толькі мог, флэцкі камсамольскі камісар (так у нашай дывізіі называлі сакратароў камітэтаў ВАКСМ). Часам было распачна, хацелася ўсё кінуць ад творчых няўдач. А нядаўна падумалася, якім разумнікам быў Іван Мележ, які зазначыў, што пісаць — не дошкі габляваць. А для мяне ў той час больш падыходзіла такое: "Гэта табе, браце камісар, не пудрыць галоўкі зелены падкільнай". Але Васіль Анісавіч быў іншай думкі: "Трымайся, браток, не Богі гаршчкі абпальваюць". Месяць скончыўся. Розуму набраўся. Хлопцы-мсціслаўцы праводзілі мяне на службу як мае быць. Амаль паўстагоддзя мінула з тае пары.

Пасля звальнення ў запас афіцэрам-палітработнікам мяне запрасілі на працу

ў рэдакцыю. Цешыў сябе Васілёвай падтрымкай. З асалядай успрымаў яго словы: "Не дрэйфі, марачок! Сем футуў табе пад кілем!" Праз нейкі час перавялі мяне за гадчыкам аддзела ў Чавускую газету "Іскра", з якой пайшоў на флэцкую службу. А там вылучылі адказным сакратаром. Тады з Васілём Анісавічам сустракаліся толькі падчас семінараў і "лятучак". Як звычайна, Васіль Лук'янчык быў заўсёды ў цэнтры ўвагі журналістаў. А колькі на той час было творчых семінараў пры Магілёўскай абласной журналісцкай арганізацыі. Іх умела ладзілі Марыя Карпенка, Яўген Крыскавец, Міхаіл Гарадзецкі. Дзякуй ім за творчую вучобу. Дзякуй нашаму незабыўнаму Васілю Лук'янчыку.

...Зусім нядаўна ў лімаўскіх "Начырках" А. Масарэнкі напаткаў выраз "Стан — псіхалагічны ракурс душы — гэта бадай усё тое, што мусіць быць у найлепшым выглядзе. Самім сабою трэба кіраваць, што-хвілінна сябе самога перамагаць... Талант — Божы дарунак, агонь душы. І яго трэба ўвесць час падварушваць, нібы тое вуголле ў няяркім цяпельцы".

Занатаваў думку А. Масарэнкі і задумаўся. Не кожны здатны асіліць наказ Максіма Танка, не давалася зрабіць гэта і Васілю Лук'янчыку нават з яго прыродным Божым дарам.

Фёдар ГАНЦАРОЎ, заслужаны журналіст Беларускага саюза журналістаў

Не так даўно ў Жабінцы Брэсцкай вобласці адбылася знакавая для беларускай літаратуры падзея: новай запраектаванай вуліцы горада рашэннем мясцовага райвыканкома прысвоена імя паэта Васіля Сахарчука (1953—2003). Штуршком для гэтага быў калектыўны пісьмовы зварот у райвыканкам жабінкаўскіх літаратараў, журналістаў, культурработнікаў, чытачоў і лісты кіраўнікоў абласных аддзяленняў пісьменніцкіх саюзаў Ніны Мацяш (1943 — 2008) і Анатоля Крэйдзіча. Больш за тое, як абмовіўся архітэктар раёна Сцяпан Кандрацюк, у бліжэйшых планах гарадской забудовы маецца на мэце надаць адной з новых вуліц імя яшчэ аднаго вядомага беларускага паэта, што нарадзіўся побач з Жабінкай, у вёсцы Федзькавічы — Васіля Гадулькі. Ну як не

парадавацца і не падзякаваць мясцовай эліце і кіраўнікам Жабінкаўшчыны за любоў да ўласных культурна-гістарычных каштоўнасцей і за патрыятызм не на словах, а на справах. Будучыня ім за гэта таксама аддзячыць любоўю і добрай памяццю. Ёсць добры прыклад для пераймання кіраўнікам і творчай інтэлігенцыі іншых рэгіёнаў нашай краіны.

Ніжэй мы змяшчаем артыкул земляка, сябра і папечніка В. Сахарчука, паэта з Жабінкі Алеся Каско пра жыццёвы і творчы шлях свайго калегі па пярэ, які неўзабаве з'явіцца ў новым паэтычным зборніку выдавецтва "Літаратура і Мастацтва", што складаецца з вершаў М. Купрэва, В. Гадулькі і В. Сахарчука.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

маральнымі і фізічнымі пакутамі здабывае права і на Богаву ласку, і на людскую спагаду:

...падарожнікі-аблокі,
куды б вятры ты не заняслі,
таксама помняць,
што вытокі

іх застаюцца на зямлі
Але, на жаль, усведамляць і памятаць — гэта адно, а як збавіцца ад неспіханага крыку сэрца?

Шчаслівья вершаў
не пішуць,
не пішуць і не чытаюць,
паконаў не б'юць клішэў
і не крычаць з адчаю...

Усё большае разрыў паміж зямлёю і зоркамі, сярод якіх, па водзе паэта, таксама ладу няма, бо і яны падаюць, паміж неверагоднымі высілкамі ў пошуку сэнсу жыцця і бясціллем нават сівых мудрацоў знайсці адказ, і ўсё часцей у вершах В. Сахарчука гучыць матыў недаверу і распачы: "Жыву разрываю. Еднасці шукаю. Спакою не знаходжу анідзе. Саматна жыць хачу. Людзей гукаю." ("Паэма бегу"). Баласаваць на хісткіх часова ратункавых мосціках над такою безданню заведма згубна. І паэт саслізгае ў яе сваёй воляю... "Творца сам выбірае астральны знак. Творца сам спапяляе сябе". Як тут не згадаць лермантаўскае: "Он меж людьми ни раб, ни властелин, и все, что чувствует, он чувствует один".

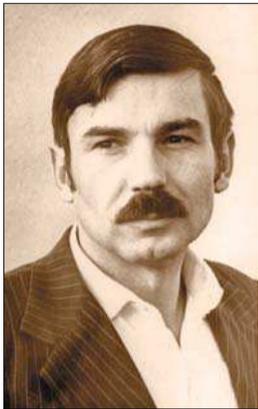
Зацятая, беспраглядная замкнёнасць у сабе, калі яна, у адрозненне ад манахаў і адшэльнікаў, не для размовы з Богам, спараджае ў душы чалавека хаос або вакуум. Прагнуць зямнога жыцця і не прымаць яго — гэта рана ці позна прыводзіць да трагедыі, а перад тым — да творчых крызаў. Мусяць, тут утоена матывацыя адной з асаблівасцей паэзіі В. Сахарчука. Ніхто, бадай, з нашых паэтаў так часта і так адкрыта не звяртаўся па апырышча для сябе ў набытках папярэднікаў, дый сучаснікаў, як ён. Ні ў кога няма гэтулькі прысвячэнняў, эпіграфу, цытат, як у яго. Добра, калі чужое арганічна ўпляталася ў сваё. Нярэдка, аднак, "запасычаныя" думкі, ідэі не развіваліся і не аспрэчваліся, больш за тое — асобныя радкі паўтараліся, мала змененыя і нават без двукосся, як у "Энеідзе" Вергілія — гамераўскія: "Споведзь вось табе мая" (у М.Багдановіча — "Адповедзь вось для іх мая"), "Каханая, мяне ты не кахала" (у С. Ясеніна — "Любімая, меня Вы не любили").

Узор сапраўднага пераставлення і новага ўвасаблення думкі і пачуцця сабрата па пярэ — "Споведзь самотніка", над якою Сахарчук працаваў цягам трох гадоў і якую пакінуў у чарнавіках (для "Майго вечнагабору" падрыхтаваў Л. Галубовіч). Іранізм балгарына Здраўкі Кісёва "няспісаны аркуш, можа, і ёсць мой самы завершаны верш" развіўся думкаю і пяром беларускага паэта ў трагічны змест і наватарскую форму — у вершанемцы. Як і паэма-дыялог "Развітанне", твор (таксама паэма?) "Споведзь самотніка" прысвечана на той час ужо адсутнаму на зямлі сябру-паэту Васілю Гадульку. Аўтар прыахінае занавесу таямніцы небыцця, уражае не толькі пранікненнем у складаную і таленавітую асобу таго, ад імя каго піша, але і прароцтвамі пра ўласны лёс. Толькі ні ў якім разе нельга і няможна абвясціць аўтара апалагетам смерці! Бы ў славытым вершы Лермантава "Выхожу один я на дорогу...", лірычны герой "Споведзі" не, не ды і аспрэчвае свой вечны сцю, кідае па бярвенцу-радку ў мост паміж зямлёю і зоркамі: зварот да ветру — "абсыпай лугавыя росы, разгаманьвай за вёскай бор"; да паэта — "не астынь да яго (да знойдзенага рукапісу. — А.К.), мой руплівец, бласлаўлены будзь, дабрадзеі!" А гэтыя ў знакавія — радкі, паўтораныя пасля паэмы "Развітанне", будуць памятацца ўсім, хто хоць трохі дасведчаны ў творчасці паэта-самотніка: "Няма існай таго, што аджыло, няма жывей таго, што стала Словам".

Найперш супярэчлівацю, амплітуднымі настроймі, антанімічнасцю думак вабіць паэзія Васіля Сахарчука. Як, урэшце, паэзія наогул.

Алесь КАСКО

Зямныя і зорныя масты паэта

...Мы развіталіся на прыступках будынка Брэсцкага абласнога ўпраўлення культуры. Мая паэтычная вечарына мелася працягнуцца ў вузкім коле сяброў, але Васіль адмовіўся: маўляў, дадому паеду. Я хацеў падбадзёрць яго: і ў цябе ж, дружа, неўзабаве юбілей, дык што, і мне так паступаць? Вось тады, востем з лішкам гадоў назад, і пачуў ад яго ўпершыню невясёлую фразу: "Не турбуйся пра мой юбілей, яго не будзе". Скажаў ён так, адчуўшы, няйначай, і межавую значнасць, і тлумную бязрадаснасць падзеі, што праз паўтара года чакала і яго. Пасля гэтую фразу паўтараў не раз, дадаўшы неяк, што пяцідзiesiąцію юбілеі павінны заканчвацца, а не пачынацца... Ягонаў іранічнасці я не надаваў асаблівага значэння, прынамсі — значэння лёсавыга, бо іронія ўсё-такі сродак самааховы.

Свой узрост сябар называў узростам згадак і ўспамінаў. Аднак не пра "імгненні светлыя" з дзяцінства і юнацтва, настальгія па якіх скончылася, а пра абрывы-страты, што здараліся ў ягоным нядоўгім жыцці часта: блізкі сябар-юнак, малая дачка, старэйшы брат, бацька, маці, літаратурны настаўнік, і зноў сябар, і зноў... Ён усё радзей пісаў, усё часцей "застраваў" на творчым перамеле...

Нарадзіўся Васіль Сахарчук у вёсцы Свадзьбічы (паэт кажаў, што русіфікатарская палітыка перамяніла назву вёскі са Свадзьбічаў) Бярозаўскага раёна. Бярозаўшчына — адзін з самых шчодрых на таленты куткоў нашага краю, які даў беларускай літаратуры паэтаў Ніну Мацяш, Алеся Разанова, Раісу Баравікову, празаіка Віктара Супрунчука, драматурга Міколу Арахоўскага, публіцыста Анатоля Казловіча. У адным шэрагу з першымі трыма стаіць імя Васіля Сахарчука, стваральніка самавітай інтэлектуальнай лірыкі і, таксама майстра мастацкага перакладу. Ягоны шлях у літаратуру падобны да іхніх: першыя вершы ў школе, затым, ужо больш упэўнена, ва ўніверсітэце, а пасля — пазнаючы жыццё настаўнікам, журналістам. Але, як і ў кожнай творчай асобы, у яго свой зрок і пяро, свае пошукі і сумненні, сцвярджэнні і расчараванні, а ў выніку — свой унёсак у паэзію.

Дэбютаваў Васіль Сахарчук у калектыўным зборніку "Крыло" (1984). Не надта позна па тым часе: спяшаліся ў выдавецтвы юнакі "прабіўныя" або прыведзеныя кім-небудзь за руку, ды неяк хутка і сыходзілі, замаўкалі, а Васіль заявіўся ўсур'ёз. Падборку, ці "кніжку ў кнізе", ён назваў узнёсла — "Зорны мост", акрэсліў вышыню, дэсягальную не для любога крыла. Метафара адпавядала маладым парыванням, веры ў сябе і ў людзей, рамантычным, судносным з хрысціянскімі, уяўленням пра неўміручасць духу: "Няма мяжы між радасцю і болям, ды ёсць святло ў акрыленых вачах". Антыгэза, падмацаваная, як правіла, раздзяляльнымі "ды", "але", "аднак", стала характэрнаю для творчасці В.Сахарчука. Яна з'явілася адлюстраваннем неадназначнага стаўлення паэта да жыцця, да законаў і загадак Сусвету і прыкметаю высілкаў у выглумачэнні ці, прынамсі, апраўданні іхніх супярэчнасцяў. Паэт з датклівым

Зацятая, беспраглядная замкнёнасць у сабе, калі яна, у адрозненне ад манахаў і адшэльнікаў, не для размовы з Богам, спараджае ў душы чалавека хаос або вакуум. Прагнуць зямнога жыцця і не прымаць яго — гэта рана ці позна прыводзіць да трагедыі, а перад тым — да творчых крызаў. Мусяць, тут утоена матывацыя адной з асаблівасцей паэзіі В. Сахарчука.

сэрцам, роздумна-элегічны, ён ці не ад самага пачатку сваёй творчасці клаў у аснову вершаў і паэм вобразы антанамічныя, конавыя — "лебедзяў белых, лебедзяў чорных", "занавешаных люстэркаў", "звужанай прасторы", выбару паміж "лязом нажа і віном спагады":
"Выбіраць віно ці нож? — скажы" —
у мудрае змяі
парады нема просіць,
але маўчыць змяя
на конавай мяжы,
і кожны з ночы ў дзень віно
і нож выносіць.

Гэта і ёсць выток інтэлектуальнай паэзіі. Яе ўпартая плынь імкнулася паўней выявіць сябе ў новых кнігах.

Мне не вельмі падабаецца выраз крытыкаў "творчы рост". Ён стасуецца хіба што з умацаваннем абалонкі верша, з яго вонкавым аздабленнем, аднак і душа, і голас душы даюцца паэту ад самага нараджэння як творцы. Рост Сахарчука мне бачыцца якраз ва ўсё большай даткліваці душы, у пераходзе ад "назыўнога" і "мудрафіласофскага", як бы старонняга, болю да глыбока асаблівых, роздумна-пакутлівых перажыванняў. Праўда, у другім ягоным зборніку "Даніна" (1988) яшчэ няма сузральнага, трывяльнага і наіўнага: "Ці жыў бы я... а мы жылі б на гэтым белым свеце, калі б гдзюлю не прыйшоў з вайны?". Куды больш уражае "чыстая" лірыка: пра маці ("Маме не спіцца"), аб прыродзе ("Лясная правая, Лясная левая..."), пра каханне ("Жураўка", "На змярканні") і пра ўсё "невпадковае" разам (верш "Чысціня", які неўзабаве гурт "Сябры" пакалаў на музыку).

Усё ж менавіта ў гэтай кніжцы паэтава душа накіравана адкрываецца для практычных пытанняў быцця. Яна сумняваецца, здавалася б, у непарушным: "Усё куляю, — кажа зло. Даю за так, — дабро сцвярджае. А час адценні высвятляе і хмурыць мудрае чало". Яна іранізуе з утапічных пошукаў абсалютнай ісціны, якая насамрэч неверагодна раздрабняецца:

Гэтаксама,
як майскаму лісціку,
што з клейкай пупышкі
шукае выйсця,
кожнаму хочацца выйсці
да ісціны,
па гэтаму ісцін на свеце,
бы лісця.

Сам жа пошук не адмаўляецца, гэта звыш пазтавых сіл, яму прычыць "зручны круг" спакою, дзе "ні набыткаў табе, ні страт". Адсюль пачынаецца раздваенне душы, а гэта пакутліва, невыносна... Такая раздвоенасць паміж дабром і злом, марай і рэчаіснасцю, "крыкам сэрца" і "нямогласцю розуму" (А.Камю) раздзірала выдатных, блізкіх Сахарчуку балгарскіх паэтаў Пее Яварава і Дзімчу Дэбелянава, чые выбравныя творы ён бліскуча пераклаў і выдаў асобнымі зборнікамі (у 1988-м і 1993-м гг.). "У жыцці і творчасці Явараў, — піша перакладчык у прадмове да зборніка "Апалавы пярсцёнак", — амаль у абсалют узводзіў любоў і нянавісць, якія часта раздвойвалі яго неспакойную душу змрочнымі настроймі:

Двойное польмя
душы палае грозна,
Двойное сэрца маюць
нават камяні..."

Змрочных, містычных настройў і вобразаў стае ў самага В. Сахарчука: у "Даніне", больш — у апошнім прыжыццёвым зборніку "Ранішні гасць" (1994) і ў першым пасляжыццёвым "Мой вечны бор" (2004). Немагчыма без шчылення сэрца чытаць "Ноч з Міфестофелем", адкуль цытаваўся радок пра спакусны "зручны круг", "Баладу чорных ружаў" — пра "звышнечалавека", што паліваў кветкі крывёю вязняў, "Баладу самоты", сюжэт якой — экзістэнцыяльнае здарэнне з жабракамі, верш "Ранішні гасць", дзе паўстае ірацыянальная постаць-голос неназванай віны, і іншыя. У большасці з намаляваных персанажаў бачыцца не абагульнены лірычны герой, а сам аўтар, яго пазнаеш ужо з вонкавых абрысаў, як у вершы "Выгнаннік":

Памяць Вуліца Васіля Сахарчука

Новай запраектаванай вуліцы індывідуальнай жыллой забудовы "Абрамавічы-1" прысвоена імя Васіля Сахарчука. Такое рашэнне прыняў райвыканкам. Гэта даніна памяці жабінкаўцаў паэту і перакладчыку, які жыў у нашым горадзе, працаваў у раённай газеце "Сельская праўда". Васіль Сахарчук аўтар кніг паэзіі "Зорны мост", "Даніна", "Ранішні гасць" і "Мой вечны бор", перакладаў з балгарскай мовы "Апалавы пярсцёнак" Пее Яварава, "Дзеці-герой" і "Пад сурдзінку" Дзімчы Дабелянава, а таксама кнігі загадак для дзяцей "Што такое? Хто такі?"

Летась споўнілася паэту 55 і 5 гадоў, як яго няма разам з намі. У спадчыну засталася яго творчасць. Сапраўды неўміручымі сталі напісанья ім радкі: "Няма існай таго, што аджыло, няма жывей таго, што стала Словам".

С.СВЯТЛОВА.

Мужчына з сумнымі вачыма і з сівізнаю ў барадзе...

...Схаваў глыбока,
бы за краты,
ён думкі грэшныя свае,
але што моцна вйнаваты,
усёй паставай выдае.

Матыў віны, неназванай, узведзенай да сімвала, непрытульнасць у свеце, часцейшы, чым узлёт, заняпад духу... Уплыў згаданых балгарскіх класікаў відавочны, ды абсурдна было б папракаць аўтара ў выбары куміраў, тым больш, што выбар не здаецца выпадковым: душа была гатовая прыняць іхні сімвалізм і дэкадэнцтва. Перакладанне іх, а таксама блізкіх сабе рускіх і ўкраінскіх паэтаў, амерыканца Эдгара По ўзбагачалі і ягоную паэзію, і беларускую ўвогуле новымі матывамі, вобразамі, формабудовай. (Я ўпэўнены: уклад у беларускую літаратуру Сахарчука-перакладчыка не менш важкі, чым Сахарчука-паэта). На мой суб'ектыўны погляд, "Балада чорных ружаў" з яе рацыянальным пачаткам і абвостраным трагізмам важыць не менш, чым тузін антыявенных публіцыстычных вершаў...

Намагаюся быць непрадзуртым: не ўсе апошнія творы Васіля Сахарчука аднолькава бязрадасныя, без прабліскаў святла. У кніжках "Ранішні гасць" і "Мой вечны бор" ёсць узоры пранікнёнай інтымнай лірыкі і лірыкі прыроды (назаву хіба б "Асенні дождж", у якім паяднаны жывапіс і музыка), настальгічныя вершы-згадкі пра "непаўторна-шчасны час" дзяцінства, вершы-прысвячэнні сябром. Усе яны — тыя жаданыя прытулкі для збалелай душы, якія калі не выратаваць, дык прыносяць хвіліны адхлання і супакою. Галоўнае ж і пастаяннае апырышча — сама творчасць, паэзія, якая разнявольвае і ўзвышае пачуцці, пераадоўвае найгоршы стан, калі "няма ні слёз, ні смутку, ні тупі". Як і на пачатку сталага жыцця і творчага шляху, паэт зноў і зноў усведамляе, што чалавек знітаваны найперш з зямлёю і найперш яе спасцігае,

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
крытыкі

і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
на пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3351
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
6.05.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 2332

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

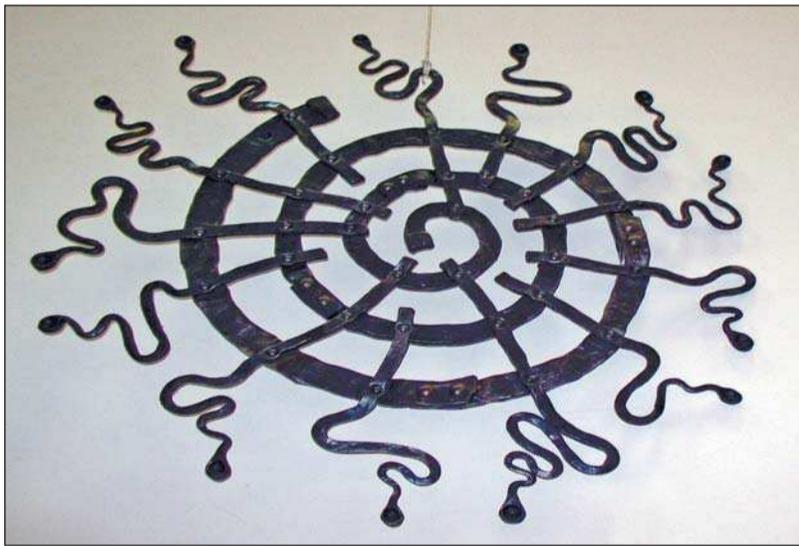
9 770024 468001 0 9 0 1 7

З Гефестам, сынам Зеўса і Геры, антычным богам агню, богам-кавалём, ніхто не параўнаецца ў майстэрстве. Дзівосны мастак у сваім рамястве, ён стварыў для багоў на гары Алімп велічныя залатыя палацы, дый сабе збудаваў палац з золата, срэбра і бронзы. Большую частку дня бавіць Гефест у сваёй кузні, поўнай дзівосаў. Пасярод яе стаіць агромністая кавадла, у кутку, ля горна з агнём, — мяхі: яны падпарадкоўваюцца слову Гефеста і раздзюмуваюць гарачае полымя. А якія цудоўныя творы вышткуоўвае бог-каваль у сваёй кузні! Зброю непераможную, шыкоўныя ўпрыгажэнні з дарагіх металаў, келіхі ды кубкі, трыножнікі на залатых колах, што рухаюцца самі, як жывыя. Вялікі ўладар агню, Гефест бывае бязлітасна грозны; прыветлы бог-каваль, ён дорыць радасць і цяпло.

Спадкаемцы Гефеста

Сабраліся ў Мінску кавалі ды зладкавалі выстаўку свайго мастацтва. Міжнародную. І назвалі яе так: "Партрэт вясны ў жалезным абрамленні".

тыкавання кавалі ствараюць студыі і, як заўважана, фізічна цяжкая праца ў кузні прыцягвае хлопцаў, ды ўжо і дзяўчаты зацікавіліся традыцыйна мужчынскім рамяством.

На гэтым вернісажы ўкраінскі майстар Юрый Вырадаў шчыра прызнаўся: "Мне спадабаліся беларускія мытнікі, якія з разуменнем паставіліся да нашага "грузу" і не спрабавалі затрымаць яго як мастацкія каштоўнасці. Мне спадабаліся беларускія дарогі. Мне спадабаўся Мінск, які яшчэ не задыхаецца ад аўтамабільнага смогу. Быў здзіўлены, што галоўны горад вашай краіны, у параўнанні, напрыклад, з Кіевам, не "пракаваны" — але ж я не засмуціўся, я парадаваўся за беларускіх кавалёў: ёсць што каваль, ёсць над чым працаваць і на чым зарабіць. Галоўнае, каб гэта зразумела і надала належную ўвагу працы кавалёў гарадская адміністрацыя".

Мяркуючы паводле старых фота, на пачатку мінулага стагоддзя ў Мінску было больш "пракаваных" балконаў, чым сёння. А беларускія спадкаемцы Гефеста (ці, адпаведна айчыннай міфалогіі, — Сварога), здатныя даць фору і ювелірам, і манументалістам, гатовыя ўпрыгожыць сталіцу ўнікальнымі сучаснымі кампазіцыямі, арыгінальнымі альтанкамі, карункавымі масткамі ды лясвіцамі, дэкаратыўнымі парканамі, кветніцамі, лаўкамі, ліхтарамі. Яно дзе-нідзе і ёсць у нашых дзелавых кварталах, зонах адпачынку, дварах. Аднак... Наш госьць мае рацыю.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Віктара Кавалёва

рарытэтаў матэрыяльнай культуры, а таксама дрэва і радно. Прыбіўся да жалезнай кампаніі адзін экспанат з Бельгіі — маленькі чорны мураш, выстаўлены, сярод іншых мініяцюр, на зашклёнай паліцы.

Перадаць убачанае словамі так проста! Магілёўцы М. Канцавы, А. Іваноўскі, С. Сіманькоў зрабілі круглы стол: празрысты шкляны дыск абапіраецца на шыкоўны металічны букет з пяці руж. У кавальскай майстэрні "Жар-птушка" (Брэст) стварылі сталовы гарнітур "Бамбук вясной": жалезны шэдэўр не адрозніш ад вышталцонай плэцёнай мэблі. "Вясновае дэфармацыі" — ці то дэкаратыўная рашотка, ці то крацястае пано пастаўчанина (дарэчы, патомнага кавала) Ю. Фурса — уяўляюць сабой барану, зуб'е якой, нібы пупышкі на дрэве, сямтам папярарастала лісціцамі ды атожылкамі...

У руках майстра-мастака, які эксперыментуе з тэхналогіямі, важкі метал набывае вонкавую лёгкасць, праз пэўныя формы з кавалка жалеза нараджаецца вобраз. Невыпадкова лепшыя айчынныя кавалі, якія рупяцца пра захаванне і распаўсюджванне традыцый роднай культуры праз адраджэнне і развіццё старадаўняга рамяства, не толькі належаць да сваёй прафесійнай гільдыі, але і ўваходзяць у Беларускі саюз майстроў народнай творчасці. Іх вырабы аздабляюць нашы вуліцы, будынкі, жылто; творы мастацкага кавальства становяцца конкурсынымі прызамі, падарункамі, сувенірамі. Высока было ацэнена майстэрства беларускіх кавалёў на міжнародных фестывалях і выстаўках у Кіеве, Данецку, Маскве, Віцебску, Любліне, Мінску. Іх справа знаходзіць падтрымку ў беларускай моладзі; спрак-